

ปฏิฐานปาติ ปฐมภาค ๔๐/ ๔๓๕/๑๕๓-๑๕๔

๑. ปัจจัยยานุโลม

๒. สังขยาวาโร

สุทฺธ

๔๓๕. เหตุยา สตุต อารมมณ นว อธิปติยา ทส อนนุตเร สตุต สมนนุตเร สตุต สหชาเต นว อญญมณญญ ตีณิ นิสสเย เทรส อุปนิสสเย นว ปุเรชาเต ตีณิ ปจฺจชาเต ตีณิ อาเสวเน ตีณิ กมฺเม สตุต วิปาเก เอกํ อาหารเ สตุต อินฺทริเย สตุต ฌานเ สตุต มกฺเค สตุต สมฺปยุตเต ตีณิ วิปฺปยุตเต ปญฺจ อตฺถิยา เทรส นตฺถิยา สตุต วิคเต สตุต อวิกเต เต รส.

๑. ปัจจัยยานุโลมะ ๒. สังขยาวาระ

๑. สุทฺธสังขยาวาระ

ในเหตุปัจจัย	มี	วิสังขนา	วาระ ๗
ในอารัมมณปัจจัย	มี	"	๕
ในอธิปติปัจจัย	มี	"	๑๐
ในอนันตรปัจจัย	มี	"	๗
ในสมนันตรปัจจัย	มี	"	๗
ในสหชาตปัจจัย	มี	"	๕
ในอัญญมณฺญญปัจจัย	มี	"	๓
ในนิสสยปัจจัย	มี	"	๑๓
ในอุปนิสสยปัจจัย	มี	"	๕
ในปุเรชาตปัจจัย	มี	"	๓
ในปัจจจชาตปัจจัย	มี	"	๓
ในอาเสวนปัจจัย	มี	"	๓
ในกัมมปัจจัย	มี	"	๗
ในวิปากปัจจัย	มี	"	๑
ในอาหารปัจจัย	มี	"	๗
ในอินทริยปัจจัย	มี	"	๗
ในฌานปัจจัย	มี	"	๗
ในมัคคปัจจัย	มี	"	๗
ในสัมปยุตตปัจจัย	มี	"	๓

ในวิปยุตตปัจจย	มี	" ๕
ในอัติปัจจย	มี	" ๑๓
ในนัตติปัจจย	มี	" ๗
ในวิคตปัจจย	มี	" ๗
ในอวิคตปัจจย	มี	" ๑๓

อรรถกถา อนุโลมคณนา ในภฏนา แห่งปัญหาวาระ

ในบัดนี้ เพื่อจะทรงแสดง ด้วยอำนาจการนับ ซึ่งวิสัยนาทั้งหลาย ตามที่ได้
ในปัญหาวาระนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสคำว่า เหตุยา สตุต - ในเหตุปัจจย มี ๗ วาระ
เป็นต้น.

ในบททั้งหลายเหล่านั้น บทว่า สตุต - มีวาระ ๗ คือ มีวิสัยนา ๗ วาระอย่างนี้ คือ
วิสัยนา ๓ วาระ คือ กุศล(ปัจจยุปปัน) กับกุศล(ปัจจย), อภัยกตะ กับกุศล, กุสลาพยากตะ
กับกุศล. กับอกุศลมี ๓ วาระ เหมือนอย่างกับกุศลนั้น, อภัยกตะ กับอภัยกตะมี ๑ วาระ
เท่านั้น.

บทว่า อารมมณ นว - ในอารัมมณะ คือ อารัมมณปัจจย มีวิสัยนา ๕ วาระ
แต่ละวาระมีบทต้น ๑ บท(เอกมูลกะคือ บทที่เป็นปัจจย) ปทาวसानะ ๑ บท(เอกาวसानะ
คือ บทที่เป็นปัจจยุปปัน).

บทว่า อธิปัตติยา ทส - ในอธิปติ มีวิสัยนา ๑๐ วาระ อย่างนี้ คือ วิสัยนา ๔ วาระ
อันมีกุศลเป็นมูล คือ กุศล เป็นปัจจยแก่กุศล โดยสหชาตะและอารัมมณะ, เป็นปัจจย
แก่กุศล โดยอารัมมณะเท่านั้น, เป็นปัจจยแก่อภัยกตะ โดยสหชาตะ และอารัมมณะ, เป็น
ปัจจยแก่กุสลาพยากตะ โดยสหชาตะเท่านั้น.

วิสัยนา ๓ วาระ มีอกุศลเป็นมูล คือ อกุศล เป็นปัจจยแก่อกุศล โดยสหชาตะและ
อารัมมณะ, เป็นปัจจยแก่อภัยกตะ โดยสหชาตะเท่านั้น, เป็นปัจจยแก่อกุสลาพยากตะ
โดยสหชาตะเท่านั้นเหมือนกัน.

วิสัยนา ๓ วาระ มีอภัยกตะเป็นมูล คือ อภัยกตะเป็นปัจจยแก่อภัยกตะโดยสหชา
ตะและอารัมมณะ, เป็นปัจจยแก่กุศล โดยอารัมมณะเท่านั้น, เป็นปัจจยแก่อกุศล โดย
อารัมมณะเท่านั้นเหมือนกัน,

ก็ ในอธิปติปัจจยนี้ อารัมมณาธิปติ ย่อมได้ โดยวาระ ๗ และสหชาตาธิปติ ย่อมได้
โดยวาระ ๗ เหมือนกัน.

บทว่า อนนฺตเร สตุต - ในอนันตรบัจจัย มีวิสัยนา ๓ วาระ อย่างนี้ คือ วิสัยนา ๒ วาระ มีกุศลเป็นมูล, อกุศลเป็นมูล มีวิสัยนา ๒ วาระเหมือนกัน, วิสัยนา ๓ วาระ มีอภัยกตจะเป็นมูล. แม้ในสมนันตรบัจจัย ก็มีวิสัยนา ๓ วาระ เหล่านี้เหมือนกัน.

บทว่า สหชาเต นว - ในสหชาตบัจจัย มีวิสัยนา ๕ วาระ อย่างนี้ คือ วิสัยนา ๓ วาระ มีกุศลเป็นมูล, ๓ วาระ มีอกุศลเป็นมูล, ๑ วาระ มีอภัยกตเป็นมูล, ๑ วาระ มีกุศลลาพยากตเป็นมูลเหมือนกัน, และ ๑ วาระ มีอกุศลลา พยากตเป็นมูล.

บทว่า อญฺญมญฺเญ ตีณิ - ในอญฺญมญฺเญบัจจัย มีวิสัยนา ๓ วาระ อย่างนี้ คือ กุศล กับกุศล ๑ วาระ, อกุศล กับอกุศล ๑ วาระ, อภัยกต กับอภัยกต ๑ วาระ.

บทว่า นิสฺสเย เตรส - ในนิสฺสยบัจจัย มีวิสัยนา ๑๓ วาระ อย่างนี้ คือ วิสัยนาที่มีกุศลเป็นมูล ๓ วาระ โดยสหชาตเท่านั้น, มีอกุศลเป็นมูล ๓ วาระเหมือนกัน, มีอภัยกตเป็นมูล ๓ วาระเหมือนกัน.

ก็ ในวิสัยนามีอภัยกตเป็นมูลนี้ ย่อมได้ แม้ปุเรชาต. จริงทีเดียว อภัยกตเป็นสหชาต แก่อภัยกตด้วย เป็นปุเรชาต แก่อภัยกตด้วย. อภัยกต เป็นปุเรชาต แก่กุศลเท่านั้น, แก่กุศลก็เหมือนกัน.

กุศลลาพยากต เป็นบัจจัย แก่กุศล โดยสหชาตและปุเรชาต(๑๐),

กุศลลาพยากต เป็นบัจจัย แก่อภัยกต โดยสหชาตเท่านั้น(๑๑).

อกุศลลาพยากต เป็นบัจจัย แก่กุศลโดยสหชาตและปุเรชาต(๑๒),

อกุศลลาพยากต เป็นบัจจัย แก่อภัยกต โดยสหชาตเท่านั้น(๑๓).

บทว่า อุปฺนิสฺสเย นว - ในอุปฺนิสฺสยบัจจัย มีวิสัยนา ๕ วาระ แต่ละวาระมีบทต้น ๑ บท และปทาวสานะ ๑ บท. ในวิกังค์แห่งอุปฺนิสฺสยบัจจัยเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดง ประเภทไว้ ๒๓ วาระ. ใน ๒๓ วาระเหล่านี้ อารัมมญฺอุปฺนิสฺสยบัจจัย มี ๓ วาระ อนันตรูปนิสฺสยบัจจัยมี ๓ วาระ ปกตูปนิสฺสยบัจจัย มี ๕ วาระ.

บทว่า ปุเรชาเต ตีณิ - ในปุเรชาตบัจจัย มีวิสัยนา ๓ วาระ อย่างนี้ คือ อภัยกตเป็นบัจจัยแก่อภัยกต, อภัยกตเป็นบัจจัยแก่กุศล, อภัยกต เป็นบัจจัยแก่กุศล.

บทว่า ปจฺจชาเต ตีณิ - ในปจฺจชาตบัจจัย มีวิสัยนา ๓ วาระ อย่างนี้ คือ กุศลเป็นบัจจัยแก่อภัยกต, อกุศล เป็นบัจจัยแก่อภัยกต, อภัยกต เป็นบัจจัยแก่อภัยกต.

บทว่า อาเสวน เตณิ - ในอาเสวนบัจจัย มีวิสัยนา ๓ วาระ เหมือนอย่างกับอญฺญมญฺเญบัจจัย.

บทว่า **กมุเม สตุต** - ในกัมมปัจจัย มีวิสัชนา ๗ วาระ เหมือนอย่างกับ เหตุปัจจัย. ในวิสัชนา ๗ วาระเหล่านั้น นานากษณีกัมมปัจจัย มาแล้ว ในวิสัชนา ๒ วาระ. ใน ๕ วาระ(ที่เหลือ) เป็นสหชาตะเท่านั้น.

บทว่า **วิปาเก เอก** - ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ คือ อภัยกตตะ กับอภัยกตตะ.

ในอาหารปัจจัย อินทริยปัจจัย ฌานปัจจัย และ มัคคปัจจัย มีวิสัชนาปัจจัยละ ๗ วาระ เหมือนอย่างกับเหตุปัจจัยนั่นเอง. ก็ในอธิการนี้ อินทริยปัจจัยมาแล้ว ด้วยอำนาจ สหชาตะและปุเรชาตะ.

บทว่า **สมปยุตเต ติณิ** - ในสัมปยุตตปัจจัย มีวิสัชนา ๓ วาระเป็นเช่นเดียวกับ อัญญมัญญปัจจัย.

บทว่า **วิปยุตเต ปญจ** - ในวิปยุตตปัจจัย มีวิสัชนา ๕ วาระ อย่างนี้ คือ วิสัชนาที่มีกุศลเป็นมูล ๑ วาระ, มีอกุศลเป็นมูล ๑ วาระ, มีอภัยกตตะเป็นมูล ๓ วาระ คือ อภัยกตตะ กับกุศล(๑) และอภัยกตตะ กับอกุศล(๒) เป็นปัจจัยโดยสหชาตะและปัจฉาชาตะ,

อภัยกตตะ กับอภัยกตตะ(๓) เป็นปัจจัยโดยสหชาตะ ปุเรชาตะและปัจฉาชาตะ,

กุศล กับอภัยกตตะ(๔) และอกุศล กับอภัยกตตะ(๕) เป็นปัจจัย โดยวัตถุปุเรชาตะ.

บทว่า **อตุลียา เทรส** - ในอตุลียปัจจัย มีวิสัชนา ๑๓ วาระ อย่างนี้ คือ มีกุศลเป็นมูล ๓ วาระ คือ กุศล กับกุศล เป็นปัจจัย โดยสหชาตะ, อภัยกตตะกับกุศล เป็นปัจจัย โดยสหชาตะและปัจฉาชาตะ, กุศลาพยากตตะกับกุศล เป็นปัจจัย โดยสหชาตะเท่านั้น.

มีอกุศลเป็นมูล ก็มี ๓ วาระเหมือนกัน.

ส่วน อภัยกตตะ กับอภัยกตตะ เป็นปัจจัย โดยสหชาตะ ปุเรชาตะ ปัจฉาชาตะ อาหาระ และอินทริยปัจจัย(๑).

กุศล กับอภัยกตตะ(๑) และอกุศล กับอภัยกตตะ(๑) เป็นปัจจัย โดยวัตถุารัมมณปุเรชาตะ,

กุศล และอภัยกตตะ เป็นปัจจัย แก่กุศล โดยสหชาตะและปุเรชาตะ(๑),

กุศล และอภัยกตตะนั้นนั้นเทียว เป็นปัจจัย แก่อภัยกตตะ โดยสหชาตะ ปัจฉาชาตะ อาหาระ และอินทริยปัจจัย(๑)

อกุศล และอภัยกตตะ เป็นปัจจัย แก่อกุศล โดยสหชาตะและปุเรชาตะ(๑)

อกุศล และอภัยกตตะนั้นนั้นเทียว เป็นปัจจัย แก่อภัยกตตะ โดยสหชาตะ ปัจฉาชาตะ อาหาระ และอินทริยปัจจัย(๑).

ในนัตถิปัจจัยและวิคตปัจจัย มีวิสัชนา ๗ วาระ เหมือนอย่างกับอนันตระ และสมนันตระ.

ในบทว่า อวิกเต เตรส – ในอวิกตะ มีวิชันนา ๑๓ วาระ เหมือนอย่างกับอฏฺฐิ.

ในปัญหาวาระนี้ มีการกำหนดนับ ๗ อย่าง อย่างนี้ คือ วิชันนา ๑ วาระ ๓ วาระ ๕ วาระ ๗ วาระ ๙ วาระ ๑๐ วาระ ๑๓ วาระ.

ในวิชันนา ๗ อย่างเหล่านั้น วิชันนา ๑ วาระมี ๑ ปัจจยเท่านั้น ด้วยอำนาจ วิปากปัจจย.

วิชันนา ๓ วาระ มี ๕ ปัจจย ด้วยอำนาจอัญญมัญญปัจจย ปุเรชาติปัจจย ปังภาชาติปัจจย อาเสวนปัจจย และสัมปยุตตปัจจย.

วิชันนา ๕ วาระ มี ๑ ปัจจยเท่านั้น ด้วยอำนาจวิปยุตตปัจจย.

วิชันนา ๗ วาระ มี ๑๐ ปัจจย ด้วยอำนาจเหตุปัจจย อนันตรปัจจย สมนันตรปัจจย กัมมปัจจย อาหารปัจจย อินทริยปัจจย ฌานปัจจย มัคคปัจจย นัตถิปัจจย และ วิกตปัจจย.

วิชันนา ๙ วาระ มี ๓ ปัจจย ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจย สหชาติปัจจย และอุปนิสสยปัจจย.

วิชันนา ๑๐ วาระ มี ๑ ปัจจย ด้วยอำนาจอริปติปัจจย.

วิชันนา ๑๓ วาระ มี ๓ ปัจจย ด้วยอำนาจนิสสยปัจจย อฏฺฐิปัจจย และอวิกตปัจจย.

เพราะเหตุนี้ บัณฑิตกำหนดแล้ว ซึ่งวาระทั้งหลายที่แสดงไว้ ในปัจจยนั้น ๆ อย่างนี้ ด้วยอำนาจการนับให้ดี แล้วพึงทราบ การนับ ในการเทียบเคียงปัจจย ในทุกะและ ติกะเป็นต้น ด้วยอำนาจ แห่งปัจจยทั้งหลายเหล่านั้น.

อรรถกถา สุทฺธสังขยา จบ.

๒. ทุกาทิสังขยาวาระ
(รวมทั้งในสภาวะและภฏนา)

๑. เหตุมูลกนัย

(ในปัจจัย ๒๔ สภาวะเป็นทูกะเท่านั้น, ส่วนภฏนาเป็นทูกาทิ)

เหตุสภาค

๔๔๐. เหตุปัจจยา อธิปัตติยา จตุตตาริ, สหชาเต สตต, อญญมญญเย ตีณิ, นิสสเย สตต, วิปาเก เอก, อินุทริเย จตุตตาริ, มกุเก จตุตตาริ, สัมปยุตเต ตีณิ, วิปยุตเต ตีณิ, อตติยา สตต, อวิกเต สตต. (๑๑)

เหตุสภาวะ ๑๑

ในอธิปัตติปัจจัย	กับเหตุปัจจัย	มีวาระ ๔
ในสหชาตปัจจัย	กับเหตุปัจจัย	มี " ๗
ในอัญญมัญญเยปัจจัย	กับ ฯลฯ	มี " ๓
ในนิสสเยปัจจัย	กับ ฯลฯ	มี " ๗
ในวิปากปัจจัย	กับ ฯลฯ	มี " ๑
ในอินทริเยปัจจัย	กับ ฯลฯ	มี " ๔
ในมกคปัจจัย	กับ ฯลฯ	มี " ๔
ในสัมปยุตตปัจจัย	กับ ฯลฯ	มี " ๓
ในวิปยุตตปัจจัย	กับ ฯลฯ	มี " ๓
ในอตติปัจจัย	กับ ฯลฯ	มี " ๗
ในอวิกตปัจจัย	กับ ฯลฯ	มี " ๗

วิ.สมาโน ภาโค เยสนติ เต สภาคา.

ส่วน ที่เสมอกัน ของปัจจัยทั้งหลายเหล่าใด มีอยู่ เพราะเหตุนี้ ปัจจัยทั้งหลายเหล่านั้น ชื่อว่า สภาวะ.(ปัจจัยที่มีส่วนเสมอกัน)

เย ปน ปจฺจยา เยสํ ปจฺจยานํ วิสภาคา วา วิรุทฺธา วา โหนฺติเต เตหิ สทฺธิ น โยเชตพฺพา. เสยฺยถิทํ :— เหตุปจฺจยสุส ตาว อารมฺมณานนฺตรสมนฺนรฺูปนินฺตฺสย- ปุเรชาตปจฺจยาชาตกมฺมาเสวนาหารณานนฺตฺถิวิตฺตา อธิปฺติปจฺจเย จ ฐฺเปตฺวา วิมํสํ เสสาธิปฺติโน วิสภาคา, สหชาตาทโย ตสุส สภาคา. กสฺมา? ตถา ภาวาทฺโต. เหตุปจฺจโย หิ เยสํ เหตุปจฺจโย โหติ, เตสํ สหชาตาทิปจฺจโยปิ โหติ, อารมฺมณาทิปจฺจโย ปน น โหติติ อารมฺมณาทโย ตสุส วิสภาคา นาม. ตสฺมา โส เตหิ เต วา เตน สทฺธิ น โยเชตพฺพา. ปุเรชาตปจฺจยาชาตสมฺปยุตฺตวิปฺยุตฺตอตุตฺถินฺตฺถิวิตฺตา วิตฺตา จ อญฺญมญฺญวิรุทฺธา,เตปิ อญฺญมญฺญํ น โยเชตพฺพา.ตคฺถ อโยชนิเย วชฺเชตฺวา โยชนิเยหิ โยเค เย วารา ลพฺพนฺติ,เต สงฺเขปฺโต ทสฺเสตฺถุ เหตุปจฺจยา อธิปฺติยา จตฺตาริธิตฺตาหิ วุคฺตํ.

อรรถกถา

ก็ ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ เป็นวิสภาคะ หรือขัดแย้งกัน แก่ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้, ปัจจัยทั้งหลายที่เป็นวิสภาคะหรือที่ขัดแย้งกันเหล่านั้น อันบัณฑิต ไม่ควรประกอบไว้ กับด้วยปัจจัยทั้งหลายเหล่านั้น. คืออย่างไร :-

คือ อารัมมณปัจจัย อนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย อุปนิสสยปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย ปัจจชาตปัจจัย กัมมปัจจัย อาเสวนปัจจัย อาหารปัจจัย ฌานปัจจัย นัตถิปปัจจัย วิตตปัจจัยทั้งหลาย และอธิบดีทั้งหลายที่เหลือ ยกเว้น ซึ่งวิมังสะ ในอธิปติปัจจัย เพียงเท่านั้น เป็นวิสภาคะ แห่งเหตุปัจจัย.

สหชาตปัจจัยเป็นต้น เป็นสภาคะ แห่งเหตุปัจจัยนั้น. เพราะเหตุใด ?. เพราะความเป็นสหชาตปัจจัยเป็นต้น ในความเป็นเหตุปัจจัย ของเหตุกรรมทั้งหลาย โดยประการนั้น(ตถา ภาวาทฺโต เหตุกรรมานํ เหตุปจฺจยภาเว สหชาตาทิปจฺจยภาวฺโต, มุลฺลิกฺกา). อธิบายว่า เหตุปัจจัยย่อมเป็นเหตุปัจจัย แก่ปัจจัยูปันนกรรมทั้งหลายเหล่านี้, ก็ย่อมเป็นแม้ปัจจัยมีสหชาตเป็นต้น แก่ปัจจัยูปันนกรรมทั้งหลายเหล่านั้น, แต่ ย่อมไม่เป็นปัจจัยมีอารัมมณะเป็นต้น แก่ปัจจัยูปันนกรรมทั้งหลายเหล่านั้น เพราะเหตุนี้ ปัจจัยทั้งหลาย มีอารัมมณปัจจัยเป็นต้น จึงชื่อว่า เป็นวิสภาคะ ของเหตุปัจจัยนั้น. เพราะเหตุนี้ เหตุปัจจัยนั้น อันบัณฑิตไม่ควรประกอบไว้ พร้อมกับ ด้วยปัจจัยทั้งหลายมีอารัมมณปัจจัยเป็นต้นเหล่านั้น หรือว่า ปัจจัยทั้งหลายมีอารัมมณปัจจัยเป็นต้นเหล่านั้น ไม่ควรประกอบไว้ พร้อมกับด้วยเหตุปัจจัยนั้น.

และ ปุเรชาตปัจจัย กับปัจจชาตปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย กับวิปยุตตปัจจัย อตฺถิปปัจจัย กับนัตถิปปัจจัย และวิตตปัจจัย กับอวิตตปัจจัย ก็ขัดแย้งซึ่งกันและกัน, แม้ ปัจจัยทั้งหลายเหล่านั้น ก็ไม่ควรประกอบไว้ ซึ่งกันและกัน.

ในบรรดากรรมทั้งหลายมีเหตุกรรมเป็นต้นเหล่านั้น วาระทั้งหลายเหล่าใด ย่อมได้ ในการประกอบ กับกรรมทั้งหลายมีโอหเหตุเป็นต้นที่เข้ากันได้ เว้นซึ่งกรรมทั้งหลายมีโลกเหตุเป็นต้นที่เข้ากันไม่ได้, วาระทั้งหลายเหล่านั้น เพื่อจะทรงแสดง โดยสังเขป พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัส คำมีอาทิว่า **เหตุปัจจุยา อธิปัตยา จตุตถาริ** – ในอธิปัตปัจจัย กับเหตุปัจจัย มีวาระ ๔.

ในวาระทั้งหลายเหล่านั้น ในการเทียบเคียง แห่งเหตุปัจจัย กับอธิปัตปัจจัย (เหตุปัจจัย) ควรมี โดยวาระทั้งหลาย ๓ วาระ ด้วยอำนาจแห่งการนับที่น้อยกว่า (อธิปัตปัจจัย มี ๑๐ วาระ) แม้ก็จริง, ถึงอย่างนั้น เพราะ ในบรรดาอธิปัตทั้งหลาย วิมังสาอธิปัตเท่านั้น เป็นเหตุปัจจัย, อธิปัตทั้งหลายนอกนี้ ไม่เป็นเหตุปัจจัย, เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงเว้น ซึ่งอธิปัตกรรมทั้งหลาย ที่เป็นวิสภาคะ จึงตรัสว่า **จตุตถาริ** – ๔ วาระ ด้วยอำนาจแห่งสภาคะ.

วิสัชนา ๔ วาระเหล่านั้น อันบัณฑิตพึงทราบอย่างนี้ :- คือ

๑. กุสล โท ฆมฺโหม กุสลสุต ฆมฺมสุต เหตุปัจจุเยน ปจฺจโย อธิปัตปัจจุเยน ปจฺจโย, กุสลา วิมฺสา สมฺปยุตฺตกาณํ ขนฺธานํ.

กุศลธรรม เป็นปัจจัย แก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจเหตุปัจจัย ด้วยอำนาจอธิปัตปัจจัย, คือ วิมังสาอธิปัตที่เป็นกุศล เป็นปัจจัย แก่ขันธทั้งหลายที่สัมปยุต.

๒. กุสล โท ฆมฺโหม อพฺยาคตฺสุต ฆมฺมสุต เหตุปัจจุเยน ปจฺจโย อธิปัตปัจจุเยน ปจฺจโย, กุสลา วิมฺสา จิตฺตสมฺภูฏานานํ รูปานํ.

กุศลธรรม เป็นปัจจัย แก่อพฺยาคตธรรม ด้วยอำนาจเหตุปัจจัย ด้วยอำนาจอธิปัตปัจจัย, คือ วิมังสาอธิปัตที่เป็นกุศล เป็นปัจจัย แก่รูปทั้งหลาย ที่มีจิตเป็นสมฺภูฏาน.

๓. กุสล โท ฆมฺโหม กุสลสุต จ อพฺยาคตฺสุต จ ฆมฺมสุต เหตุปัจจุเยน ปจฺจโย อธิปัตปัจจุเยน ปจฺจโย, กุสลา วิมฺสา สมฺปยุตฺตกาณํ ขนฺธานํ จิตฺตสมฺภูฏานานนฺจ รูปานํ.

กุศลธรรม เป็นปัจจัย แก่กุศลธรรม และอพฺยาคตธรรม ด้วยอำนาจเหตุปัจจัย ด้วยอำนาจอธิปัตปัจจัย, คือ วิมังสาอธิปัตที่เป็นกุศล เป็นปัจจัย แก่ขันธทั้งหลายที่สัมปยุต และรูปทั้งหลาย ที่มีจิตเป็นสมฺภูฏาน.

๔. อพฺยาคโต ฆมฺโหม อพฺยาคตฺสุต ฆมฺมสุต เหตุปัจจุเยน ปจฺจโย อธิปัตปัจจุเยน ปจฺจโย, วิปากาพฺยาคตา กิริยาพฺยาคตา วิมฺสา สมฺปยุตฺตกาณํ ขนฺธานํ จิตฺตสมฺภูฏานานนฺจ รูปานํ.

อัพยากรรม เป็นปัจจัย แก่อัพยากรรม ด้วยอำนาจเหตุปัจจัย ด้วย
 อำนาจอธิปไตยปัจจัย, คือ วิมังสาธิบดีที่เป็นวิปากาพยาณะ และกิริยาพยาณะ เป็น
 ปัจจัย แก่ขันธทั้งหลายที่สัมปยุต และรูปทั้งหลาย ที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน.

ก็ ในวาระอัพ - อัพนี้ วิปากาพยาณะ พึงถือเอา แต่โลกุตตระเท่านั้น. ส่วน ปัจจัย
 ทั้งหลาย มีอาร์มมณปัจจัยและอนันตรปัจจัยเป็นต้น ไม่ประกอบไว้ เพราะเป็นวิสภาคะ.

ครั้นรู้ ซึ่งวาระที่มีได้ และไม่ได้ ในปัจจัยทั้งปวง โดยอุบายนี้นั้นแหละ
 วาระทั้งหลาย อันบัณฑิตพึงยกขึ้น ด้วยอำนาจที่มีได้.

บทว่า สหชาต สตุต - ในสหชาตปัจจัย กับเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ, คือ ที่ได้แล้ว
 ในเหตุปัจจัยนั้นแหละ.

บทว่า อัญญมัญญ ตีณิ - ในอัญญมัญญปัจจัย กับเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ, คือ ที่ได้
 ในสุทธกอัญญมัญญปัจจัย นั้นเอง.

บทว่า นิสสย สตุต - ในนิสสยปัจจัย กับเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ, คือ ที่ได้แล้วในเหตุ
 ปัจจัยนั้นแหละ.

บทว่า วิปาเก เอกิ - ในวิปากปัจจัย กับเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ, คือ ที่ได้ในสุทธกวิปาก
 ปัจจัย.

บทว่า อินุทริยมกุเลสุ จตุตาริ - ในอินุทริยปัจจัยและมัคคปัจจัย กับเหตุปัจจัย มี ๔
 วาระ, คือ มีนัยดั่งที่กล่าวแล้ว ในหนหลังนั่นเอง.

บทว่า สมฺปยุตเต ตีณิ - ในสัมปยุตตปัจจัย กับเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ, คือ ที่ได้
 ในสุทธกสัมปยุตตปัจจัยนั้นเอง.

บทว่า วิปฺปยุตเต ตีณิ - ในวิปฺปยุตตปัจจัย กับเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ, ความว่า
 บัณฑิตพึงทราบ ธรรมทั้งหลาย มีกุศลเป็นต้น กระทำ ซึ่งรูป ที่มีจิตเป็นสมุฏฐานให้เป็น
 ปัจจุบบัน.

บทว่า อตฺถิอวิกเตสุ สตุต - ในอตฺถิปัจจัยและอวิกตปัจจัย กับเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ
 , คือ ที่ได้แล้ว ในเหตุปัจจัยนั้นเอง .

อรรถกถา เหตุสภาคะ จบ.

ความหมายคำว่า ฆฏนะ

วิ. ฆฎียเต ฆฏนํ , (วา) ฆฎียเต อเนนาติ = ฆฏนํ (นป) - กลุ่มอำนาจของปัจจัยที่ถูกรวบรวม ชื่อว่า ฆฏนะ,(อีกนัยหนึ่ง) กลุ่มปัจจัยที่ถูกรวบรวม ด้วยธรรมสัจติ มีเหตุสัจติเป็นต้น ของปัจจัยนั้นๆ มีเหตุปัจจัยเป็นต้น เพราะเหตุนี้ ธรรมสัจติ มีเหตุสัจติเป็นต้น ของปัจจัยนั้น ๆ มีเหตุปัจจัยเป็นต้น ชื่อว่า ฆฏนะ.(เหตุสัจติเป็นต้น ของเหตุปัจจัยเป็นต้น เป็นเครื่องรวบรวมกลุ่มปัจจัย).

๑. สามัญญฆฏนา หมายความว่า กลุ่มอำนาจของปัจจัยที่ถูกรวบรวม ที่ยังมีได้กล่าวถึง อธิปติ อินทริยะ และมัคคะเป็นต้น เข้าด้วย
๒. สอิหุทริยมคฺคฆฏนา หมายความว่า กลุ่มอำนาจของปัจจัยที่ถูกรวบรวม ที่มี อินทริยะ และมัคคะเข้าด้วย
๓. สธาปติอิหุทริยมคฺคฆฏนา หมายความว่า กลุ่มอำนาจของปัจจัยที่ถูกรวบรวม ที่มีอธิปติ อินทริยะ และมัคคะ เข้าด้วย
๔. สพฺพฐฺฐานิกฆฏนา หมายความว่า กลุ่มอำนาจของปัจจัยที่ถูกรวบรวม ที่มีปัจจัย ทั้ง ๔ คือ สหชาตะ สหชาตนิสสยะ สหชาตตติ และสหชาตอวิคตะ อันเป็นปัจจัย ที่เข้าร่วมในฆฏนาทุกฆฏนา ที่เป็นสหชาตชาติ
๕. สอญฺญมญฺญฆฏนา หมายความว่า กลุ่มอำนาจของปัจจัยที่ถูกรวบรวม ที่มี อัญญมัญญะเข้าด้วย
๖. สอญฺญมญฺญสมฺปยุตฺตฆฏนา หมายความว่า กลุ่มอำนาจของปัจจัยที่ถูกรวบรวม ที่มีอัญญมัญญะ และสัมปยุตตะเข้าด้วย
๗. สวิปฺยุตฺตฆฏนา หมายความว่า กลุ่มอำนาจของปัจจัยที่ถูกรวบรวม ที่มีวิปยุตตะ เข้าด้วย
๘. สอญฺญมญฺญวิปฺยุตฺตฆฏนา หมายความว่า กลุ่มอำนาจของปัจจัยที่ถูกรวบรวม ที่มีอัญญมัญญะ และวิปยุตตะเข้าด้วย
๙. สอิหุทริยมคฺคสพฺพฐฺฐานิกฆฏนา หมายความว่า กลุ่มอำนาจของปัจจัยที่ถูก รวบรวม ที่มีอินทริยะ และมัคคะ เข้าร่วมในสัพพฐฺฐานิกปัจจัย
๑๐. สธาปติอิหุทริยมคฺคสพฺพฐฺฐานิกฆฏนา หมายความว่า กลุ่มอำนาจของปัจจัย ที่ถูกรวบรวม ที่มี อธิปติ อินทริยะ และมัคคะ เข้าร่วมในสัพพฐฺฐานิกปัจจัย
๑๑. อวิปากฆฏนา หมายความว่า กลุ่มอำนาจของปัจจัยที่ถูกรวบรวมที่ไม่มีวิปากะ

๑๒. **สวิปากมณฺฑนา** หมายความว่า กลุ่มอำนาจของปัจจัยที่ถูกรวบรวม ที่มีวิปากะ
เข้าด้วย.

เหตุมณฺฑนา ๒๔

สามัญญมณฺฑนา ๘

๑.ปัจจัย ๕ คือ เหตุ สหชาติ นิสสย อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒.ปัจจัย ๖ คือ เหตุ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๓.ปัจจัย ๗ คือ เหตุ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย
มี ๓ วาระ

๔.ปัจจัย ๖ คือ เหตุ สหชาติ นิสสย วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

(อวิปากมณฺฑนา ๔)

๕.ปัจจัย ๖ คือ เหตุ สหชาติ นิสสย วิปาก อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖.ปัจจัย ๗ คือ เหตุ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗.ปัจจัย ๘ คือ เหตุ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ

๘.ปัจจัย ๗ คือ เหตุ สหชาติ นิสสย วิปาก วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๙.ปัจจัย ๘ คือ เหตุ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ

(สวิปากมณฺฑนา ๕)

(ในอวิปากมณฺฑนา วิปากปัจจัย ไม่มี เพราะเป็นอวิปากมณฺฑนา. และอัญญมัญญ
วิปยุตต ก็ไม่มี เพราะปัจจัย ได้แก่ ปฏิสนธิวิปากเหตุ, ปัจจุปปัน ได้แก่ ปฏิสนธิททยัตถุ
เมื่อเป็นอย่างนี้ วิปากปัจจัย ย่อมได้ โดยแน่นอน เพราะเหตุนั้น อัญญมัญญ วิปยุตต
จึงไม่มี, แต่ จะมีอยู่ ในสวิปากมณฺฑนาที่ ๘ นั้นเอง.แม้ในมณฺฑนาอื่นที่เหลือ ก็มีนัยนี้นั้นเทียว).

อรรถกถา

(เหตุปัจจัย ย่อมได้ ซึ่งการประกอบ ร่วมกับ ด้วยปัจจัยทั้งหลาย ๑๑ มีอริปัตติปัจจัย
เป็นต้น เหล่าใด, พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดง ซึ่งวิธีนับ ในทมูลกนัย ด้วยอำนาจ
แห่งปัจจัยทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว บัดนี้ เพื่อทรงแสดง ซึ่งวิธีนับ ในติมูลกนัยเป็นต้น
จึงทรงตั้ง ซึ่งข้อกำหนด ตรัสว่า เหตุสหชาตนิสสยอตฺถิอวิกตนฺติ สตุต - ปัจจัย ๕ คือ
เหตุ สหชาต นิสสย อตฺถิ และอวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ เป็นต้น ด้วยประการฉะนี้.

แต่ ในโปตถะทั้งหลาย ท่านอาจารย์ ย่อมเขียน ซึ่งนามของปัจจัยทั้งหลายมี อักขระเลื่อมไป อย่างนี้ คือ นิสุต อุปนินิสุต อธิป, บทนั้น ท่านเขียนแล้ว ด้วยอำนาจลี้ม กระทำสัญญา, เพราะเหตุนั้น ในฐานะเช่นนั้น บาลี ควรกระทำให้บริบูรณ์, ก็ ข้อกำหนดนี้ ใด ที่ทรงตั้งไว้, ด้วยเหตุนี้ ย่อมทรงแสดง ถึงอรรถนี้ว่า เหตุปัจจัยนี้ ย่อมได้ ซึ่งวิสัชนา ๗ วาระเท่านั้น ที่ได้แล้ว ในวิภังค์ของตน ในการรวบรวมเข้า พร้อมกับด้วยปัจจัย ๔ มี สหชาติปัจจัยเป็นต้น.

ก็ ถ้าหาก อัญญมัญญปัจจัย ย่อมรวมเข้าไป ในอริการนี้ ย่อมได้ ซึ่งวิสัชนา ๗ วาระ ที่ได้ ในอัญญมัญญปัจจัย,

ถ้าหาก สัมปยุตตปัจจัย ย่อมรวมเข้าไป ก็ย่อมได้ ซึ่งวิสัชนา ๗ วาระเหล่านั้นนั่นเอง.

ถ้าหาก วิปยุตตปัจจัย ย่อมรวมเข้าไป ก็ย่อมได้ ซึ่งวิสัชนา ๗ วาระ ที่ได้ ในเหตุวิปยุตตทุกะ.

ถ้าหาก วิปากปัจจัย ย่อมรวมเข้าไป ย่อมได้ ซึ่งวิสัชนา วาระเดียวเท่านั้น เพราะเทียบเคียง กับด้วยปัจจัยทั้งหมด ที่เป็นสภาคะกับวิปากะ.

ก็ ในภมฺนาทั้งหลายเหล่านี้(เอเตสุ ภมฺเนสุ) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ ด้วยอำนาจ แห่งเหตุทั้งหลาย อันมี ๕ ภมฺนา โดยสามัญญะ ภมฺนา ๔ ภมฺนา(จตุตถิ ภมฺนานิ) เบื้องแรก ทั้งปวง เป็นอวิปากภมฺนาเท่านั้น. ก็ ในวิสัชนา อภัยาคะกับอภัยาคะ ย่อมได้ แม้วิปาก เหตุ ในอวิปากภมฺนานี้.

ต่อจากนั้น ภมฺนา ๕ ข้างหน้า ตรัสไว้ ด้วยอำนาจวิปากเหตุ.

สหชาติวิปากทั้งหลาย และวิปากสหชาติรูปทั้งหลายทั้งหมด ก็ตรัสไว้ ในอวิปากภมฺนานั้น.

ในภมฺนาทั้งหลายเหล่านั้น วิปากและรูปทั้งหลายที่มีวิปากนั้น เป็นสมภูฐาน ย่อมได้ ในภมฺนาที่ ๑.

วิปากทั้งหลาย และวัตถุรูป ในปฏิสนธิกาล ย่อมได้ ในภมฺนาที่ ๒.

อรูปธรรมทั้งหลายเท่านั้น ย่อมได้ ในภมฺนาที่ ๓ .

รูปที่มีวิปากจิตเป็นสมภูฐานเท่านั้น ย่อมได้ ในภมฺนาที่ ๔ .

วัตถุรูปเท่านั้น ย่อมได้ ในภมฺนาที่ ๕).

อรรถถา จบ.

อินทริยมัคคฆฏนา ๕

๑. ปัจจัย ๗ คือ เหตุ สหชาติ นิสสย อินทริย มัคค อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ

๒. ปัจจัย ๘ คือ เหตุ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย อินทริย มัคค อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๓. ปัจจัย ๕ คือ เหตุ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย อินทริย มัคค สัมปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๔. ปัจจัย ๘ คือ เหตุ สหชาติ นิสสย อินทริย มัคค วิปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๕. ปัจจัย ๘ คือ เหตุ สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย มัคค อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๕ คือ เหตุ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อินทริย มัคค อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗. ปัจจัย ๑๐ คือ เหตุ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อินทริย มัคค สัมปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘. ปัจจัย ๕ คือ เหตุ สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย มัคค วิปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๙. ปัจจัย ๑๐ คือ เหตุ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อินทริย มัคค วิปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

ก็ ถ้าหาก อินทริยปัจจัยและมัคคปัจจัย ย่อมรวมเข้าไป ในที่นี้ ย่อมได้ ซึ่งวิสัย ๔ วาระเท่านั้น ที่ได้ ในทมูลกนัย พร้อมกับด้วยอินทริยะและมัคคปัจจัย ทั้งหลายเหล่านั้น.

ถ้าหาก อัญญมัญญูปัจจัย ย่อมรวมเข้าไป พร้อมกับด้วยอินทริยะและมัคคปัจจัย ทั้งหลายเหล่านั้น, ในบรรดาวิสัย ๔ วาระที่ทรงแสดงไว้ ในเหตารูปติทุกะ ให้นำวิสัยนี้ออกเสีย ๒ วาระ คือ กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่อัพยาทตะ, กุศลธรรม เป็นปัจจัย แก่กุศล และอัพยาทตะ ย่อมได้ ซึ่งวิสัย ๒ วาระ ที่เหลือ.

แม้ถ้าหาก สัมปยุตตปัจจย ย่อมรวมเข้าไป ในที่นั้น, ก็ย่อมได้ ซึ่งวิเศษนา ๒ วาระ เหล่านี้แน่นอน.

ก็ ถ้าหาก วิปยุตตปัจจย ย่อมรวมเข้าไป ย่อมได้ ซึ่งวิเศษนา ๒ วาระนอกจากนั้น.

ก็ ถ้าหาก วิปากปัจจย ย่อมรวมเข้าไป ในปัจจยทั้งหลายเหล่านี้ ย่อมได้ ซึ่งวิเศษनावาระเดียว ในที่ทั้งปวง.

ต่อจากนั้น ฎฎนา ๑๕ ข้างหน้า ที่ประกอบด้วยอินทรีย์และมัคคะ ตรัสไว้ ด้วยอำนาจอโมหเหตุ.

ในฎฎนา ๑๕ เหล่านี้ ฎฎนา ๕ พวกแรก ไม่มีอธิบดี. ฎฎนา ๖ พวกหลังมีอธิบดี. แม้ในฎฎนาที่ไม่มีอธิบดี ๔ ฎฎนาแรก ตรัสไว้ ด้วยอำนาจอโมหเหตุ ในฎฎนา ทั้งปวง โดยสามัญญะ.

สวิปากฎฎนา ๕ ฎฎนาหลัง ตรัสไว้ ด้วยอำนาจอโมหเหตุที่เป็นวิปาก.

ในฎฎนาที่ไม่มีอธิบดีเหล่านี้ ในฎฎนาที่ ๑ ทรงแสดงไว้ในเหตาริบัติทุกะ ในหนหลังว่า มี ๔ วาระ.

ในฎฎนาที่ ๒ รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน ย่อมหายไป.

ในฎฎนาที่ ๓ วัตถุรูป ย่อมหายไป.

ในฎฎนาที่ ๔ กุศลธรรม เป็นปัจจย แก่จิตตสมุฏฐานรูปทั้งหลาย, อพยัคตะ ย่อมได้ ซึ่งรูปที่มีอพยัคตะเป็นสมุฏฐานเท่านั้น(คือจิตตชรูป และปฏิสนธิกรรมชรูป).

ต่อจากนั้น ฎฎนา ๕ ที่ประกอบด้วยวิปาก ข้างหน้า มีนัยดังกล่าวแล้ว ในหนหลัง.

อรรถกถา จบ

สาริบัติอินทรีย์มัคคฎฎนา ๖

๑.ปัจจย ๘ คือ เหตุ อธิปติ สหชาติ นิสสย อินทรีย์ มัคค อตติ อวิคตปัจจย มี ๔ วาระ

๒.ปัจจย ๑๐ คือ เหตุ อธิปติ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย อินทรีย์ มัคค สัมปยุตต อตติ อวิคตปัจจย มี ๒ วาระ

๓.ปัจจย ๕ คือ เหตุ อธิปติ สหชาติ นิสสย อินทรีย์ มัคค วิปยุตต อตติ อวิคตปัจจย มี ๒ วาระ

๔.ปัจจย ๕ คือ เหตุ อธิปติ สหชาติ นิสสย วิปาก อินทรีย์ มัคค อตติ อวิคตปัจจย มี ๑ วาระ

๕.ปัจจย ๑๑ คือ เหตุ อธิปติ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทรีย์ มัคค สัมปยุตต อตติ อวิคตปัจจย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๑๐ คือ เหตุ อธิปติ สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย มัคค วิปยุตต อตฺถิ
อวิตตปัจจัย มี ๑ วาระ

เหตุมูลกนัย จบ

อรรถกถา

ก็ เมื่อไม่ผนวกปัจจัยทั้งหลายเข้าไป ที่มีการนับได้น้อยกว่า จากเหตุอธิปติทุกะ
พร้อมกับ ด้วยอธิปติปัจจัย ย่อมได้ ซึ่งวิสังขนา ๔ วาระเท่านั้น.

เมื่อผนวกปัจจัยทั้งหลายเข้าไป ที่มีการนับได้น้อยกว่า ย่อมได้ ซึ่งวิสังขนา คือ ๒
วาระ ๑ วาระ ด้วยอำนาจ แห่งปัจจัยทั้งหลายเหล่านั้น.

ครั้นรู้ ซึ่งการนับจำนวนที่ได้ อยู่ ในการประกอบร่วมกัน แห่งปัจจัยทั้งหลาย
เหล่านั้น ๆ ดังพรรณนามาอย่างนี้แล้ว การนับจำนวน อันบัณฑิต พึงยกขยาย ในติมูลกนัย
เป็นต้น.

ในกฎนาที่มีอธิปติ กฎนา ๓ ข้างต้น ตรัสไว้ ด้วยอำนาจแห่งเหตุที่เป็นวิปากและ
ไม่เป็นวิปาก โดยสามัญญะ.

ในกฎนาทั้งหลายเหล่านั้น ในกฎนาที่ ๑ มี ๔ าระ มีนัยดังกล่าวแล้ว นั้นแหละ.

ในกฎนาที่ ๒ รูป ย่อมหายไป.

ในกฎนาที่ ๓ อรูป ย่อมหายไป.

ต่อจากนั้น กฎนา ๓ ข้างหน้า ตรัสไว้ ด้วยอำนาจแห่งวิปากเหตุ.

ในกฎนาทั้งหลายเหล่านั้น ในกฎนาที่ ๑ ย่อมได้ รูปและอรูป.

ในกฎนาที่ ๒ ย่อมได้ อรูปเท่านั้น.

ในกฎนาที่ ๓ ย่อมได้ รูปเท่านั้น .

ครั้นรู้ ซึ่งการนับจำนวนที่ได้ อยู่ ในการประกอบร่วมกัน แห่งปัจจัยทั้งหลาย
เหล่านั้น ๆ แม้ดังพรรณนามาอย่างนี้แล้ว การนับจำนวน อันบัณฑิต พึงยกขยาย
ในติมูลกนัยเป็นต้น).

อรรถกถา จบ

๒.อาร์มมณมูลกนัย

อาร์มมณสภาคะ ๗

ในอธิปติปัจจัย	กับอาร์มมณปัจจัย มีวาระ ๗
ในนิสสยปัจจัย	กับ ๗๗ มี " ๓
ในอุปนิสสยปัจจัย	กับ ๗๗ มี " ๗
ในปุเรชาติปัจจัย	กับ ๗๗ มี " ๓
ในวิปยุตตปัจจัย	กับ ๗๗ มี " ๓
ในอัติปัจจัย	กับ ๗๗ มี " ๓
ในอวิกตปัจจัย	กับ ๗๗ มี " ๓

อรรถกถา

แม้ในอาร์มมณสภาคะ ปัจจัย ๗ มีอธิปติปัจจัยเป็นต้น เป็นสภาคะกับอาร์มมณปัจจัย, ปัจจัยทั้งหลายที่เหลือ ๑๖ เป็นวิสภาคะ เพราะเหตุฉะนั้น ปัจจัย ๑๖ เหล่านี้ ไม่ประกอบแล้ว (กับอาร์มมณปัจจัย) ปัจจัย ๗ เท่านั้นประกอบแล้ว.

ในอาร์มมณสภาคปัจจัยทั้งหลายเหล่านั้น บทว่า **อธิปติยา สตุต** - ในอธิปติปัจจัย กับอาร์มมณปัจจัย มีวิสัชนา ๗ วาระ คือ วิสัชนา ๓ วาระที่มีกุศลเป็นมูล อย่างนี้ คือ กุศลธรรม เป็นปัจจัย แก่กุศลธรรม ๑ แก่กุศลธรรม ๑ แก่อัพยากธรรม ๑, วิสัชนา ๑ วาระ มีอกุศลเป็นมูล, วิสัชนา ๓ วาระ มีอัพยากตะเป็นมูล.

บทว่า **นิสสเย ตีณิ** - ในนิสสยปัจจัย กับอาร์มมณปัจจัย มีวิสัชนา ๓ วาระ คือ มีอัพยากตะเป็นมูล ด้วยอำนาจแห่งวัตถุนั่นเอง.

บทว่า **อุปนิสสเย สตุต** - ในอุปนิสสยปัจจัย กับอาร์มมณปัจจัย มีวิสัชนา ๗ วาระ เหมือนที่กล่าวไว้ในหนหลัง.

บทว่า **ปุเรชาติ ตีณิ** - ในปุเรชาติปัจจัย กับอาร์มมณปัจจัย มีวิสัชนา ๓ วาระ คือ มีอัพยากตะเป็นมูล ด้วยอำนาจวัตถุอาร์มมณะ.

บทว่า **วิปยุตเต ตีณิ** - ในวิปยุตตปัจจัย กับอาร์มมณปัจจัย มีวิสัชนา ๓ วาระ คือ มีอัพยากตะเป็นมูล ด้วยอำนาจวัตถุเท่านั้น.

บทว่า อตุลิวิกเตสุ ตีณิ – ในอดีตและอวิคตปัจจย กับอาร์มมณปัจจย มีวิสัยนา ๓ วาระ คือ มีอภัยกตะเป็นมูล ด้วยอำนาจวัตถอาร์มมณะ.

ก็ ฏภูนาทั้งหลาย ทรงตั้งไว้ เพื่อแสดงข้อกำหนด ในเหตุมูลกนัย นั้นใด, แม้ในอาร์มมณมูลกนัยเป็นต้น ก็ฉนั้นเหมือนกัน).

อรรถกถา จบ

อาร์มมณปกิณณกฏภูนา ๕

๑.ปัจจย ๓ คือ อาร์มมณ อธิปติ อุปนีสสยปัจจย มี ๓ วาระ

๒.ปัจจย ๔ คือ อาร์มมณ ปุเรชาต อตติ อวิคตปัจจย มี ๓ วาระ

๓.ปัจจย ๖ คือ อาร์มมณ นิสสย ปุเรชาต วิปยุตต อตติ อวิคตปัจจย มี ๓ วาระ

๔.ปัจจย ๖ คือ อาร์มมณ อธิปติ อุปนีสสย ปุเรชาต อตติ อวิคตปัจจย มี ๑ วาระ

๕.ปัจจย ๘ คือ อาร์มมณ อธิปติ นิสสย อุปนีสสย ปุเรชาต วิปยุตต อตติ อวิคตปัจจย มี ๑ วาระ

อาร์มมณมูลกนัย จบ

อรรถกถา

ในอาร์มมณฏภูนาทั้งหลายเหล่านั้น ฏภูนา ๕ เหล่าใด ทรงตั้งไว้ในอาร์มมณมูลกนัย มีเพียงเท่านี้

ในฏภูนาทั้งหลายเหล่านั้น ฏภูนาที่ ๑ มีอธิปติ ด้วยอำนาจอาร์มมณาธิปติ, ในบรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สตุต – ๓ วาระ คือ วิสัยนาที่ได้ ในอาร์มมณาธิปติทุกะนั้นเอง.

ฏภูนาที่ ๒ ไม่มีอธิปติ, ในบรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตีณิ – ๓ วาระ คือ วิสัยนาที่มีอภัยกตะเป็นมูล ด้วยอำนาจแห่งวัตถอาร์มมณะ หรือ ด้วยอำนาจอาร์มมณะเท่านั้น.

ฏภูนาที่ ๓ ประกอบ กับนิสสยปัจจย, ในบรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตีณิ ๓ วาระ คือ มีอภัยกตะเป็นมูล ด้วยอำนาจวัตถ.

ฏภูนาที่ ๔ และ ฏภูนาที่ ๕ มีอธิปติ, ในฏภูนาทั้ง ๒ เหล่านี้ บทว่า เอก – ๑ วาระ คือ ในฏภูนาที่ ๔ ได้แก่ อกุศล(ที่เป็นปัจจยูปัน) มีอภัยกตะเป็นมูล(คือปัจจย) ด้วยอำนาจวัตถอาร์มมณะ หรือด้วยอำนาจอาร์มมณะ.

บทว่า เอก – ๑ วาระ ในฏภูนาที่ ๕ ได้แก่ อกุศล(ที่เป็นปัจจยูปัน) มีอภัยกตะเป็นมูล โดยเป็นนิสสยะ(ด้วยอำนาจวัตถ).

การนับวาระ บัณฑิตพึงทราบ ในติมูลกนัยเป็นต้น ด้วยอำนาจปัจจยที่ได้ อยู่ แม้ในอธิการนี้ ดังพรรณนามาแล้วนี้. แม้ในอธิปติมูลกนัยเป็นต้น ก็อย่างนั้นเหมือนกัน. แต่

ข้าพเจ้าจะไม่กล่าว ซึ่งการประกอบโดยพิสดาร ด้วยอำนาจอาร์มมณะ อินทรีย์ และวิปากปัจจัย ย่อมกล่าว ซึ่งการประกอบที่สมควรกล่าว ในที่นั้นๆ เท่านั้น).

อรรถกถา จบ

๓.อธิปติมูลกนัย

อธิปติสภาคะ ๑๕

ในเหตุปัจจัย	กับอธิปติปัจจัย มีวาระ ๔
ในอาร์มมณปัจจัย	กับ ฯลฯ มีวาระ ๗
ในสหชาตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในอัญญมัญญปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในนิสสยปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๘
ในอุปนิสสยปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในปุเรชาตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในวิปากปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในอาหารปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในอินทรียปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในมคคปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในสัมปยุตตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในวิปยุตตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๔
ในอตถิปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๘
ในอวิคตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๘

อรรถกถา

พึงทราบวินิจฉัย ในอธิปติมูลกนัย

บทว่า สหชาต สตุต - ในสหชาตปัจจัย กับอธิปติปัจจัย มี ๗ วาระ คือ วิสัชนา ๓ วาระ มีกุศลเป็นมูล ด้วยอำนาจสหชาตธิปติปัจจัย, วิสัชนา ๓ วาระ มีอกุศลเป็นมูล, วิสัชนา ๑ วาระ มีอพยากตะเป็นมูล.

ก็ อาร์มมณธิปติปัจจัย ย่อมไม่ได้ พร้อมกับด้วยสหชาตปัจจัย และสหชาตปัจจัย ย่อมไม่ได้ พร้อมกับด้วยอาร์มมณธิปติปัจจัย.

บทว่า **อลัญญมณฺเญ ตีณิ** - ในอัญญมณฺญปัจจย กับอธิปติปัจจย มี ๓ วาระคือ มีวิสัย ๓ วาระ ด้วยอำนาจสหชาติาธิปติปัจจยเท่านั้น.

บทว่า **นิสฺสเย อฏฺฐ** - ในนิสฺสยปัจจย กับอธิปติปัจจย มี ๘ วาระ คือ มีกุศลเป็นมูล ๓ วาระ. มีอกุศลเป็นมูล ๓ วาระ, มีอัพยาทตะเป็นมูล ๒ วาระ. จริงทีเดียว อธิปติที่เป็น อัพยาทตะ ย่อมเป็นที่อาศัย แก่อัพยาทตฺตรม โดยเป็นสหชาติปัจจย และอาร์มมณฺปัจจย, ย่อมเป็นที่อาศัย แก่อกุศล โดยเป็นอาร์มมณฺปัจจยเท่านั้น. แต่ ย่อมไม่เป็นที่อาศัย แก่กุศลตฺตรม แม้โดยประการทั้ง ๒ เพราะเหตุนี้ ด้วยอธิบายมาอย่างนี้.

ในอุปนิสฺสยปัจจย มีวิสัย ๗ วาระ เหมือนกันกับอาร์มมณฺปัจจยนั่นเอง.

บทว่า **ปุเรชาต เอกํ** - ในปุเรชาตปัจจย กับอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ คือ อัพยาทตฺตฺติ เป็นปัจจย แก่อกุศล ด้วยอำนาจอาร์มมณฺ.

บทว่า **วิปาก เอกํ** - ในวิปากปัจจย กับอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ คือ โลกุตฺตระ ที่เป็น อัพยาทตะ กับอัพยาทตะ.

วิสัย ๗ วาระ ในอาหารปัจจยเป็นต้น ที่ได้แล้ว ในเอกมุลกนฺย ในหนหลัง นั่นเอง.

บทว่า **วิปฺปยุตฺเต จตฺตาริ** - ในวิปฺปยุตฺตปัจจย กับอธิปติปัจจย มี ๔ วาระ คือ อัพยาทตะ(ปัจจยุปฺน) กับกุศล(ปัจจย), อัพยาทตะ กับอกุศล ก็เหมือนอย่างนั้น, อัพยาทตะ กับอัพยาทตะ, และกุศล กับอัพยาทตะ.

ในอตฺติปัจจยและอวิคตปัจจย มีวิสัย ๘ วาระ เช่นเดียวกับนิสฺสยปัจจยนั่นเอง.

อรรถกถา จบ

อธิปติขมฺภูนา ๓๐

มิสฺสทกขมฺภูนา ๓

๑.ปัจจย ๓ คือ อธิปติ อตฺติ อวิคตปัจจย มี ๘ วาระ

๒.ปัจจย ๔ คือ อธิปติ นิสฺสย อตฺติ อวิคตปัจจย มี ๘ วาระ

๓.ปัจจย ๕ คือ อธิปติ นิสฺสย วิปฺปยุตฺต อตฺติ อวิคตปัจจย มี ๔ วาระ

อรรถกถา

ก็ ในมิสฺสทกขมฺภูนา นี้ ขมฺภูนาทั้งหลาย ไม่ทรงประกอบ กับปัจจยทั้งหลาย มีอาร์มมณฺ ปัจจยเป็นต้น ตามลำดับ ทรงประกอบกับอตฺติปัจจยและอวิคตปัจจยก่อน. **ถามว่า** เพราะเหตุไร ? **ตอบว่า** เพราะเป็นมิสฺสทกแห่งอธิปติทั้ง ๒ ปัจจย.

ในขมฺภูนาทั้งหลายเหล่านั้น ในขมฺภูนาที่ ๑ ย่อมได้ ซึ่งวัตถารมฺมณะ ด้วยอำนาจ อาร์มมณฺาธิปติปัจจย.

ในกฎหน้าที่ ๒ ย่อมได้ ซึ่งวัตถุเท่านั้น แก่บุคคลผู้มีโลกะ กระทำ ซึ่งวัตถุให้เป็น อารมณ์อย่างหนักแน่น ด้วยอำนาจเป็นนิสสยะ.

ในกฎหน้าที่ ๓ ย่อมได้ ซึ่งธรรมทั้งหลายมีกุศลเป็นต้น เป็นปัจจัย แก่รูปทั้งหลาย ด้วยอำนาจสหชาติปฏิบัติปัจจัย, วัตถุ เป็นปัจจัย แก่อกุศล ด้วยอำนาจอาร์มมณาธิปฏิบัติปัจจัย.

อรรถกถา จบ

ปกิณณกกฎนา ๓

๑.ปัจจัย ๓ คือ อธิปฏิบัติ อาร์มมณ อุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ

๒.ปัจจัย ๖ คือ อธิปฏิบัติ อาร์มมณ อุปนิสสย ปุเรชาติ อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๓.ปัจจัย ๘ คือ อธิปฏิบัติ อาร์มมณ นิสสย อุปนิสสย ปุเรชาติ วิปยุตต อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

ต่อจากนั้น กฎนา ๓ ข้างหน้า ตรัสไว้ ด้วยอำนาจอาร์มมณาธิปฏิบัติปัจจัย.

ในปกิณณกกฎนาทั้งหลายเหล่านั้น บทว่า สตุต - วิสัณามิ ๓ วาระ ในกฎหน้าที่ ๑ ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้ว ในหนหลัง.

บทว่า เอกิ - มี ๑ วาระ ในกฎหน้าที่ ๒ คือ วัตถุอาร์มมณะทั้งหลาย ที่เป็นปุเรชาติจะเป็นปัจจัย แก่อกุศล.

ในกฎหน้าที่ ๓ วัตถุเท่านั้น เป็นปัจจัย แก่อกุศล.

อรรถกถา จบ

สหชาติกฎนา ๒๔

จันทาธิปฏิบัติกฎนา ๖, สหชาติสามัญญกฎนา

๑.ปัจจัย ๕ คือ อธิปฏิบัติ สหชาติ นิสสย อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ

๒.ปัจจัย ๗ คือ อธิปฏิบัติ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย สัมปยุตต อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ

๓.ปัจจัย ๖ คือ อธิปฏิบัติ สหชาติ นิสสย วิปยุตต อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ

๔.ปัจจัย ๖ คือ อธิปฏิบัติ สหชาติ นิสสย วิปาก อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๕.ปัจจัย ๘ คือ อธิปฏิบัติ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก สัมปยุตต อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖.ปัจจัย ๗ คือ อธิปฏิบัติ สหชาติ นิสสย วิปาก วิปยุตต อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สหชาติสามัญญอุวิปากกฏนา ๓ ต่อจากนั้น เป็นปัจจัยสาธารณะทั้ง แก้ววิปากและ มิใช่วิปาก ตรัสไว้ ด้วยอำนาจสหชาติปฏิบัติปัจจัย.

ในสหชาติสามัญญกฏนาเหล่านั้น ในกฏนาที่ ๑ (ปัจจัยุบบัน) ย่อมได้ ทั้งรูปและ อรูป.

ในกฏนาที่ ๒ ย่อมได้ อรูปเท่านั้น.

ในกฏนาที่ ๓ ย่อมได้ รูปเท่านั้น.

สวิปากกฏนา ๓ ต่อจากนั้น ตรัสไว้ ด้วยอำนาจวิปากาธิปฏิบัติ.

แม้ในสวิปากกฏนา ๓ เหล่านั้น ในกฏนาที่ ๑ ย่อมได้ (ปัจจัยุบบัน) ทั้งรูปและ อรูป.

ในกฏนาที่ ๒ ย่อมได้ อรูป.

ในกฏนาที่ ๓ ย่อมได้ รูปเท่านั้น).

อรรถกถา จบ

จิตตาธิปฏิบัติกฏนา ๖, สาหารอินทริยกฏนา

๑.ปัจจัย ๗ คือ อธิปฏิบัติ สหชาติ นิสสย อาหาร อินทริย อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒.ปัจจัย ๕ คือ อธิปฏิบัติ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย อาหาร อินทริย สัมปยุตต อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ

๓.ปัจจัย ๘ คือ อธิปฏิบัติ สหชาติ นิสสย อาหาร อินทริย วิปยุตต อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ

๔.ปัจจัย ๘ คือ อธิปฏิบัติ สหชาติ นิสสย วิปาก อาหาร อินทริย อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๕.ปัจจัย ๑๐ คือ อธิปฏิบัติ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อาหาร อินทริย สัมปยุตต อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖.ปัจจัย ๕ คือ อธิปฏิบัติ สหชาติ นิสสย วิปาก อาหาร อินทริย วิปยุตต อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

กฏนา ๖ ต่อจากนั้น ประกอบด้วยอาหารและอินทริยปัจจัย ตรัสไว้ ด้วยอำนาจ จิตตาธิปฏิบัติ.

ในจิตตาธิปฏิบัติกฏนา ๖ กฏนาเหล่านั้น อวิปากะ มี ๓ กฏนา, สวิปากะ มี ๓ กฏนา. การคำนวณ ในกฏนาทั้งหลายเหล่านั้น ปรากฏชัดแล้ว).

อรรถกถา จบ

วิริยาธิปติขมภูนา ๖, สอนิทธิยมัคคขมภูนา

๑. ปัจจัย ๗ คือ อธิปติ สหชาต นิสสย อินทริย มัคค อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ
๒. ปัจจัย ๘ คือ อธิปติ สหชาต อัญญมัญญญ นิสสย อินทริย มัคค สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ
๓. ปัจจัย ๘ คือ อธิปติ สหชาต นิสสย อินทริย มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ
๔. ปัจจัย ๘ คือ อธิปติ สหชาต นิสสย วิปาก อินทริย มัคค อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ
๕. ปัจจัย ๑๐ คือ อธิปติ สหชาต อัญญมัญญญ นิสสย วิปาก อินทริย มัคค สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ
๖. ปัจจัย ๘ คือ อธิปติ สหชาต นิสสย วิปาก อินทริย มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

ขมภูนา ๖ ขมภูนา ต่อจากนั้น ตรัสไว้ ด้วยอำนาจวิริยาธิปติ เหมือนอย่างนั้นนั่นเอง.

ถามว่า ก็ เมื่อว่าตามลำดับแห่งอธิปติ พระผู้มีพระภาคเจ้าพึงตรัสขมภูนา ด้วยอำนาจวิริยาธิปติ ก่อน(จิตตาธิปติ) พึงมี มิใช่หรือ, เพราะเหตุไร พระพุทธองค์ จึงไม่ตรัส อย่างนั้น ? ตอบว่า เพราะความที่วิริยาธิปติขมภูนาเหล่านั้นเหมือนกัน กับขมภูนาทั้งหลายที่ตรัสไว้แล้ว ด้วยอำนาจเหตุขมภูนา(ที่ชื่อว่า สาทิปติอินทริยมัคคขมภูนา) ข้างหน้า.

อธิบายว่า สาทิปติอินทริยมัคคขมภูนาทั้งหลาย ตรัสไว้ ด้วยอำนาจเหตุ ข้างหน้า เป็นขมภูนาประกอบด้วยมรรค เพราะความที่โอหเหตุเป็นวิมังสาธิปติ และเพราะความที่ วิมังสาเป็นสัมมาทิฏฐิมรรค.

อนึ่ง แม้วิริยะ ก็เป็นมรรค เพราะความเป็นสัมมาวายามะและมิชฌวายามะ เพราะฉะนั้น ขมภูนาทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัส หมุนเวียนไป พร้อมกับวิริยะนั้น ว่า วิริยาธิปติขมภูนาเหมือนกัน กับขมภูนาทั้งหลายที่ตรัสไว้แล้ว ด้วยอำนาจเหตุขมภูนา .

อรรถกถา จบ

วิมังสาธิปติขมณา ๖, สเหตุอินทริยมัคคขมณา

๑.ปัจจัย ๘ คือ อธิปติ เหตุ สหชาติ นิสสย อินทริย มัคค อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ

๒.ปัจจัย ๑๐ คือ อธิปติ เหตุ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย อินทริย มัคคสัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๓.ปัจจัย ๕ คือ อธิปติ เหตุ สหชาติ นิสสย อินทริย มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๔.ปัจจัย ๕ คือ อธิปติ เหตุ สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย มัคค อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๕.ปัจจัย ๑๑ คือ อธิปติ เหตุ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทริย มัคค สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖.ปัจจัย ๑๐ คือ อธิปติ เหตุ สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อธิปติมูลกนัย จบ

อรรถกถา

การคำนวณ แม้นในขมณาทั้งหลายเหล่านั้น ปราภุชัคแล้วที่เดียว.

๔.อนันตรมูลกนัย

อนันตรสภาะ ๖

ในสมนันตรปัจจย	กับอนันตรปัจจย มีวาระ ๗
ในอุปนิสสยปัจจย(อนันตร)	กับ ๗๗ มี " ๗
ในอาเสวนปัจจย	กับ ๗๗ มี " ๓
ในกัมมปัจจย	กับ ๗๗ มี " ๑
ในนัตติปัจจย	กับ ๗๗ มี " ๗
ในวิคตปัจจย	กับ ๗๗ มี " ๗

อนันตรปกิณณกมฺภนา ๓

๑.ปัจจย ๕ คือ อนันตร สมนันตร อุปนิสสย(อนันตร) นัตติ วิคตปัจจย มี ๗ วาระ

๒.ปัจจย ๖ คือ อนันตร สมนันตร อุปนิสสย(อนันตร) อาเสวนนัตติ วิคตปัจจย มี ๓ วาระ

๓.ปัจจย ๖ คือ อนันตร สมนันตร อุปนิสสย(อนันตร) กัมม นัตติ วิคตปัจจย มี ๑ วาระ

อนันตรมูลกนัย จบ

อรรถถาอนันตระ - สมนันตรมูลกนัย

วินิจฉัยในอนันตระและสมนันตรสภาะ

บทว่า สตุต - มี ๗ วาระ ในอนันตรปัจจยและสมนันตรปัจจยเป็นมูล ความว่ามีวิชันนา ๗ วาระ อย่างนี้ คือ กุศล เป็นปัจจย แก่กุศล และอัพยาทตะ, อกุศล เป็นปัจจย แก่อกุศล และอัพยาทตะ, อัพยาทตะ เป็นปัจจย แก่กุศล แก่อกุศล และแก่อัพยาทตะแม้ทั้ง ๓.

บทว่า กมฺเม เอกํ - ในกัมมปัจจย มี ๑ วาระ คือ กุศลมคฺคเจตนา เป็นปัจจย แก่วิปากาพยาทตะ ของตน.

วินิจฉัยในอนันตระและสมนันตรมฺภนา

ก็ ในอนันตระและสมันตรปัจจยทั้ง ๒ เหล่านี้ ฃฎนาทั้งหลายมีอย่างละ ๓ เท่านั้น. ฃฎนาทั้งหลายเหล่านี้ ประกอบ ตามลำดับวิธานที่มีวาระมาก.

อรรถกถา จบ

(ในคำว่า อุปนิสสเย สตุต – ในอุปนิสสยะ มี ๗ วาระ ในอนันตรสภาวะ หมายเอา อนันตรูปนิสสยะเท่านั้นทั้ง ๗ วาระ เพราะเป็นสภาวะกับด้วยอนันตระ ทุกประการ. ส่วน ในวาระกุศลเป็นปัจจยแก่อัพยาคตะ กล่าวคือ มัคคเจตนา เป็นปัจจย แก่อนันตรผล โดยยกเอาอนันตรภาวะขึ้นเป็นมูลนี้, ปกตูปนิสสยะ ย่อมไม่เป็นสภาวะกับด้วยอนันตระ เพราะอนันตรูปนิสสยะที่เป็นสภาวะกับอนันตระ ห้ามไว้ ซึ่งภาวะแห่งปกตูปนิสสยนั้น, ด้วยว่า เมื่ออนันตระ มีอยู่ อนันตรูปนิสสยะนั้น ไม่มีอยู่ ห้ามไว้ เพราะเหตุนี้ ปกตูปนิสสยะ นั้น ย่อมไม่เป็นสภาวะกับด้วยอนันตระ ดังนี้.

และในคำว่า กัมเม เอก – ในกัมมะ มี ๑ วาระ ความว่า นานักขณิกกัมมะ เป็น สภาวะกับอนันตระได้ โดยยกเอาอนันตรภาวะขึ้นเป็นมูล ฉะนั้น ธรรมที่เป็นปัจจย ด้วย อำนาจอนันตระและกัมมะได้ทั้ง ๒ จึงมีวาระเดียว คือ กุศล เป็นปัจจย แก่อัพยาคตะ ได้แก่ กุศลมัคคเจตนา เป็นปัจจย แก่อนันตรผลเท่านั้น

ก็ ในฃฎนาทั้ง ๓ เป็นอนันตรูปนิสสยะเท่านั้น, ส่วน ปกตูปนิสสยะไม่ได้ เพราะอนันตรูปนิสสยะห้ามไว้)

๕.สมนั้ตรมูลกนั้ย

สมนั้ตรสภาคะ ๖

ในอนั้ตรป้จจ้ย	กั้บสมนั้ตรป้จจ้ย มีวาระ ๗
ในอุปนั้ตสยป้จจ้ย	กั้บ ๑ล๑ มีวาระ ๗
ในอาเสวนป้จจ้ย	กั้บ ๑ล๑ มี " ๓
ในกั้มมป้จจ้ย	กั้บ ๑ล๑ มี " ๑
ในนั้ตถิป้จจ้ย	กั้บ ๑ล๑ มี " ๗
ในวิกตป้จจ้ย	กั้บ ๑ล๑ มี " ๗

สมนั้ตรปกั้ณณกมณานา ๓

- ๑.ป้จจ้ย ๕ คื้อ สมนั้ตร อนั้ตร อุปนั้ตสย นั้ตถิ วิกตป้จจ้ย มี ๗ วาระ
- ๒.ป้จจ้ย ๖ คื้อ สมนั้ตร อนั้ตร อุปนั้ตสย อาเสวน นั้ตถิ วิกตป้จจ้ย มี ๓ วาระ
- ๓.ป้จจ้ย ๖ คื้อ สมนั้ตร อนั้ตร อุปนั้ตสย กั้มม นั้ตถิ วิกตป้จจ้ย มี ๑ วาระ

สมนั้ตรมูลกนั้ย จบ

๖.สหชาตมูลกนัย

สหชาตสภาคะ ๑๔

ในเหตุปัจจัย	กับสหชาตปัจจัย มีวาระ ๗
ในอธิปตติปัจจัย	กับ ฯลฯ มีวาระ ๗
ในอัญญมัญญปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในนิสสยปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๕
ในกัมมปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในวิปากปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในอาหารปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในอินทริยปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในฌานปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในมัคคปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในสัมปยุตตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในวิปยุตตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในอตฺถิปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๕
ในอวิคตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๕

สหชาตขมฺภนา ๑๐

- ๑.ปัจจัย ๔ คือ สหชาต นิสสย อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ
- ๒.ปัจจัย ๕ คือ สหชาต อัญญมัญญ นิสสย อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๓.ปัจจัย ๖ คือ สหชาต อัญญมัญญ นิสสย สัมปยุตต อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๔.ปัจจัย ๕ คือ สหชาต นิสสย วิปยุตต อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๕.ปัจจัย ๖ คือ สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปยุตต อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ
- ๖.ปัจจัย ๕ คือ สหชาต นิสสย วิปาก อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ
- ๗.ปัจจัย ๖ คือ สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ
- ๘.ปัจจัย ๗ คือ สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก สัมปยุตต อตฺถิ อวิคตปัจจัย

มี ๑ วาระ

๕. ปัจจัย ๖ คือ สหชาติ นิสสย วิปาก วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๑๐. ปัจจัย ๗ คือ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัยมี ๑ วาระ

สหชาตมุลกนัย จบ

อรรถกถา

ในสหชาตปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย และนิสสยปัจจัยเป็นมูล ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ใด ๆ ที่ตรัสไว้ในทุกมุลกนัย, ปัจจัยทั้งหลายเหล่านั้นเป็นสภาพะกับปัจจัยที่ตั้งอยู่ข้างต้น (มีสหชาตเป็นต้น). เพราะเหตุนี้ บัณฑิตครั้งทราบ ซึ่งการคำนวณ ในทุกมุลกนัยแล้ว ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ที่สืบต่อแล้ว ในเบื้องบน ฟังทราบ การคำนวณ ในภฏนาทั้งหลาย ในที่ทั้งปวง ด้วยอำนาจ แห่งปัจจัยที่คำนวณได้น้อยกว่า ในปัจจัยทั้งหลายเหล่านั้น.

ในภฏนาทั้งหลายเหล่านั้น ภฏนาทั้งหลาย ที่มีสหชาตเป็นมูล มี ๑๐ ภฏนา. ในสหชาตภฏนา ๑๐ เหล่านี้ อวิปากภฏนา มี ๕, สวิปากภฏนา มี ๕ ภฏนา.

ใน ๒ ภฏนาเหล่านั้น ในอวิปากภฏนา ก่อน ในภฏนาที่ ๑ มีวิสัชนา ๘ วาระ อย่างนี้ คือ กุศล เป็นปัจจัย แก่กุศล แก่อัพยาคตะ และแก่กุสลาพยาคตะ, กุสลาพยาคตะ เป็นปัจจัย แก่อัพยาคตะรวมเป็น ๔ วาระ. อกุศล เป็นปัจจัย แก่กุศล แก่อัพยาคตะ แก่กุสลาพยาคตะ เหมือนกันอย่างนั้น, อพยาคตะ เป็นปัจจัย แก่อัพยาคตะเท่านั้น.

ในวิสัชนาเหล่านั้น ในวิสัชนา ๘ วาระ มีกุศลและอกุศลเป็นต้น ย่อมได้ทั้งอรูปรูปร่างที่มีจิตเป็นสมมุตฐาน.

ในอพยาคตะ ย่อมได้ แม้ซึ่งวัตถุรูป.

ในบรรดารูปร่างทั้งหลาย วัตถุรูปเท่านั้น ย่อมได้ ในวิสัชนาอพยาคตะ ในภฏนาที่ ๒.

ในวาระแม้ทั้ง ๓ อรูปเท่านั้น ย่อมได้ ในภฏนาที่ ๓.

ในภฏนาที่ ๔ ย่อมได้รูปที่มีจิตเป็นสมมุตฐานเท่านั้น.

ในภฏนาที่ ๕ ย่อมได้ อรูปธรรมทั้งหลาย พร้อมกับวัตถุรูป ในปฏิสนธิ.

ในสวิปากภฏนาทั้งหลาย ในภฏนาที่ ๑ ย่อมได้ วิปากทั้งหลาย และรูปที่มีวิปากจิตเป็นสมมุตฐาน.

ในภฏนาที่ ๒ ย่อมได้ วิปากทั้งหลาย และวัตถุรูป.

ในภฏนาที่ ๓ ย่อมได้ วิปากเท่านั้น.

ในภฏนาที่ ๔ ย่อมได้ รูปที่มีวิปากจิตเป็นสมมุตฐานเท่านั้น.

ในภฏนาที่ ๕ ย่อมได้ วัตถุรูปเท่านั้น).

อรรถกถา จบ

๗.อัญญมัญญมุลกนัย

อัญญมัญญสภาคะ ๑๔

ในเหตุปัจจย	กับอัญญมัญญปัจจย มีวาระ ๓
ในอธิปัตติปัจจย	กับ ๑ล๑ มี " ๓
ในสหชาติปัจจย	กับ ๑ล๑ มี " ๓
ในนิสสยปัจจย	กับ ๑ล๑ มี " ๓
ในกัมมปัจจย	กับ ๑ล๑ มี " ๓
ในวิปากปัจจย	กับ ๑ล๑ มี " ๑
ในอาหารปัจจย	กับ ๑ล๑ มี " ๓
ในอินทริยปัจจย	กับ ๑ล๑ มี " ๓
ในฌานปัจจย	กับ ๑ล๑ มี " ๓
ในมัคคปัจจย	กับ ๑ล๑ มี " ๓
ในสัมปยุตตปัจจย	กับ ๑ล๑ มี " ๓
ในวิปยุตตปัจจย	กับ ๑ล๑ มี " ๑
ในอัติปัจจย	กับ ๑ล๑ มี " ๓
ในอวิคตปัจจย	กับ ๑ล๑ มี " ๓

อัญญมัญญสหชาติขณนา ๖

๑.ปัจจย ๕ คือ อัญญมัญญ สหชาติ นิสสย อัติ อวิคตปัจจย มี ๓ วาระ

๒.ปัจจย ๖ คือ อัญญมัญญ สหชาติ นิสสย สัมปยุตต อัติ อวิคตปัจจย มี ๓ วาระ

๓.ปัจจย ๖ คือ อัญญมัญญ สหชาติ นิสสย วิปยุตต อัติ อวิคตปัจจย มี ๑ วาระ

๔.ปัจจย ๖ คือ อัญญมัญญ สหชาติ นิสสย วิปาก อัติ อวิคตปัจจย มี ๑ วาระ

๕.ปัจจย ๗ คือ อัญญมัญญ สหชาติ นิสสย วิปาก สัมปยุตต อัติ อวิคตปัจจย มี ๑ วาระ

๖.ปัจจย ๗ คือ อัญญมัญญ สหชาติ นิสสย วิปาก วิปยุตต อัติ อวิคตปัจจย มี ๑ วาระ

อัญญมัญญมุลกนัย จบ

อรรถกถา

ในอัญญมัญญมุลกนัย มีภฏนา ๖ .ในภฏนา ๖ เหล่านี้ ๓ ภฏนาแรก เป็นอวิปากภฏนา , ๓ ภฏนาข้างท้าย เป็นสวิปากภฏนา.

การคำนวณ ในภฏนาทั้งหลายเหล่านี้ ปรากฏชัดแล้ว.

อรรถกถา จบ

๘.นิสสยมุลกนัย

นิสสยสภาคะ ๑๗

ในเหตุปัจจัย	กับนิสสยปัจจัย มีวาระ ๗
ในอาร์มมณปัจจัย	กับ ๑๗๗ มีวาระ ๓
ในอธิปติปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๘
ในสหชาติปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๕
ในอัญญมัญญปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๓
ในอุปนิสสยปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๑
ในปุเรชาติปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๓
ในกัมมปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในวิปากปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๑
ในอาหารปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในอินทริยปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในฉานปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในมัคคปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในสัมปยุตตปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๓
ในวิปยุตตปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๕
ในอัติปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๑๓
ในอวิคตปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๑๓

อรรถกถา

พึงทราบวินิจฉัย ในนิสสยเป็นมุลกะ

บทว่า นิสฺสยปจฺจยา อารมฺมณ เตฺยฺย – ในอาร์มมณปัจจัย กับนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ บัณฑิตพึงทราบวิสัย ๓ วาระ ด้วยอำนาจแห่งกุศลเป็นต้น ที่เป็นไป กระทำซึ่ง วัตถุให้เป็นอารมณ์ .

บทว่า **อุปนิสฺสเย เอกํ** - ในอุปนิสฺสยปัจจย กับนิสฺสยปัจจย มี ๑ วาระ คือ อกุศลที่เกิดขึ้น กระทำ ซึ่งวัตถุ ให้เป็นอรัมมณูปนิสฺสยะ.

บทที่เหลือ พึงทราบ ตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วนั้นแหละ ในทุมูลกนัยในหนหลัง.

อรรถกถา จบ

นิสฺสยขมฺภนา ๒๐

นิสฺสยมิสฺสกขมฺภนา ๖

- ๑.ปัจจย ๔ คือ นิสฺสย อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๑๓ วาระ
- ๒.ปัจจย ๓ คือ นิสฺสย อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๗ วาระ
- ๓.ปัจจย ๔ คือ นิสฺสย อินฺทริย อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๘ วาระ
- ๔.ปัจจย ๔ คือ นิสฺสย วิปฺปยุตฺต อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๕ วาระ
- ๕.ปัจจย ๕ คือ นิสฺสย อธิปฺติ วิปฺปยุตฺต อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๔ วาระ
- ๖.ปัจจย ๕ คือ นิสฺสย อินฺทริย วิปฺปยุตฺต อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ

อรรถกถา

ก็ ในนิสฺสยปัจจยนี้ มีขมฺภนา ๒๐ . ในขมฺภนาทั้งหลายเหล่านั้น นิสฺสยมิสฺสกขมฺภนา ๖ เบื้องแรก ครัสไว้ด้วยอำนาจสหชาตะและปุเรชาตะ.

ต่อจากนั้น ปกิณณกขมฺภนา ๔ ครัสไว้ด้วยอำนาจปุเรชาตะเท่านั้น.

ต่อจากนั้น สหชาตขมฺภนา ๑๐ ครัสไว้ด้วยอำนาจสหชาตะเท่านั้น.

ในขมฺภนา ๒๐ เหล่านั้น บทว่า **เตรส - ๑๓** ในขมฺภนาที่ ๑ ได้แก่ วิสฺขนา ๑๓ วาระ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในวันเดียว ในนิสฺสยปัจจยวิภังค์.

บทว่า **อฏฺฐ - ๘** ในขมฺภนาที่ ๒ ได้แก่ วิสฺขนา ๘ วาระ คือ วิสฺขนา ๗ วาระ ด้วยอำนาจแห่งสหชาตวิปฺปยุตฺตปัจจย, และ ๑ วาระ ที่อกุศล กระทำ ซึ่งวัตถุให้หนักแน่น.

สตฺต - ๗ วาระ ในขมฺภนาที่ ๓ คือ วิสฺขนา ๗ วาระ ที่ได้แล้ว ในอินฺทริยปัจจย นั้นเทียว.

ปลฺลจ - ๕ วาระ ในขมฺภนาที่ ๔ คือ วิสฺขนา ๕ วาระ ที่ได้แล้ว ในวิปฺปยุตฺตปัจจย นั้นเทียว.

บทว่า **จตุตฺตริ - ๔** วาระ ในขมฺภนาที่ ๕ ได้แก่ วิสฺขนาที่มีกุศลเป็นต้น เป็นปัจจย แก่รูปทั้งหลายที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน และวัตถุ เป็นปัจจย แก่อกุศล.

บทว่า **ตีณิ - ๓** วาระ ในขมฺภนาที่ ๖ คือ กุศลเป็นต้น เป็นปัจจย แก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน.

อรรถกถา จบ

ปกิณณกมฺภนา ๔

- ๑.ปัจฉัย ๕ คือ นิสสย ปุเรชาติ วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๓ วาระ
- ๒.ปัจฉัย ๖ คือ นิสสย อารัมมณ ปุเรชาติ วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๓ วาระ
- ๓.ปัจฉัย ๘ คือ นิสสย อารัมมณ อธิปติ อุปนิสสย ปุเรชาติ วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ
- ๔.ปัจฉัย ๖ คือ นิสสย ปุเรชาติ วิปยุตต อินทริย อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

ในปกิณณกมฺภนา ๔ ด้วยอำนาจปุเรชาติะ บทว่า ตีณิ - ๓ วาระ ในมฺภนาที่ ๑ วัตถุ เป็นปัจฉัย แก่กรรมทั้งหลาย มีกุศลเป็นต้น และวัตถุมีจักขุเป็นต้น เป็นปัจฉัย แก่อัพยาคตะ.

- ในมฺภนาที่ ๒ วัตถุเท่านั้น เป็นปัจฉัย แก่กรรมทั้งหลายมีกุศลเป็นต้น.
 ในมฺภนาที่ ๓ บทว่า เอกํ - ๑ วาระ คือ วัตถุ เป็นปัจฉัย แก่อกุศล.
 ในมฺภนาที่ ๔ วัตถุมีจักขุเป็นต้น เป็นปัจฉัย แก่หมวด ๕ แห่งวิญญาณ.

อรรถกถา จบ

สหชาติมฺภนา ๑๐

- ๑.ปัจฉัย ๔ คือ นิสสย สหชาติ อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๕ วาระ
- ๒.ปัจฉัย ๕ คือ นิสสย สหชาติ อัญญมัญญอ อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๓ วาระ
- ๓.ปัจฉัย ๖ คือ นิสสย สหชาติ อัญญมัญญอ สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๓ วาระ
- ๔.ปัจฉัย ๕ คือ นิสสย สหชาติ วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๓ วาระ
- ๕.ปัจฉัย ๖ คือ นิสสย สหชาติ อัญญมัญญอ วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ
- ๖.ปัจฉัย ๕ คือ นิสสย สหชาติ วิปาก อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ
- ๗.ปัจฉัย ๖ คือ นิสสย สหชาติ อัญญมัญญอ วิปาก อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ
- ๘.ปัจฉัย ๗ คือ นิสสย สหชาติ อัญญมัญญอ วิปาก สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ
- ๙.ปัจฉัย ๖ คือ นิสสย สหชาติ วิปาก วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ
- ๑๐.ปัจฉัย ๗ คือ นิสสย สหชาติ อัญญมัญญอ วิปาก วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ

นิสสยมูลกนัย จบ

อรรถกถา

สหชาตมณูนา ๑๐ จำแนกออก เป็น ๒ ฝ่าย ด้วยสามารถแห่งสวิปาก มณูนาและ อวิปากมณูนา ด้วยอำนาจสหชาตะ บัณฑิตพิงทราบ โดยนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้ว ในสหชาตมุลกนัย).

อรรถกถา จบ

๕.อุปนิสสยมุลกนัย

อุปนิสสยสภาคะ ๑๓

ในอารัมมณปัจจย	กับอุปนิสสยปัจจย มีวาระ ๗
ในอริปติปัจจย	กับ ๗๗ มีวาระ ๗
ในอนันตรปัจจย	กับ ๗๗ มี " ๗
ในสมนันตรปัจจย	กับ ๗๗ มี " ๗
ในนิสสยปัจจย	กับ ๗๗ มี " ๑
ในปุเรชาตปัจจย	กับ ๗๗ มี " ๑
ในอาเสวนปัจจย	กับ ๗๗ มี " ๗
ในกัมมปัจจย	กับ ๗๗ มี " ๒
ในวิปยุตตปัจจย	กับ ๗๗ มี " ๑
ในอัติปัจจย	กับ ๗๗ มีวาระ ๑
ในนัตติปัจจย	กับ ๗๗ มี " ๗
ในวิคตปัจจย	กับ ๗๗ มี " ๗
ในอวิคตปัจจย	กับ ๗๗ มี " ๑

อรรถกถา

พิงทราบวินิจฉัย ในอุปนิสสยมุลกะ บทว่า อารัมมณ สตุต - ในอารัมมณปัจจย กับอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ คือ วิสัชนาที่ได้แล้วนั้นแหละ ในอารัมมณอุปนิสสยปัจจย.

บทว่า อริปติยา สตุต - ในอริปติปัจจย กับอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ได้แก่ วาระทั้งหลายเหล่านั้นเหมือนกัน.

ในอนันตรปัจจยและสมนันตรปัจจย กับอุปนิสสยปัจจย ได้แล้วนั้นแหละ ในอนันตรอุปนิสสยปัจจย.

บทว่า นิสสยเย เอกัง - ในนิสสยปัจจย กับอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ คือ วัตถุ เป็นปัจจย แก่อกุศล.

บทว่า ปุเรชาเต เอกัง - ในปุเรชาตปัจจย กับอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ได้แก่ วัตถุ หรือ อารัมมณะ เป็นปัจจย แก่อกุศลนั้นนั่นเอง.

บทว่า อาเสวนเน ตีณิ - ในอาเสวนปัจจัย กับอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ตรีสไว้ ด้วยอำนาจอนันตรูปนิสสยปัจจัย.

กมุเม เทว ปกตูปนิสสยวเสน. โลกุตตรกุศลเจตนา ปน อนนตรูปนิสสโยปิ โหติ.

บทว่า กมุเม เทว - ในกัมมปัจจัย กับอุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ตรีสไว้ ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยปัจจัย. ส่วน โลกุตตรกุศลเจตนา ย่อมเป็น แม้อันตรูปนิสสยปัจจัย.

บทว่า วิปฺปยุตฺเต เอกํ - ในวิปยุตตปัจจัย กับอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ตรีสไว้ ด้วยอำนาจอาร์มมณูปนิสสยะ.

ในอัติปัจจัยและอวิกตปัจจัย กับอุปนิสสยปัจจัย ก็เหมือนกันอย่างนั้น.

วิชันนา ๓ วาระในนัตติปัจจัยและวิกตปัจจัย กับอุปนิสสยปัจจัย เหมือนกันกับอนันตรปัจจัยนั้นเทียว.

อรรถกถา จบ

(อธิบายว่า ในกัมมะ มี ๒ วาระ คือ ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยะ อันมีกัมมะเป็นสภาวะของปกตูปนิสสยะมี ๒ วาระคือ กุ - อัพ, อกุ - อัพ. และด้วยอำนาจอนันตรูปนิสสยะ อันมีกัมมะเป็นสภาวะของอนันตรูปนิสสยะ มี ๑ วาระคือ กุ - อัพ ได้แก่ โลกุตตรกุศลเจตนา เป็นปัจจัยแก่ อนันตรผล.

ในอุปนิสสยสภาวะบาลีนั้น มีปัจจัยที่เป็นสภาวะกับอุปนิสสยะ ๑๓ ปัจจัย มีอาร์มมณะ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ไม่มีอุปนิสสยะที่เป็นอนันตรูปนิสสยะ เป็นสภาวะกับอุปนิสสยะที่เป็นปกตูปนิสสยะ และไม่มีอุปนิสสยะที่เป็นปกตูปนิสสยะ เป็นสภาวะกับอุปนิสสยะที่เป็นอนันตรูปนิสสยะ ฉะนั้น จึงทราบว่ อนันตรูปนิสสยะกับปกตูปนิสสยะ ไม่เป็นสภาวะซึ่งกันและกัน)

อุปนิสสยปกิณณกมฺภนา ๓

๑.ปัจจัย ๓ คือ อุปนิสสย อาร์มมณ อธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ

๒.ปัจจัย ๖ คือ อุปนิสสย อาร์มมณ อธิปติ ปุเรชาติ อัติ อวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ

๓.ปัจจัย ๘ คือ อุปนิสสย อาร์มมณ อธิปติ นิสสย ปุเรชาติ วิปยุตต อัติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๔.ปัจจัย ๕ คือ อุปนิสสย(อนันตร) อนันตร สมันตร นัตติ วิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๕. ปัจจัย ๖ คือ อุปนิสสย(อนันตรู) อนันตร สมันตร อาเสวน นัตถิ วิคตปัจจัย มี ๓ วาระ

๖. ปัจจัย ๒ คือ อุปนิสสย(ปกตูปนิสสยมูล) กัมมปัจจัย มี ๒ วาระ

๗. ปัจจัย ๖ คือ อุปนิสสย(อนันตรูปนิสสยมูล หรือปกตูปนิสสยมูล) อนันตร สมันตร กัมม นัตถิ วิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

อุปนิสสยมูลกนัย จบ

อรรถกถา

(อรรถกถา ข้อ ๔๖๖) ก็ ฃณาทั้งหลาย ที่มีอุปนิสสยเป็นมูล มี ๗. ในอุปนิสสย ฃณา ๗ เหล่านี้ ฃณา ๓ ข้างต้น ตรัสไว้ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยปัจจัย.

ในฃณา ๓ ข้างต้นเหล่านี้ บทว่า สตุต - ๗ วาระ ในฃณาที่ ๑ ความว่า มีวิตัสนา ๗ อย่างนี้ คือ กุศล เป็นปัจจัย แก่กุศลเป็นต้น, อัพยากตะ ก็เหมือนกันอย่างนั้น (รวมเป็น ๖), อกุศล เป็นปัจจัย แก่อกุศลเท่านั้น.

บทว่า เอก - ๑ วาระ ในฃณาที่ ๒ ความว่า อัพยากตะมีจักขุเป็นต้น เป็นปัจจัย แก่อกุศล.

ในฃณาที่ ๓ ได้แก่ วัตถุ เป็นปัจจัย แก่อกุศล.

ต่อจากนั้น ฃณา ๒ อื่น(คือที่ ๔ , ๕) ตรัสไว้ ด้วยอำนาจอนันตรูปนิสสยปัจจัย. การคำนวณนับวาระ ในฃณาเหล่านี้ ปรากฏชัดแล้วทีเดียว.

ต่อจากนั้น ฃณา ๒ (คือที่ ๖, ๗) ตรัสไว้ ด้วยอำนาจอนันตรูปนิสสยปัจจัยและ ปกตูปนิสสยปัจจัย.(ตโต เทว อนนุตรปกตูปนิสสยวเสน วุตตานิ)

(อรรถกถา ข้อ ๔๖๖) ในฃณา ๒ (คือที่ ๖, ๗) เหล่านี้ โลภียกุศลและอกุศลเจตนา พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถือเอา โดยความเป็นปัจจัย ในปฐมฃณาแรก(คือที่ ๖), ส่วน ในฃณาที่ ๒(คือที่ ๗) โลกุตตรกุศลทั้งหลายเท่านั้น ทรงถือเอา โดยความเป็นปัจจัย. (ตตล ปฐเม โลภียกุสลากุสลาเจตนา ปจฺยภาวโต คเหตุพฺพา, ทฺตฺติเย โลกุตฺตรกุสลา)

(๔๖๖) อุปนิสสยมูลเก ปกตูปนิสสยวเสน วุตเตสุ ทฺวีสฺ, ปฐเม “โลภียกุสลากุสลา-เจตนา ปจฺยภาวโต คเหตุพฺพา”ติ วุตฺตํ, โลกุตฺตราปี ปนคเหตุพฺพา.

(มูลฎีกา ข้อ ๔๖๖ หน้า ๒๖๒)

ในอุปนิสสยมูล ในฃณา ๒ (คือที่ ๖, ๗) ตรัสไว้ ด้วยอำนาจปกตูปนิสสย, ท่านอรรถกถากล่าวว่า โลภียกุศลและอกุศลเจตนา พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถือเอา โดยความเป็นปัจจัย ในปฐมฃณาแรก, แต่ว่า แม้โลกุตตรทั้งหลาย ก็พึงถูกถือเอาทีเดียว (อธิบายว่า ในฃณาที่ ๖ ได้แก่ โลภียกุศล อกุศลเจตนา และมีคเจตนา เป็นปกตูปนิสสย

และนานาภคณิกกัมม เก่อนันตรผลและผลสมบัติ, แต่ มัคคเจตนาไม่ได้อนันตรูปนิสสยะ เพราะอนันตรูปนิสสยะที่เว้นจากอนันตระเป็นต้นไม่มี).

อรรถกถา จบ

(อธิบาย : ในเรื่องนี้ แสดงให้ทราบว่า ฃฎนาที่ ๖ เป็นปกตูปนิสสยะ เท่านั้น เพราะฃฎนาที่ ๑ - ๓ อรรถกถาว่า ด้วยอำนาจอาร์มฃฎูปนิสสยะ และฃฎนาที่ ๔ - ๕ อรรถกถาว่า ด้วยอำนาจอนันตรูปนิสสยะ ฉะนั้น ฃฎนาที่ ๖ จึงเป็นอำนาจปกตูปนิสสยะ, และเพราะกลุ่มปัจฉัย ๒ เท่านั้น ที่เป็นอนันตรูปนิสสยะกับกัมมะไม่มี, ด้วยว่า เมื่ออนันตรูปนิสสยะเป็นมูล มีอยู่อนันตระเป็นต้น ย่อมเข้าร่วมด้วย ซึ่งตรัสไว้ในฃฎนาที่ ๗ นั้นเอง, ส่วน ฃฎนาที่ ๗ เป็นอุปนิสสยะทั้ง ๒ คือปกตูปนิสสยะและอนันตรูปนิสสยะ โดยยกขึ้นเป็นมูลปัจฉัย ทีละคราว. ก็ ในโลกุตตรกุศลเจตนา ย่อมเป็น แม้อันตรูปนิสสยะ เพราะมาแล้ว ในปฏิฐานอรรถกถาว่า **โลกุตตรกุศลเจตนา ปน อนนตรูปนิสสโยปิ โหติ.**

ฃฎนาที่ ๖ ปัจฉัยได้แก่ กุศลเจตนา ๒๑ และอกุศลเจตนา ๑๒

ปัจฉยูปันได้แก่ วิปากจิตตูปบาท ๓๖. ก็ โลกุตตรวิปาก เป็นไปในอนันตรผลและผลสมบัติ. ฉะนั้น จึงมี ๒ วาระ คือ กุ-อัฟ, อกุ-อัฟ.

ฃฎนาที่ ๗ ในปกตูปนิสสยมูล อนันตระ สมันนตระ กัมมะ นัตถิ วิคตะ, และในอนันตรูปนิสสยมูล อนันตระ สมันนตระ กัมมะ นัตถิ วิคตะ.

ปัจฉัย ได้แก่ มัคคเจตนา. ปัจฉยูปัน ได้แก่ มัคคานันตรผล. มี ๑ วาระคือ กุ-อัฟ.

๑๐.ปุเรชาตมูลกนัย

ปุเรชาตสภาคะ ๘

ในอารัมมณปัจจัย	กับปุเรชาตปัจจัย มีวาระ ๓
ในอธิปติปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในนิสสยปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในอุปนนิสสยปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในอินทริยปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในวิปปยุตตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในอัติติปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในอวิคตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๓

อรรถกถา

พึงทราบวินิจฉัย ในปุเรชาตมูลกะ บทว่า อารัมมณ เตธิ - ในอารัมมณปัจจัย กับปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ คือ อภัยากตะ เป็นปัจจัย แก่กุศลเป็นต้น.

บทว่า อธิปติยา เอก - ในอธิปติปัจจัย กับปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ คือ อภัยากตะ เป็นปัจจัย แก่อกุศล. แม้ในปัจจัยทั้งหลายที่เหลือ ก็มีนัยนี้เหมือนกัน.

อรรถกถา จบ

ปุเรชาตปกิณณกมฏนา ๗

- ๑.ปัจจัย ๓ คือ ปุเรชาต อัติติ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๒.ปัจจัย ๕ คือ ปุเรชาต นิสสย วิปปยุตต อัติติ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๓.ปัจจัย ๔ คือ ปุเรชาต อารัมมณ อัติติ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๔.ปัจจัย ๖ คือ ปุเรชาต อารัมมณ นิสสย วิปปยุตต อัติติ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๕.ปัจจัย ๖ คือ ปุเรชาต อารัมมณ อธิปติ อุปนนิสสย อัติติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ
- ๖.ปัจจัย ๘ คือ ปุเรชาต อารัมมณ อธิปติ นิสสย อุปนนิสสย วิปปยุตต อัติติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗.ปัจจัย ๖ คือ ปุเรชาต นิสสย อินทริย วิปปยุตต อัติติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

ปุเรชาตมูลกนัย จบ.

อรรถกถา

ก็ ในปุเรชาตปทีณกกฎานาเหล่านี้ กฎานามี ๗ . ในกฎานา ๗ เหล่านี้ กฎานาที่ ๑
 ตรีสไว้ ด้วยอำนาจวัตถุและอารมณ์.

กฎานาที่ ๒ ตรีสไว้ ด้วยอำนาจวัตถุเท่านั้น.

กฎานาที่ ๓ ตรีสไว้ ด้วยอำนาจอารมณ์.

กฎานาที่ ๔ ตรีสไว้ ด้วยอำนาจแห่งกาลที่วัตถุเป็นอารมณ์.

กฎานาที่ ๕ ตรีสไว้ ด้วยอำนาจอารมณ์ชาติปัจฉิม.

กฎานาที่ ๖ ตรีสไว้ ด้วยอำนาจแห่งกาลที่วัตถุเป็นอารมณ์ชาติ.

กฎานาที่ ๗ ตรีสไว้ ด้วยอำนาจจักขุวัตถุเป็นต้น).

อรรถกถา จบ

๑๑. ปัจฉาชาตมูลกนัย

ปัจฉาชาตสภาคะ ๓

ในวิปยุตตปัจจย	กับปัจฉาชาตปัจจย มีวาระ ๓
ในอัติปัจจย	กับ ฯลฯ มีวาระ ๓
ในอวิกตปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๓

ปัจฉาชาตปภินณกมฺภนา ๑

๑. ปัจจย ๔ คือ ปัจฉาชาต วิปยุตต อัติ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ

ปัจฉาชาตมูลกนัย จบ

อรรถกถา

ปัจจย ๒๐ ย่อมประกอบไม่ได้ ในปัจฉาชาตมูลกคะ, ปัจจย ๓ เท่านั้น ย่อมได้ การประกอบ.

ในปัจฉาชาตกมฺภนา มีกมฺภนา ๑ เท่านั้น, กมฺภนานั้น พึงทราบ ด้วยอำนาจแห่งกุศล เป็นต้น เป็นปัจจย แก่กาย.

แม้ในอาเสวนมูลกคะ ก็มีกมฺภนา ๑ เหมือนกัน.

อรรถกถา จบ

๑๒. อาเสวนมูลกนัย

อาเสวนสภาคะ ๕

ในอนันตรปัจจย	กับอาเสวนปัจจย มีวาระ ๓
ในสมนันตรปัจจย	กับ ฯลฯ มีวาระ ๓
ในอุปนิสสยปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในนัตติปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในวิกตปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๓

อาเสวนปภินณกมฺภนา ๑

๑. ปัจจย ๖ คือ อาเสวน อนันตร สมนันตร อุปนิสสย นัตติ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ

อาเสวนมุลกนัย จบ

๑๓.กัมมมุลกนัย

กัมมสภาคะ ๑๔

ในอนันตปัจจย	กับกัมมปัจจย มีวาระ ๑
ในสมนันตปัจจย	กับ ฯลฯ มีวาระ ๑
ในสหชาติปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในอัญญมัญญปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในนิสสยปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในอุปนิสสยปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๒
ในวิปากปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในอาหารปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในสัมปยุตตปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในวิปยุตตปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในอติปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในนัตติปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในวิคตปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในอวิคตปัจจย	กับ ฯลฯ มี " ๗

อรรถกถา

พึงทราบวินิจฉัย ในกัมมมุลกนะ บทว่า อนนฺตเร เอกํ - ในอนันตปัจจย กับกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ตรีสไว้ ด้วยอำนาจมคคเจตนา.

ในบทว่า อญฺญมญฺญ ติณิ - ในอัญญมัญญปัจจย กับกัมมปัจจยมี ๓ วาระ พึงถือเอา แม้วัตถุ ในปฏิสนธิกาล.

บทว่า อุปนิสฺสเย เทว - ในอุปนิสสยปัจจย กับกัมมปัจจย มี ๒ วาระ คือ วาระ ๒ ที่กล่าวไว้แล้ว ในหนหลัง ด้วยอำนาจอนันตรูปนิสสยปัจจย และปกตูปนิสสยปัจจย.

แม้ปัจจยทั้งหลายที่เหลือ พึงทราบ ตามนัยที่กล่าวแล้วนั้นแหละ ในหนหลัง ดังนี้.

(คำว่า วาระ ๒ ที่กล่าวไว้ในหนหลังคือ ที่กล่าวไว้ในอุปนิสสยสภาคะว่า อุปนิสฺสยา กมฺเม เทว - ในกัมมะ กับอุปนิสสยะ มี ๒ วาระคือ ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยะ มีกัมมะเป็นสภาคะ และด้วยอำนาจอนันตรูปนิสสยะ มีกัมมะเป็นสภาคะ.)

กัมมขณนา ๑๑

กัมมปถินณกขณนา ๒

๑.ปัจจัย ๒ คือ กัมม อุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ

๒.ปัจจัย ๖ คือ กัมม อนันตร สมันตร อุปนิสสย นัตถิ วิคตปัจจัย มี ๑วาระ

อรรถกถา

ก็ ในกัมมขณนาทั้งหลายเหล่านี้ มีขณนา ๑๑. ในบรรดาขณนาทั้งหลายเหล่านั้น กัมมปถินณกขณนา ๒ แรก ตรัสไว้แล้ว ด้วยอำนาจนากขณิกกัมมปัจจัย โดยการจำแนกเป็นปกตูปนิสสย และอนันตรูปนิสสย.

อรรถกถา จบ

(อธิบายว่า : ใน ๒ ขณนานั้น คำว่า กัมมะ ได้แก่ ด้วยอำนาจนากขณิกกัมมะ มิใช่ด้วยอำนาจ เอกกขณิกกัมมะ โดยการจำแนกอุปนิสสยในขณนาที่ ๑ เป็นปกตูปนิสสย, และจำแนกอุปนิสสยในขณนาที่ ๒ เป็นอนันตรูปนิสสย และปกตูปนิสสย ที่สามารถเป็นกลุ่มปัจจัย ในคราวเดียวกัน ด้วยอำนาจนากขณิกกัมมะ)

สหชาตขณนา ๕

๑.ปัจจัย ๖ คือ กัมม สหชาต นิสสย อาหาร อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒.ปัจจัย ๗ คือ กัมม สหชาต อัญญมัญญู นิสสย อาหาร อตถิ อวิคตปัจจัยมี ๗ วาระ

๓.ปัจจัย ๘ คือ กัมม สหชาต อัญญมัญญู นิสสย อาหาร สัมปยุตต อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ

๔.ปัจจัย ๘ คือ กัมม สหชาต นิสสย อาหาร วิปยุตต อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ

๕.ปัจจัย ๗ คือ กัมม สหชาต นิสสย วิปาก อาหาร อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖.ปัจจัย ๘ คือ กัมม สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อาหาร อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗.ปัจจัย ๕ คือ กัมม สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อาหาร สัมปยุตต อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘. ปัจจัย ๘ คือ กัมม สหชาติ นิสสย วิปาก อาหาร วิปยุตต อตฺถิ อวิคตปัจจัย
มี ๑ วาระ

๙. ปัจจัย ๙ คือ กัมม สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อาหาร วิปยุตต
อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

กัมมมุลกนัย จบ

อรรถกถา

ต่อจากนั้น อวิปากกฏณา ๔ อันอีก ตรัสไว้ ด้วยอำนาจเอกขณิกกัมมปัจจัย
โดยธรรมที่เป็นวิปากและอวิปาก.

ในอวิปากกฏณา ๔ เหล่านั้น ในกฏณาที่ ๑ จิตตชรูป พร้อมกับอรูป ย่อมได้.

ในกฏณาที่ ๒ วัตถุ พร้อมกับอรูป ย่อมได้.

ในกฏณาที่ ๓ อรูปเท่านั้น ย่อมได้.

ในกฏณาที่ ๔ จิตตชรูปเท่านั้น ย่อมได้. ส่วน กฐัตตารูป ย่อมได้ ในปฏิสนธิกาล.

ต่อจากนั้น กฏณา ๕ อัน เป็นสวิปากะ, สวิปากกฏณา ๕ เหล่านั้น มีนัยอันซ้ำพเจ้า
กล่าวไว้แล้ว ในหนหลัง.

อรรถกถา จบ

๑๔.วิปากมูลกนัย

วิปากสภาคะ ๑๔

ในเหตุปัจจัย	กับวิปากปัจจัย มีวาระ ๑
ในอธิปตปัจจัย	กับ ฯลฯ มีวาระ ๑
ในสหชาติปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในอัญญมัญญปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในนิสสยปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในกัมมปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในอาหารปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในอินทริยปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในฌานปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในมัคคปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในสัมปยุตตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในวิปยุตตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในอตฺถิปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในอวิคตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑

วิปากสหชาติมณฺเฑนา ๕

๑.ปัจจัย ๕ คือ วิปาก สหชาติ นิสสย อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๒.ปัจจัย ๖ คือ วิปาก สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๓.ปัจจัย ๗ คือ วิปาก สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย สัมปยุตต อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๔.ปัจจัย ๖ คือ วิปาก สหชาติ นิสสย วิปยุตต อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๕.ปัจจัย ๗ คือ วิปาก สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปยุตต อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๑

วาระ

วิปากมูลกนัย จบ

อรรถกถา

ภฏนา ๕ ภฏนา ในวิปากภฏกะ มีอรรตื้นที่เดียว.

อรรตถตา จบ

๑๕.อาหารภฏกนัย

อาหารสภากะ ๑๑

ในอธิปติปัจจัย	กับอาหารปัจจัย มีวาระ ๗
ในสหชาติ	กับ ๑๗๗ มีวาระ ๗
ในอัญญมัญญุปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๓
ในนิสสยปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในกัมมปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในวิปากปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๑
ในอินทริยปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในสัมปยุตตปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๓
ในวิปยุตตปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๓
ในอัติปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในอวิกตปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗

อาหารภฏนา ๓๔

อาหารมิสสภฏนา ๑

๑.ปัจจัย ๓ คือ อาหาร อัติ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ

สหชาติสามัญญภฏนา ๕

๑.ปัจจัย ๕ คือ อาหาร สหชาติ นิสสย อัติ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒.ปัจจัย ๖ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญุ นิสสย อัติ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๓.ปัจจัย ๗ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญุ นิสสย สัมปยุตต อัติ อวิกตปัจจัย

มี ๓ วาระ

๔.ปัจจัย ๖ คือ อาหาร สหชาติ นิสสย วิปยุตต อัติ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๕.ปัจจัย ๖ คือ อาหาร สหชาติ นิสสย วิปาก อัติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖.ปัจจัย ๗ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญุ นิสสย วิปาก อัติ อวิกตปัจจัยมี ๑ วาระ

๑. ปัจจัย ๘ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก วิปยุตต อตฺถิ อวิตตปัจจัย
มี ๑ วาระ

๒. ปัจจัย ๙ คือ อาหาร สหชาติ นิสสย วิปาก วิปยุตต อตฺถิ อวิตตปัจจัย มี ๑ วาระ

๓. ปัจจัย ๘ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก วิปยุตต อตฺถิ อวิตตปัจจัย
มี ๑ วาระ

อรรถกถา

ในอาหารมูลกะ บทว่า สตุต - ๑ วาระ เป็นต้น(ในอาหารมิตสกมณฺณา เป็นต้น)
มีนัยอันข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้วนั้นแหละ. ก็ ในอาหารมูลกะนี้ มณฺณามี ๓๔ .

ในมณฺณา ๓๔ เหล่านั้น มณฺณา ๕ อย่างแรก ตรัสไว้ โดยสามัญญุธรรม คือทั้งที่เป็น
วิปากะและอวิปากะธรรม.

ในมณฺณา ๕ เหล่านั้น อาหารทั้ง ๔ ย่อมได้ ในอาหารมิตสกมณฺณาที่ ๑.

ในมณฺณาที่ ๒ นามอาหาร ๓ เท่านั้น ย่อมได้.

ในมณฺณาที่ ๓ แม้วัตถุ ย่อมเป็นปัจจัยุปัน.

ในมณฺณาที่ ๔ วัตถุ นั้น ย่อมไม่มี.

ในมณฺณาที่ ๕ รูปเท่านั้น เป็นปัจจัยุปัน.

สวิปากมณฺณา ๕ อื่น ต่อจากนั้น, สวิปากมณฺณาเหล่านั้น มีนัยดังข้าพเจ้ากล่าวไว้
แล้ว ในหนหลัง).

อรรถกถา จบ

สกัมมมณฺณา ๕

๑. ปัจจัย ๖ คือ อาหาร สหชาติ นิสสย กัมม อตฺถิ อวิตตปัจจัย มี ๑ วาระ

๒. ปัจจัย ๗ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย กัมม อตฺถิ อวิตตปัจจัย มี ๑ วาระ

๓. ปัจจัย ๘ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย กัมม สัมปยุตต อตฺถิ อวิตตปัจจัย
มี ๑ วาระ

๔. ปัจจัย ๙ คือ อาหาร สหชาติ นิสสย กัมม วิปยุตต อตฺถิ อวิตตปัจจัย มี
๑ วาระ

๕. ปัจจัย ๑๐ คือ อาหาร สหชาติ นิสสย กัมม วิปาก อตฺถิ อวิตตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๘ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย กัมม วิปาก อตฺถิ อวิตตปัจจัย
มี ๑ วาระ

๑.ป้างัย ๕ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย กัมม วิปาก สัมปยุตต อตฺถิ อวิกต
ป้างัย มี ๑ วาระ

๒.ป้างัย ๘ คือ อาหาร สหชาติ นิสสย กัมม วิปาก วิปยุตต อตฺถิ อวิกตป้างัย
มี ๑ วาระ

๓.ป้างัย ๕ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย กัมม วิปาก วิปยุตต อตฺถิ
อวิกตป้างัย มี ๑ วาระ

อรรคถา

สกัมมฆฏณา ๕ อื่น ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ ด้วยอำนาจ
แห่งเจตนาหาร (มโนสัญเจตนาหาร).

อรรคถา จบ

สตินทริยฆฏณา ๕

๑.ป้างัย ๖ คือ อาหาร สหชาติ นิสสย อินทริย อตฺถิ อวิกตป้างัย มี ๗ วาระ

๒.ป้างัย ๗ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย อินทริย อตฺถิ อวิกตป้างัย
มี ๓ วาระ

๓.ป้างัย ๘ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย อินทริย สัมปยุตต อตฺถิ
อวิกตป้างัย มี ๓ วาระ

๔.ป้างัย ๗ คือ อาหาร สหชาติ นิสสย อินทริย วิปยุตต อตฺถิ อวิกตป้างัย
มี ๓ วาระ

๕.ป้างัย ๗ คือ อาหาร สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย อตฺถิ อวิกตป้างัย มี ๑ วาระ

๖.ป้างัย ๘ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อินทริย อตฺถิ อวิกตป้างัย
มี ๑ วาระ

๗.ป้างัย ๕ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อินทริย สัมปยุตต อตฺถิ
อวิกตป้างัย มี ๑ วาระ

๘.ป้างัย ๘ คือ อาหาร สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย วิปยุตต อตฺถิ อวิกตป้างัย
มี ๑ วาระ

๙.ป้างัย ๕ คือ อาหาร สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อินทริย วิปยุตต อตฺถิ
อวิกตป้างัย มี ๑ วาระ

อรรคถา

สตินทริยฆฏณา ๕ อื่น ต่อจากนั้น ตรัสไว้ ด้วยอำนาจนिरาธิปติวิญญาณาหาร.

อรรถกถา จบ

สาธิปติอินทริยฆฏณา ๖

๑.ปัจจัย ๗ คือ อาหาร อธิปติ สหชาติ นิสสย อินทริย อัตถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒.ปัจจัย ๕ คือ อาหาร อธิปติ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย อินทริย สัมปยุตต อัตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๓.ปัจจัย ๘ คือ อาหาร อธิปติ สหชาติ นิสสย อินทริย วิปยุตต อัตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๔.ปัจจัย ๘ คือ อาหาร อธิปติ สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย อัตถิ สัมปยุตต อินทริย อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๕.ปัจจัย ๑๐ คือ อาหาร อธิปติ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อินทริย สัมปยุตต อัตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖.ปัจจัย ๕ คือ อาหาร อธิปติ สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย วิปยุตต อัตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อาหารมูลกนัย จบ

อรรถกถา

สาธิปติอินทริยฆฏณา ๖ อัน ต่อจากนั้น ตรัสไว้ ด้วยอำนาจสาธิปติวิญญาณาหาร.

ในสาธิปติอินทริยฆฏณา ๖ เหล่านั้น อวิปากฆฏณา ๓ ตรัสไว้ ด้วยอำนาจสามัญญู ธรรมคือทั้งที่เป็นวิปากะและอวิปากธรรม,

สวิปากฆฏณา ๓ ตรัสไว้ ด้วยอำนาจวิปากะเท่านั้น. ในสวิปากฆฏณา ๓ เหล่านั้น วัตถุรูป ย่อมไม่มี เพราะความไม่มี แห่งโลกียวิปากทั้งหลาย.

อรรถกถา จบ

๑๖.อินทริยมูลกนัย

อินทริยสภาะ ๑๔

ในเหตุปัจจัย	กับอินทริยปัจจัย มีวาระ ๔
ในอธิปตปัจจัย	กับ ฯลฯ มีวาระ ๗
ในสหชาติปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในอัญญมัญญปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในนิสสยปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในปุเรชาติปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในวิปากปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในอาหารปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในฌานปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในมัคคปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในสัมปยุตตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในวิปยุตตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในอัติปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในอวิกตปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗

อรรถกถา

ในอินทริยมูลกะ บทว่า ปุเรชาติ เอก์ - ในปุเรชาติปัจจัย กับอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ คือ อภัยากตะ กับอภัยากตะ ด้วยอำนาจ แห่งจักขุนทรีย์ เป็นต้น. มูลกะ ที่เหลือ ฟังทราบ ตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้วนั้นแหละ ในหนหลัง.

อรรถกถา จบ

อินทริยมิสตกมฏนา ๓

๑.ปัจจัย ๓ คือ อินทริย อัติ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒.ปัจจัย ๔ คือ อินทริย นิสสย อัถถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ

๓.ปัจจัย ๕ คือ อินทริย นิสสย วิปยุตต อัถถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

อรรถกถา

ก็ในอินทริยมูลกะนี้ ฆฏณา มี ๗๖ .

ในฆฏณา ๗๖ เหล่านั้น ในอินทริยนิสสกฆฏณาที่ ๑ แม้อินทริยทั้งหลาย
ทั้งปวง ย่อมได้ โดยอรรถว่า เป็นปัจจัย.

ในฆฏณาที่ ๒ รูปชีวิตินทริย ย่อมหายไป เพราะว่า แม้อินทริยทั้งปวง
ย่อมไม่เป็นนิสสยปัจจัย.(เหตุนี้ รูปชีวิตินทริย หายติ.น หิ ตมปิ นิสสโย โหติ.)

ในฆฏณาที่ ๓ ได้แก่ อรูปอินทริยทั้งหลาย เป็นปัจจัย แก่รูปทั้งหลาย(เหตุนี้
อรูปินทริยานิ รูปานํ. ในฆฏณาที่ ๓ นี้ ควรได้ปุเรชาตินทริยด้วย).

อรรถกถา จบ

ปกิณณกฆฏณา ๑

๑.ปัจจัย ๖ คือ อินทริย นิสสย ปุเรชาต วิปยุตต อัถถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

ในปกิณณกฆฏณาที่ ๔ จักขุนทริยเป็นต้น เป็นปัจจัย แก่จักขุวิญญาณ เป็นต้น.

อรรถกถา จบ

สหชาตฆฏณา ๗๒

สหชาตสามัญญฆฏณา ๕

๑.ปัจจัย ๕ คือ อินทริย สหชาต นิสสย อัถถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒.ปัจจัย ๖ คือ อินทริย สหชาต อัญญมัญญ นิสสย อัถถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๓.ปัจจัย ๗ คือ อินทริย สหชาต อัญญมัญญ นิสสย สัมปยุตต อัถถิ อวิกตปัจจัย
มี ๓ วาระ

๔.ปัจจัย ๖ คือ อินทริย สหชาต นิสสย วิปยุตต อัถถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๕.ปัจจัย ๖ คือ อินทริย สหชาต นิสสย วิปาก อัถถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖.ปัจจัย ๗ คือ อินทริย สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อัถถิ อวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ

๗.ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก สัมปยุตต อัถถิ
อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘.ปัจจัย ๗ คือ อินทริย สหชาต นิสสย วิปาก วิปยุตต อัถถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘.ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก วิปยุตต อตติ อวิคตปัจจัย
มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สหชาติสามัญญมัญญา ๘ อื่น ต่อจากนั้น ตรัสไว้ด้วยอำนาจอรุปอินทริยที่เป็น
สหชาติ.

อรรถกถา จบ

สมัคคฆฏา ๘

๑.ปัจจัย ๖ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย มัคค อตติ อวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒.ปัจจัย ๗ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย มัคค อตติ อวิคตปัจจัย
มี ๓ วาระ

๓.ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย มัคค สัมปยุตต อตติ อวิคตปัจจัย
มี ๓ วาระ

๔.ปัจจัย ๗ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย มัคค วิปยุตต อตติ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ

๕.ปัจจัย ๗ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย วิปาก มัคค อตติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖.ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก มัคค อตติ อวิคตปัจจัย
มี ๑ วาระ

๗.ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก มัคค สัมปยุตต อตติ
อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘.ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย วิปาก มัคค วิปยุตต อตติ อวิคตปัจจัย
มี ๑ วาระ

๙.ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก มัคค วิปยุตต อตติ อวิคต
ปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สมัคคฆฏา ๘ ต่อจากนั้น ตรัสไว้ด้วยอำนาจแห่งอินทริยทั้งหลาย ที่เป็นมรรค
(มกุฏกถาน).

อรรถกถา จบ

สฆานฆฏา ๘

๑.ปัจจัย ๖ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย ฆาน อตติ อวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒. ปัจจัย ๗ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย ฆาน อตติ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๓. ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย ฆาน สัมปยุตต อตติ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๔. ปัจจัย ๗ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย ฆาน วิปยุตต อตติ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๕. ปัจจัย ๗ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย วิปาก ฆาน อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก ฆาน อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗. ปัจจัย ๕ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก ฆาน สัมปยุตต อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘. ปัจจัย ๘ อินทริย สหชาติ นิสสย วิปาก ฆาน วิปยุตต อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๙. ปัจจัย ๕ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก ฆาน วิปยุตต อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สฆานฆฎณา ๕ ต่อจากนั้น ตรัสไว้ด้วยอำนาจอินทริยที่เป็นองค์ฆาน(ฆานงค ฎทาน).

สฆานมคคฆฎณา ๕

๑. ปัจจัย ๗ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย ฆาน มคค อตติ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒. ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย ฆาน มคค อตติ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๓. ปัจจัย ๕ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย ฆาน มคค สัมปยุตต อตติ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๔. ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย ฆาน มคค วิปยุตต อตติ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๕. ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย วิปาก ฆาน มคค อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๕ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก ฆาน มคค อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๑.ปัจจัย ๑๐ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก ฌาน มัคค สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๒.ปัจจัย ๕ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย วิปาก ฌาน มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๓.ปัจจัย ๑๐ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก ฌาน มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สฆานมัคคฆฏฏา ๕ ต่อจากนั้น ตรัสไว้ด้วยอำนาจอินทริยที่เป็นทั้งฌาน และ มรรค(ฆานมคฺคฆฏฏานํ).

สาหารฆฏฏา ๕

๑.ปัจจัย ๖ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย อาหาร อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๖ วาระ

๒.ปัจจัย ๗ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย อาหาร อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ

๓.ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย อาหาร สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ

๔.ปัจจัย ๗ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย อาหาร วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ

๕.ปัจจัย ๗ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย วิปาก อาหาร อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖.ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อาหาร อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗.ปัจจัย ๕ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อาหาร สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘.ปัจจัย ๘ คือ อินทริย สหชาติ นิสสย วิปาก อาหาร วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๙.ปัจจัย ๕ คือ อินทริย สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อาหาร วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สาหารฆฏฏา ๕ ต่อจากนั้น ตรัสไว้ด้วยอำนาจมณินทริยเท่านั้น.

สาธิปติอาหารภฏนา ๖

- ๑.ปัจจัย ๗ คือ อินทริย อธิปติ สหชาติ นิสสย อาหาร อັถถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ
- ๒.ปัจจัย ๕ คือ อินทริย อธิปติ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย อาหาร สัมปยุตต อັถถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๓.ปัจจัย ๘ คือ อินทริย อธิปติ สหชาติ นิสสย อาหาร วิปยุตต อັถถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๔.ปัจจัย ๘ คือ อินทริย อธิปติ สหชาติ นิสสย วิปาก อาหาร อັถถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ
- ๕.ปัจจัย ๑๐ คือ อินทริย อธิปติ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อาหาร สัมปยุตต อັถถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ
- ๖.ปัจจัย ๕ คือ อินทริย อธิปติ สหชาติ นิสสย วิปาก อาหาร วิปยุตต อັถถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถถถา

สาธิปติอาหารภฏนา ๖ ต่อกจกนั้ น มีอธิปติท้ งหลาย.

สาธิปติมັคคภฏนา ๖

- ๑.ปัจจัย ๗ คือ อินทริย อธิปติ สหชาติ นิสสย มັคค อັถถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ
- ๒.ปัจจัย ๕ คือ อินทริย อธิปติ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย มັคค สัมปยุตต อັถถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๓.ปัจจัย ๘ คือ อินทริย อธิปติ สหชาติ นิสสย มັคค วิปยุตต อັถถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๔.ปัจจัย ๘ คือ อินทริย อธิปติ สหชาติ นิสสย วิปาก มັคค อັถถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ
- ๕.ปัจจัย ๑๐ อินทริย อธิปติ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก มັคค สัมปยุตต อັถถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ
- ๖.ปัจจัย ๕ คือ อินทริย อธิปติ สหชาติ นิสสย วิปาก มັคค วิปยุตต อັถถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถถถา

สาธิปติมັคคภฏนา ๖ ต่อกจกนั้ น ประกอบท้ บมรรค ด้วยอํานาจวิริยาธิปติ และวิม้งสาธิปติ.

สเหตุมัคคฆฏณา ๕

๑. ปัจจัย ๗ คือ อินทริย เหตุ สหชาติ นิสสย มัคค อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ

๒. ปัจจัย ๘ คือ อินทริย เหตุ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย มัคค อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๓. ปัจจัย ๘ คือ อินทริย เหตุ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๔. ปัจจัย ๘ คือ อินทริย เหตุ สหชาติ นิสสย มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๕. ปัจจัย ๘ คือ อินทริย เหตุ สหชาติ นิสสย วิปาก มัคค อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๕ คือ อินทริย เหตุ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก มัคค อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗. ปัจจัย ๑๐ คือ อินทริย เหตุ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก มัคค สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘. ปัจจัย ๕ คือ อินทริย เหตุ สหชาติ นิสสย วิปาก มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๙. ปัจจัย ๑๐ คือ อินทริย เหตุ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สเหตุมัคคฆฏณา ๕ ต่อจากนั้น ไม่มีอธิปติทั้งหลาย ด้วยอำนาจอโมหเหตุ.

สเหตุอธิปติมัคคฆฏณา ๖

๑. ปัจจัย ๘ คือ อินทริย เหตุ อธิปติ สหชาติ นิสสย มัคค อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ

๒. ปัจจัย ๑๐ คือ อินทริย เหตุ อธิปติ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย มัคค สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๓. ปัจจัย ๕ คือ อินทริย เหตุ อธิปติ สหชาติ นิสสย มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๔. ปัจจัย ๕ คือ อินทริย เหตุ อธิปติ สหชาติ นิสสย วิปาก มัคค อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๕. ปัจจัย ๑๑ คือ อินทริย เหตุ อธิปติ สหชาติ อัญญมัญญู นิสสย วิปาก มัคค สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖.ปัจฉัย ๑๐ คือ อินทริย เหตุ อธิปติ สหชาติ นิสสย วิปาก มัคค วิปยุตต อตฺถิ
อวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สเหตุอธิปติมัคคกฏณา ๖ มีอธิปติทั้งหลาย .ในกฏณาทั้งหมดเหล่านั้น กฏณาทั้งที่
ไม่ประกอบ และประกอบ ได้ ด้วยวิปากปัจฉัย พึงทราบ ตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้ว
นั่นแหละ ในหนหลัง.

อินทริยมูลกนัย จบ

๑๗.ฅานมูลกนัย

ฅานสภาคะ ๑๐

ในสหชาติปัจฉัย	กับฅานปัจฉัย มีวาระ ๗
ในอัญญมัญญปัจฉัย	กับ ๑๗๗ มีวาระ ๓
ในนิสสยปัจฉัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในวิปากปัจฉัย	กับ ๑๗๗ มี " ๑
ในอินทริยปัจฉัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในมัคคปัจฉัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในสัมปยุตตปัจฉัย	กับ ๑๗๗ มี " ๓
ในวิปยุตตปัจฉัย	กับ ๑๗๗ มี " ๓
ในอตฺถิปัจฉัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในอวิกตปัจฉัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗

อรรถกถา

แม้ในฅานมูลกะ ทุมูลกะ พึงทราบ ตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้ว นั่นแหละ
ในหนหลัง.

ฅานกฏณา ๓๖

สามัญญกฏณา ๕

๑.ปัจฉัย ๕ คือ ฅาน สหชาติ นิสสย อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๗ วาระ

๒.ปัจฉัย ๖ คือ ฅาน สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย อตฺถิ อวิกตปัจฉัย มี ๓ วาระ

๓.ปัจฉัย ๗ คือ ฅาน สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจฉัย

มี ๓ วาระ

๔. ปัจจัย ๗ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปยุตต อตติ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ

๕. ปัจจัย ๗ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อตติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๗ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อตติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗. ปัจจัย ๘ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก สัมปยุตต อตติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘. ปัจจัย ๗ คือ ฌาน สหชาต นิสสย วิปาก วิปยุตต อตติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๙. ปัจจัย ๘ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก วิปยุตต อตติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

ก็ ในฉานมุตตะนี ฎฎณา มี ๓๖ . ในฉฎฎณา ๓๖ เหล่านี้ สามัญญฎฎณา ๕ อย่างแรก ตรัสไว้ ด้วยอำนาจองค์ฌานที่เป็นสาธารณะ ไม่แต่จะต้อง ถึงความเป็นอินทรีย์ และมรรค).

อรรถกถา จบ

สตินทรีย์ฎฎณา ๕

๑. ปัจจัย ๖ คือ ฌาน สหชาต นิสสย อินทรีย์ อตติ อวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒. ปัจจัย ๗ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญ นิสสย อินทรีย์ อตติ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ

๓. ปัจจัย ๘ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญ นิสสย อินทรีย์ สัมปยุตต อตติ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ

๔. ปัจจัย ๘ คือ ฌาน สหชาต นิสสย อินทรีย์ วิปยุตต อตติ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ

๕. ปัจจัย ๗ คือ ฌาน สหชาต นิสสย วิปาก อินทรีย์ อตติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๘ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทรีย์ อตติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗. ปัจจัย ๕ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทรีย์ สัมปยุตต อตติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘. ปัจจัย ๘ คือ ฌาน สหชาต นิสสย วิปาก อินทรีย์ วิปยุตต อตติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๕.ปัจจัย ๕ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อินทริย วิปยุตต อตฺถิ
อวิตตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สตินทริยฆฏฏนา ๕ อื่น ต่อจากนั้น ตรัสไว้ด้วยอำนาจองค์ฌานที่เป็นอินทริย
(อินทริยภูตฌานงฺควเสน).

อรรถกถา จบ

สมัคคฆฏฏนา ๕

๑.ปัจจัย ๖ คือ ฌาน สหชาต นิสสย มัคค อตฺถิ อวิตตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒.ปัจจัย ๗ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญู นิสสย มัคค อตฺถิ อวิตตปัจจัย มี ๗ วาระ

๓.ปัจจัย ๘ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญู นิสสย มัคค สัมปยุตต อตฺถิ อวิตตปัจจัย
มี ๗ วาระ

๔.ปัจจัย ๗ คือ ฌาน สหชาต นิสสย มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิตตปัจจัย มี ๗ วาระ

๕.ปัจจัย ๗ คือ ฌาน สหชาต นิสสย วิปาก มัคค อตฺถิ อวิตตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖.ปัจจัย ๘ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปาก มัคค อตฺถิ อวิตตปัจจัย
มี ๑ วาระ

๗.ปัจจัย ๕ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปาก มัคค สัมปยุตต อตฺถิ
อวิตตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘.ปัจจัย ๘ คือ ฌาน สหชาต นิสสย วิปาก มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิตตปัจจัย
มี ๑ วาระ

๙.ปัจจัย ๕ คือ ฌาน สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปาก มัคค วิปยุตต อตฺถิ
อวิตตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สมัคคฆฏฏนา ๕ อื่น ต่อจากนั้น ตรัสไว้ด้วยอำนาจองค์ฌานที่เป็นมรรค(มคฺคภูต
ฌานงฺควเสน)

สตินทริยมัคคฆฏฏนา ๕

๑.ปัจจัย ๗ คือ ฌาน สหชาต นิสสย อินทริย มัคค อตฺถิ อวิตตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒. ปัจจัย ๘ คือ ฌาน สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย อินทริย มัคค อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๓. ปัจจัย ๙ คือ ฌาน สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย อินทริย มัคค สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๔. ปัจจัย ๘ คือ ฌาน สหชาติ นิสสย อินทริย มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๕. ปัจจัย ๘ คือ ฌาน สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย มัคค อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๙ คือ ฌาน สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทริย มัคค อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗. ปัจจัย ๑๐ คือ ฌาน สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทริย มัคค สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘. ปัจจัย ๙ คือ ฌาน สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๙. ปัจจัย ๑๐ คือ ฌาน สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทริย มัคค วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

ฌานมุลกนัย จบ

อรรถกถา

สอินทริยมัคคกฏฏณา ๙ อื่น ต่อจากนั้น ตรัสไว้ ด้วยอำนาจองค์ฌานที่เป็น ทั้งอินทริย์และมรรค(อินทริยมคฺคกฏฏตฌานํกุวเสน).

อนึ่ง ในหมวด ๙ เหล่านี้ทั้ง ๔ อวิปากกฏฏณาละ ๔ ข้างต้น เป็นสาธารณะ แก่วิภาคกรรมและอวิภาคกรรม.

สวิปากกฏฏณาละ ๕ ในที่สุด เป็นวิภาคกรรมเท่านั้น.

กฏฏณาทั้งหลายเหล่านั้น มีนัยอันข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้วนั้นแหละในหนหลัง.

อรรถกถา จบ

๑๘. มัคคมูลกนัย

มัคคสภาะ ๑๒

ในเหตุปัจจัย	กับมัคคปัจจัย มีวาระ ๔
ในอธิปัตติปัจจัย	กับ ๑๗ มีวาระ ๗
ในสหชาติปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๗
ในอัญญมัญญปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๓
ในนิสสยปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๗
ในวิปากปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๑
ในอินทริยปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๗
ในฌานปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๗
ในสัมปยุตตปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๓
ในวิปยุตตปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๓
ในอัติปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๗
ในอวิกตปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๗

อรรถกถา

ทมูลกะ แม้ในมัคคมูลกะ ฟังทราบ ตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้วนั้นเที่ยว
ในหนหลัง.

มัคคฆฏนา ๕๗

มัคคสามัญญฆฏนา ๕

๑. ปัจจัย ๕ คือ มัคค สหชาติ นิสสย อัติ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒. ปัจจัย ๖ คือ มัคค สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย อัติ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๓. ปัจจัย ๗ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญุ นิสสย สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๔. ปัจจัย ๖ คือ มัคค สหชาต นิสสย วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๕. ปัจจัย ๖ คือ มัคค สหชาต นิสสย วิปาก อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๗ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญุ นิสสย วิปาก อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗. ปัจจัย ๘ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญุ นิสสย วิปาก สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘. ปัจจัย ๗ คือ มัคค สหชาต นิสสย วิปาก วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๙. ปัจจัย ๘ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญุ นิสสย วิปาก วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

ก็ ในมัคคมูลกะนั้น ฆฏณา มี ๕๗. ในฆฏณา ๕๗ เหล่า นั้น มัคคสามัญญุฆฏณา ๕ อย่างแรก ไม่แต่ละต้อง ถึงความเป็นอินทรีย์และฉานตรัสไว้ ด้วยอำนาจสุทธกัมมคังคะ เท่านั้น.

สตินทรีย์ฆฏณา ๕

๑. ปัจจัย ๖ คือ มัคค สหชาต นิสสย อินทรีย์ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒. ปัจจัย ๗ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญุ นิสสย อินทรีย์ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๓. ปัจจัย ๘ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญุ นิสสย อินทรีย์ สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๔. ปัจจัย ๗ คือ มัคค สหชาต นิสสย อินทรีย์ วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๕. ปัจจัย ๗ คือ มัคค สหชาต นิสสย วิปาก อินทรีย์ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๘ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญุ นิสสย วิปาก อินทรีย์ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗. ปัจจัย ๕ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญุ นิสสย วิปาก อินทรีย์ สัมปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘. ปัจจัย ๘ คือ มัคค สหชาต นิสสย วิปาก อินทรีย์ วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๕.ปัจจัย ๕ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อินทริย วิปยุตต อตฺถิ อวิคต
ปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สตินทริยฆฏฏา ๕ ต่อจากนั้น ตรัสไว้ด้วยอำนาจมรรคที่เป็นอินทริย.

สฆฏฏา ๕

๑.ปัจจัย ๖ คือ มัคค สหชาต นิสสย ฆฏฏา อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒.ปัจจัย ๗ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญู นิสสย ฆฏฏา อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ

๓.ปัจจัย ๘ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญู นิสสย ฆฏฏา สัมปยุตต อตฺถิ อวิคตปัจจัย
มี ๓ วาระ

๔.ปัจจัย ๘ คือ มัคค สหชาต นิสสย ฆฏฏา วิปยุตต อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ

๕.ปัจจัย ๗ คือ มัคค สหชาต นิสสย วิปาก ฆฏฏา อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖.ปัจจัย ๘ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปาก ฆฏฏา อตฺถิ อวิคตปัจจัย
มี ๑ วาระ

๗.ปัจจัย ๕ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปาก ฆฏฏา สัมปยุตต อตฺถิ
อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘.ปัจจัย ๘ คือ มัคค สหชาต นิสสย วิปาก ฆฏฏา วิปยุตต อตฺถิ อวิคตปัจจัย
มี ๑ วาระ

๙.ปัจจัย ๕ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปาก ฆฏฏา วิปยุตต อตฺถิ
อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สฆฏฏา ๕ ต่อจากนั้น ตรัสไว้ด้วยอำนาจมรรคที่เป็นฆฏฏา.

สตินทริยฆฏฏา ๕

๑.ปัจจัย ๗ คือ มัคค สหชาต นิสสย อินทริย ฆฏฏา อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒.ปัจจัย ๘ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญู นิสสย อินทริย ฆฏฏา อตฺถิ อวิคตปัจจัย
มี ๓ วาระ

๓. ปัจจัย ๕ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญ นิสสย อินทริย ฆาน สัมปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๔. ปัจจัย ๘ คือ มัคค สหชาต นิสสย อินทริย ฆาน วิปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๕. ปัจจัย ๘ คือ มัคค สหชาต นิสสย วิปาก อินทริย ฆาน อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๕ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทริย ฆาน อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗. ปัจจัย ๑๐ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทริย ฆาน สัมปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘. ปัจจัย ๕ คือ มัคค สหชาต นิสสย วิปาก อินทริย ฆาน วิปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๙. ปัจจัย ๑๐ คือ มัคค สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทริย ฆาน วิปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สอินทริยฆานมกฺขนา ๕ ต่อจากนั้น ตรัสไว้ด้วยอำนาจมรรคที่เป็น ทั้งอินทริย์ และ ฆาน.

สาริปติอินทริยมกฺขนา ๖

๑. ปัจจัย ๗ คือ มัคค อธิปติ สหชาต นิสสย อินทริย อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ

๒. ปัจจัย ๕ คือ มัคค อธิปติ สหชาต อัญญมัญญ นิสสย อินทริย สัมปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๓. ปัจจัย ๘ คือ มัคค อธิปติ สหชาต นิสสย อินทริย วิปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๔. ปัจจัย ๘ คือ มัคค อธิปติ สหชาต นิสสย วิปาก อินทริย อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๕. ปัจจัย ๑๐ คือ มัคค อธิปติ สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทริย สัมปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๕ คือ มัคค อธิปติ สหชาต นิสสย วิปาก อินทริย วิปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สาริปติอินทริยฆฏณา ๖ ต่อจากนั้น ตรัสไว้ ด้วยอำนาจมรรคที่เป็นอธิปัตติ.

สเหตุอินทริยฆฏณา ๕

๑. ปัจจัย ๘ คือ มัคค เหตุ สหชาติ นิสสย อินทริย อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ

๒. ปัจจัย ๘ คือ มัคค เหตุ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย อินทริย อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๓. ปัจจัย ๕ คือ มัคค เหตุ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย อินทริย สัมปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๔. ปัจจัย ๘ คือ มัคค เหตุ สหชาติ นิสสย อินทริย วิปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๕. ปัจจัย ๘ คือ มัคค เหตุ สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๕ คือ มัคค เหตุ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทริย อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗. ปัจจัย ๑๐ คือ มัคค เหตุ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทริย สัมปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๘. ปัจจัย ๕ คือ มัคค เหตุ สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย วิปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๙. ปัจจัย ๑๐ คือ มัคค เหตุ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทริย วิปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

สเหตุอินทริยฆฏณา ๕ ต่อจากนั้น ตรัสไว้ ด้วยอำนาจมรรคเหตุที่ไม่เป็นอธิปัตติ.

สเหตุอธิปัตติอินทริยฆฏณา ๖

๑. ปัจจัย ๘ คือ มัคค เหตุ อธิปัตติ สหชาติ นิสสย อินทริย อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ

๒. ปัจจัย ๑๐ คือ มัคค เหตุ อธิปัตติ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย อินทริย สัมปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๓. ปัจจัย ๕ คือ มัคค เหตุ อธิปัตติ สหชาติ นิสสย อินทริย วิปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ

๔. ปัจจัย ๕ คือ มัคค เหตุ อธิปติ สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย อตฺถิ อวิคตปัจจัย
มี ๑ วาระ

๕. ปัจจัย ๑๑ คือ มัคค เหตุ อธิปติ สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อินทริย
สัมปยุตต อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

๖. ปัจจัย ๑๐ คือ มัคค เหตุ อธิปติ สหชาติ นิสสย วิปาก อินทริย วิปยุตต อตฺถิ
อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

มัคคมูลกนัย จบ

อรรถกถา

สเหตาริบัติอินทริยขณฺหา ๖ ต่อจากนั้น ตรัสไว้ ด้วยอำนาจมรรคเหตุ ที่เป็นอธิปติ.

ในขณฺหาทั้งหลายเหล่านั้น ในขณฺหาที่มีมัคคสามัญญะเป็นต้นที่มีขณฺหา ๕
เป็นสวิปากขณฺหา ขณฺหาละ ๕ ขณฺหา, ในขณฺหาที่มีขณฺหา ๖ เป็นสวิปากขณฺหา ขณฺหา
ละ ๓ ขณฺหา. อวิปากขณฺหาทั้งหลายที่เหลือ เป็นสาธารณะแก่วิปากะและอวิปากกรรม.
ขณฺหาทั้งหลายเหล่านั้น มีนัยดังที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้ว ในหนหลัง.

อรรถกถา จบ

๑๕. สัมปยุตตมูลกนัย

สัมปยุตตสภาคะ ๑๓

ในเหตุปัจฉิม	กับสัมปยุตตปัจฉิม มีวาระ ๓
ในอธิปัตติปัจฉิม	กับ ฯลฯ มีวาระ ๓
ในสหชาติปัจฉิม	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในอัญญมัญญุปัจฉิม	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในนิสสยปัจฉิม	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในกัมมปัจฉิม	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในวิปากปัจฉิม	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในอาหารปัจฉิม	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในอินทริยปัจฉิม	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในฌานปัจฉิม	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในมัคคปัจฉิม	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในอัตติปัจฉิม	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในอวิคตปัจฉิม	กับ ฯลฯ มี " ๓

สัมปยุตตมณฑนา ๒

๑. ปัจฉิม ๖ คือ สัมปยุตต สหชาติ อัญญมัญญุ นิสสย อัตติ อวิคตปัจฉิม มี ๓ วาระ

๒. ปัจฉิม ๗ คือ สัมปยุตต สหชาติ อัญญมัญญุ นิสสย วิปาก อัตติ อวิคตปัจฉิม

มี ๑ วาระ

สัมปยุตตมูลกนัย จบ

อรรถกถา

ในสัมปยุตตมูลกะ ทุมูลกะ มีเนื้อความง่ายที่เดียว.

ก็ ในสัมปยุตตมูลกะนี้ ฎณามิ ๒ เท่านั้น. ในฎณา ๒ เหล่านี้ ฎณา ๑ ตรัสไว้
ด้วยอำนาจสาธณะ(แก้วิปากะและอวิปากกรรม, ฎณา ๑ ตรัสไว้ด้วยอำนาจวิปากะ.

อรรถกถา จบ

๒๐. วิปยุตตมูลกนัย

วิปยุตตสภาคะ ๑๗

ในเหตุปัจจัย	กับวิปยุตตปัจจัย มีวาระ ๓
ในอาร์มมณปัจจัย	กับ ๑๗ มีวาระ ๓
ในอธิปติปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๔
ในสหชาติปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๓
ในอัญญมัญญปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๑
ในนิสสยปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๕
ในอุปนิสสยปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๕
ในปุเรชาติปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๓
ในปัจฉาชาติปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๓
ในกัมมปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๓
ในวิปากปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๑
ในอาหารปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๓
ในอินทริยปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๓
ในฌานปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๓
ในมัคคปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๓
ในอัติปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๕
ในอวิกตปัจจัย	กับ ๑๗ มี " ๕

อรรถกถา

แม้ในวิปยุตตมูลกะ ทุมูลกะ ชัดเจนแล้ว.

วิปยุตตมณฺหา ๑๓

วิปยุตตมิตสกกมณฺหา ๔

- ๑.ปัจจย ๓ คือ วิปยุตต อັติ อวิกตปัจจย มี ๕ วาระ
- ๒.ปัจจย ๔ คือ วิปยุตต นิสสย อັติ อวิกตปัจจย มี ๕ วาระ
- ๓.ปัจจย ๕ คือ วิปยุตต อธิปติ นิสสย อັติ อวิกตปัจจย มี ๔ วาระ
- ๔.ปัจจย ๕ คือ วิปยุตต นิสสย อินทริย อັติ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ

อรรถกถา

ก็ ในวิปยุตตมุลกะนี้ มณฺหา มี ๑๓ มณฺหา.

ในมณฺหา ๑๓ เหล่านี้ บทว่า **ปญจ** - ๕ วาระ ในวิปยุตตมิตสกกมณฺหาที่ ๑ คือ กุศล เป็นปัจจย แก่อัพยาคตะ, อกุศล เป็นปัจจย แก่อัพยาคตะเหมือนกัน, ส่วน อัพยาคตะ เป็นปัจจย แก่อัพยาคตะ แก่กุศล และแก่อกุศล ทั้ง ๓.

ก็ ในมณฺหาที่ ๑ นี้ วิปยุตตปัจจยเป็นต้น(คืออັติและอวิกตะ)เหล่านี้ เป็นสหชาตะ ก็มี เป็นปัจจนาชาตะและปุเรชาตะก็มี.

ในมณฺหาที่ ๒ เป็นปุเรชาตะและสหชาตะเท่านั้น.

ในมณฺหาที่ ๓ ปัจจยทั้งหลายมีวิปยุตตะเป็นต้นเหล่านี้แน่นอน ครัสไว้ ด้วยอำนาจแห่งอธิปติ. ในปัจจยทั้งหลายเหล่านี้ มีวาระ ๔ อย่างนี้ คือ กุศล เป็นปัจจย แก่อัพยาคตะ, อกุศล เป็นปัจจย แก่อัพยาคตะเหมือนกัน, ส่วน อัพยาคตะ เป็นปัจจย แก่อัพยาคตะ และแก่อกุศล ด้วยอำนาจอาร์มมณาธิปติปัจจย.

ในมณฺหาที่ ๔ บทว่า **ติณิ** - ๓ วาระ คือ กุศลเป็นต้น เป็นปัจจย แก่อัพยาคตะ. ก็ ในมณฺหานี้ อินทริยทั้งหลาย เป็นทั้งรูปและอรูปอินทริยทั้งหลาย).

อรรถกถา จบ

ปกิณณกมณฺหา ๕

- ๑.ปัจจย ๔ คือ วิปยุตต ปัจจนาชาต อັติ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ
- ๒.ปัจจย ๕ คือ วิปยุตต นิสสย ปุเรชาต อັติ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ
- ๓.ปัจจย ๖ คือ วิปยุตต อาร์มมณ นิสสย ปุเรชาต อັติ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ
- ๔.ปัจจย ๘ คือ วิปยุตต อาร์มมณ อธิปติ นิสสย อุปนิสสย ปุเรชาต อັติ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ
- ๕.ปัจจย ๖ คือ วิปยุตต นิสสย ปุเรชาต อินทริย อັติ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ

อรรถกถา

ในปกิณณกมณฺหาที่ ๕ ปัจจัยทั้งหลาย เป็นอรูปทั้งหลายเท่านั้น.

ในมณฺหาที่ ๖ ปัจจัยเป็นรูปเท่านั้น ด้วยอำนาจวัตถุรูป.

ในมณฺหาที่ ๗ หทยวัตถุเท่านั้น เป็นปัจจัย แก่กุศลและอัปยาคะทั้งหลาย ด้วยอำนาจแห่งวิปัสสนา. หทยวัตถุเท่านั้น เป็นปัจจัย แก่อกุศล ด้วยอำนาจอัสสาทนะ.

ในมณฺหาที่ ๘ หทยวัตถุเหล่านั้นเท่านั้น เป็นปัจจัย แก่อกุศล.

ในมณฺหาที่ ๙ อินทรีย์ทั้งหลายมีจักขุเป็นต้น เป็นปัจจัย แก่อปยาคะ.

อรรถกถา จบ

สหชาตวิปยุตตมณฺหา ๔

๑.ปัจจัย ๕ คือ วิปยุตต สหชาต นิสสย อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๒.ปัจจัย ๖ คือ วิปยุตต สหชาต อัญญมัญญ นิสสย อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๓.ปัจจัย ๖ คือ วิปยุตต สหชาต นิสสย วิปาก อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๔.ปัจจัย ๗ คือ วิปยุตต สหชาต อัญญมัญญ นิสสย วิปาก อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

วิปยุตตมุลกนัย จบ

อรรถกถา

ในสหชาตวิปยุตตมณฺหาที่ ๑๐ ธรรมทั้งหลายมีกุศลเป็นต้น เป็นปัจจัย แก่รูปทั้งหลาย ที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน.

ในมณฺหาที่ ๑๑ วัตถุ เป็นปัจจัย แก่ขันธทั้งหลาย ในปฏิสนธิกาล.

ในมณฺหาที่ ๑๒ ขันธทั้งหลาย เป็นปัจจัย แก่กัฏฐัตถารูปทั้งหลาย ในปฏิสนธิกาล.

ในมณฺหาที่ ๑๓ ขันธทั้งหลาย เป็นปัจจัย แก่วัตถุรูป ในปฏิสนธิกาล.

อรรถกถา จบ

๒๑.อตฺถิมุลกนัย

อตฺถิสภาคะ ๑๘

ในเหตุปัจจัย	กับอตฺถิปัจจัย มีวาระ ๗
ในอารัมมณปัจจัย	กับ ๑๗๗ มีวาระ ๓
ในอธิปติปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๘
ในสหชาตปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๕

ในอัญญมัญญปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๓
ในนิสสยปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๑๓
ในอุปนิสสยปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๑
ในปุเรชาติปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๓
ในปัจฉาชาติปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๓
ในกัมมปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในวิปากปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๑
ในอาหารปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในอินทริยปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในฌานปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในมัคคปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๗
ในสัมปยุตตปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๓
ในวิปยุตตปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๕
ในอวิคตปัจจัย	กับ ๑๗๗ มี " ๑๓

อรรถกถา

ในอรรถปัจจัยมูลกะ บทว่า **อุปนิสฺสเย เอกํ** - ในอุปนิสสยปัจจัย กับอรรถปัจจัย มี ๑ วาระ คือ อพยากตะ เป็นปัจจัย แก่อกุศล ด้วยอำนาจอาร์มมณูปนิสสยะ. บทที่เหลือ ในทมูลกะ ตื่นง่ายทั้งนั้น).

อรรถิณณนา ๒๕

อรรถิณิสสกณณนา ๑๑

- ๑.ปัจจัย ๒ คือ อรรถิ อวิคตปัจจัย มี ๑๓ วาระ
- ๒.ปัจจัย ๓ คือ อรรถิ นิสสย อวิคตปัจจัย มี ๑๓ วาระ
- ๓.ปัจจัย ๓ คือ อรรถิ อธิปติ อวิคตปัจจัย มี ๘ วาระ
- ๔.ปัจจัย ๔ คือ อรรถิ อธิปติ นิสสย อวิคตปัจจัย มี ๘ วาระ
- ๕.ปัจจัย ๓ คือ อรรถิ อวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ
- ๖.ปัจจัย ๓ คือ อรรถิ อินทริย อวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ
- ๗.ปัจจัย ๔ คือ อรรถิ นิสสย อินทริย อวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ
- ๘.ปัจจัย ๓ คือ อรรถิ วิปยุตต อวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ
- ๙.ปัจจัย ๔ คือ อรรถิ นิสสย วิปยุตต อวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ

๑๐.ปัจฉัย ๕ คือ อตฺถิ อธิปติ นิสสย วิปยุตต อวิคตปัจฉัย มี ๔ วาระ

๑๑.ปัจฉัย ๖ คือ อตฺถิ อธิปติ นิสสย อินทริย วิปยุตต อวิคตปัจฉัย มี ๓ วาระ

อรรถกถา

ก็ ในอตฺถิมูลกะนั้น ฎณฺเณมี ๒๕ ฎณฺเณ.

ในฎณฺเณ ๒๕ เหล่านี้ ในอตฺถิมิสสกฎณฺเณที่ ๑ สหชาตเต ปุเรชาตเตและ ปัจฉาชาตเต ย่อมได้ ด้วยอำนาจ แห่งอรุณ, วัตถุ, อารัมมณ, มหาภูตรูป, อินทริย, และ อาหารทั้งหลาย.

ในฎณฺเณที่ ๒ ปัจฉาชาตเต, กพพิงการาหารและรูปชีวิตินทริยทั้งหลาย ย่อมไม่ได้. ฎณฺเณที่ ๑ และที่ ๒ นั้นเอง พร้อมกับอธิปติ พระองค์กระทำ เป็นฎณฺเณ ที่ ๓ และ ฎณฺเณที่ ๔ ข้างหน้าต่อไป.

ฎณฺเณที่ ๑ นั้นเอง พร้อมกับอาหาร ๔ พระองค์กระทำ เป็นฎณฺเณที่ ๕ อีก.

ฎณฺเณที่ ๑ พร้อมกับรูปชีวิตินทริยทั้งหลาย พระองค์กระทำ เป็นฎณฺเณที่ ๖,

ฎณฺเณที่ ๑ พร้อมกับรูปและอรุณอินทริย พระองค์กระทำ เป็นฎณฺเณที่ ๗.

ก็ หรือว่า ฎณฺเณที่ ๒ เท่านั้น พร้อมกับอินทริยทั้งหลาย พระองค์กระทำ เป็นฎณฺเณที่ ๗.

ฎณฺเณที่ ๑ และ ๒ นั้นเอง พร้อมกับวิปยุตตเต พระองค์กระทำ เป็นฎณฺเณที่ ๘ และ ฎณฺเณที่ ๙.

ในบรรดาฎณฺเณทั้งหลายเหล่านี้ ฎณฺเณที่ ๙ พร้อมกับอธิปติ พระองค์กระทำ เป็นฎณฺเณที่ ๑๐.

ต่อจากนั้น วัตถุรูป ย่อมหายไป ด้วยอำนาจเป็นปัจฉัย ในฎณฺเณที่ ๑๑.

อรรถกถา จบ

ปกิณณกฎณฺเณ ๘

๑.ปัจฉัย ๔ คือ อตฺถิ ปัจฉาชาต วิปยุตต อวิคตปัจฉัย มี ๓ วาระ

๒.ปัจฉัย ๓ คือ อตฺถิ ปุเรชาต อวิคตปัจฉัย มี ๓ วาระ

๓.ปัจฉัย ๕ คือ อตฺถิ นิสสย ปุเรชาต วิปยุตต อวิคตปัจฉัย มี ๓ วาระ

๔.ปัจฉัย ๔ คือ อตฺถิ อารัมมณ ปุเรชาต อวิคตปัจฉัย มี ๓ วาระ

๕.ปัจฉัย ๖ คือ อตฺถิ อารัมมณ นิสสย ปุเรชาต วิปยุตต อวิคตปัจฉัย มี ๓ วาระ

๖.ปัจฉัย ๖ คือ อตฺถิ อารัมมณ อธิปติ อุปนนิสสย ปุเรชาต อวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ

๗.ปัจฉัย ๘ คือ อตฺถิ อารัมมณ อธิปติ นิสสย อุปนนิสสย ปุเรชาต วิปยุตต อวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ

๘.ปัจฉิม ๖ คือ อัตถิ นิสสย ปุเรชาติ อินทริย วิปยุตต อวิคตปัจฉิม มี ๑ วาระ

อรรถกถา

ในปภินณกฏนาที่ ๑๒ อรูปธรรมทั้งหลายเท่านั้น เป็นปัจฉิม.

ในฏนาที่ ๑๓ วัตถุและอาร์มมณะ เป็นปัจฉิม.

ในฏนาที่ ๑๔ วัตถุเท่านั้น เป็นปัจฉิม.

ในฏนาที่ ๑๕ อาร์มมณะเท่านั้น เป็นปัจฉิม.

ในฏนาที่ ๑๖ วัตถุเท่านั้น เป็นอาร์มมณะ.

ในฏนาที่ ๑๗ วัตถุนั้นนั่นเอง เป็นอาร์มมณะ(ตเทว, ความจริง ควรเป็นอิฏฐนิป.
๑๘) โดยเป็นอาร์มมณาธิปติ.

แม้ในฏนาที่ ๑๘ วัตถุนั้นนั่นเอง เป็นอาร์มมณะ(ตเทว) ด้วยอำนาจอาร์มมณูป-
นิสสยะ.

ในฏนาที่ ๑๙ ปสาทะมีจักขุเป็นต้นเท่านั้น เป็นปัจฉิม .

๑๙ ฏนาเหล่านี้ ชื่อว่า **ปภินณกฏนา** อันพระองค์ตรัสไว้ โดยไม่ทรงถือเอา
ซึ่งสหชาตะ.

อรรถกถา จบ

สหชาตฏนา ๑๐

๑.ปัจฉิม ๔ คือ อัตถิ สหชาต นิสสย อวิคตปัจฉิม มี ๔ วาระ

๒.ปัจฉิม ๕ คือ อัตถิ สหชาต อัญญมัญญู นิสสย อวิคตปัจฉิม มี ๓ วาระ

๓.ปัจฉิม ๖ คือ อัตถิ สหชาต อัญญมัญญู นิสสย สัมปยุตต อวิคตปัจฉิม มี ๓ วาระ

๔.ปัจฉิม ๕ คือ อัตถิ สหชาต นิสสย วิปยุตต อวิคตปัจฉิม มี ๓ วาระ

๕.ปัจฉิม ๖ คือ อัตถิ สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปยุตต อวิคตปัจฉิม มี ๑ วาระ

๖.ปัจฉิม ๕ คือ อัตถิ สหชาต นิสสย วิปาก อวิคตปัจฉิม มี ๑ วาระ

๗.ปัจฉิม ๖ คือ อัตถิ สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อวิคตปัจฉิม มี ๑ วาระ

๘.ปัจฉิม ๗ คือ อัตถิ สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปาก สัมปยุตต อวิคตปัจฉิม
มี ๑ วาระ

๙.ปัจฉิม ๖ คือ อัตถิ สหชาต นิสสย วิปาก วิปยุตต อวิคตปัจฉิม มี ๑ วาระ

๑๐.ปัจฉิม ๗ คือ อัตถิ สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปาก วิปยุตต อวิคตปัจฉิม
มี ๑ วาระ

อรรถกถานัย จบ

อรรถกถา

๑๐ ฃฎุณน ๑นั ต่๑จกนััน ตร์สไว้ ด้วยอำนจสหชชต๑.

๒๒. นัตติมูลกนััย

นัตติสภค๑ ๖

ในอนันตรป้จจัย	กับนัตติป้จจัย มี วาระ ๗
ในสมนัันตรป้จจัย	กับ ๑ล๑ มีวาระ ๗
ในอุปนิสสยป้จจัย	กับ ๑ล๑ มี " ๗
อ๑เสวนป้จจัย	กับ ๑ล๑ มี " ๓
ในกัम्मป้จจัย	กับ ๑ล๑ มี " ๑
ในวิคตป้จจัย	กับ ๑ล๑ มี " ๗

นัตติปกิณณกมฎุณน ๓

๑. ป้จจัย ๕ คื๑ นัตติ อนันตร สมนัันตร อุปนิสสย อวิคตป้จจัย มี ๗ วาระ
๒. ป้จจัย ๖ คื๑ นัตติ อนันตร สมนัันตร อุปนิสสย อ๑เสวน วิคตป้จจัย มี ๓ วาระ
๓. ป้จจัย ๖ คื๑ นัตติ อนันตร สมนัันตร อุปนิสสย กัम्म วิคตป้จจัย มี ๑ วาระ

นัตติมูลกนััย จบ

อรรถกถา นัตติ - วิคตมูลกนััย

ในนัตติและวิคตมูลก๑ท้งหล๑ย ฃฎุณน มี ๓ ด้วยอำนจอุปนิสสย๑ อ๑เสวน๑ และกัम्म๑ เหมือนอ๑ยง ในอนันตร๑และสมนัันตรมูลก๑.

(อุปนิสสย๑ในฃฎุณนท้ง ๓ เป็นอนันตรูปนิสสย๑เท๑นััน, แม้ในวิคต๑ ก้เหมือนกััน เพราะนัตติ และวิคต๑ ที่ไม่มีอนันตรูปนิสสย๑ไม่มี, เมื่อเป็นอ๑ยงนัี้ ปกตูปนิสสย๑ ย่อมไม่ได้).

๒๓. วิคตมูลกนัย

วิคตสภาคะ ๖

ในอนันตรปัจจัย	กับวิคตปัจจัย มีวาระ ๗
ในสมนันตรปัจจัย	กับ ฯลฯ มีวาระ ๗
ในอุปนิสสยปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗
ในอาเสวนปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในกัมมปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในนัตติปัจจัย	กับ ฯลฯ มี " ๗

วิคตปกิณณกมภูนา ๓

๑.ปัจจัย ๕ คือ วิคต อนันตร สมนันตร อุปนิสสย นัตติปัจจัย มี ๗ วาระ

๒.ปัจจัย ๖ คือ วิคต อนันตร สมนันตร อุปนิสสย อาเสวน นัตติปัจจัย มี ๓ วาระ

๓.ปัจจัย ๖ คือ วิคต อนันตร สมนันตร อุปนิสสย กัมม นัตติปัจจัย มี ๑ วาระ

วิคตมูลกนัย จบ

๒๔.อวิคตมูลกนัย

อวิคตสภาคะ ๑๘

ในเหตุปัจฉัย	กับอวิคตปัจฉัย มีวาระ ๓
ในอาร์มมณปัจฉัย	กับ ฯลฯ มีวาระ ๓
ในอธิปติปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๘
ในสหชาติปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๕
ในอัญญมัญญปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในนิสสยปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๑๓
ในอุปนิสสยปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในปุเรชาติปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในปัจฉาชาติปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในกัมมปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในวิปากปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๑
ในอาหารปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในอินทริยปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในฌานปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในมัคคปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในสัมปยุตตปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๓
ในวิปยุตตปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๕
ในอัติปัจฉัย	กับ ฯลฯ มี " ๑๓

อวิคตมฏนา ๒๕

อวิคตมิสสกมฏนา ๑๑

๑.ปัจฉัย ๒ คือ อวิคต อัติปัจฉัย มี ๑๓ วาระ

- ๒.ปัจจัย ๓ คือ อวิคต นิสสย อตฺถิปัจจัย มี ๑๓ วาระ
- ๓.ปัจจัย ๓ คือ อวิคต อธิปติ อตฺถิปัจจัย มี ๘ วาระ
- ๔.ปัจจัย ๔ คือ อวิคต อธิปติ นิสสย อตฺถิปัจจัย มี ๘ วาระ
- ๕.ปัจจัย ๓ คือ อวิคต อาหาร อตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ
- ๖.ปัจจัย ๓ คือ อวิคต อินทริย อตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ
- ๗.ปัจจัย ๔ คือ อวิคต นิสสย อินทริย อตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ
- ๘.ปัจจัย ๓ คือ อวิคต วิปยุตต อตฺถิปัจจัย มี ๕ วาระ
- ๙.ปัจจัย ๔ คือ อวิคต นิสสย วิปยุตต อตฺถิปัจจัย มี ๕ วาระ
- ๑๐.ปัจจัย ๕ คือ อวิคต อธิปติ นิสสย วิปยุตต อตฺถิปัจจัย มี ๕ วาระ
- ๑๑.ปัจจัย ๕ คือ อวิคต นิสสย อินทริย วิปยุตต อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ

ปกิณณกมฺภนา ๘

- ๑.ปัจจัย ๔ คือ อวิคต ปัจจชาต วิปยุตต อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๒.ปัจจัย ๓ คือ อวิคต ปุเรชาต อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๓.ปัจจัย ๕ คือ อวิคต นิสสย ปุเรชาต วิปยุตต อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๔.ปัจจัย ๔ คือ อวิคต อารัมมณ ปุเรชาต อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๕.ปัจจัย ๖ คือ อวิคต อารัมมณ นิสสย ปุเรชาต วิปยุตต อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๖.ปัจจัย ๖ คือ อวิคต อารัมมณ อธิปติ อุปนิสสย ปุเรชาต อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ
- ๗.ปัจจัย ๘ คือ อวิคต อารัมมณ อธิปติ นิสสย อุปนิสสย ปุเรชาต วิปยุตต อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ
- ๘.ปัจจัย ๖ คือ อวิคต นิสสย ปุเรชาต อินทริย วิปยุตต อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ

สหชาตมฺภนา ๑๐

๑. ปัจจัย ๔ คือ อวิคต สหชาต นิสสย อตฺถิปัจจัยมี ๕ วาระ
- ๒.ปัจจัย ๕ คือ อวิคต สหชาต อัญญมัญญู นิสสย อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๓.ปัจจัย ๖ คือ อวิคต สหชาต อัญญมัญญู นิสสย สัมปยุตต อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๔.ปัจจัย ๕ คือ อวิคต สหชาต นิสสย วิปยุตต อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ
- ๕.ปัจจัย ๖ คือ อวิคต สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปยุตต อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ
- ๖.ปัจจัย ๕ คือ อวิคต สหชาต นิสสย วิปาก อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ
- ๗.ปัจจัย ๖ คือ อวิคต สหชาต อัญญมัญญู นิสสย วิปาก อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ

๘. ปัจจัย ๗ คือ อวิตต สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก สัมปยุตต อตฺติปัจจัย มี ๑ วาระ

๙. ปัจจัย ๖ คือ อวิตต สหชาติ นิสสย วิปาก วิปยุตต อตฺติปัจจัย มี ๑ วาระ

๑๐. ปัจจัย ๗ คือ อวิตต สหชาติ อัญญมัญญ นิสสย วิปาก วิปยุตต อตฺติปัจจัย มี ๑ วาระ

อวิตตมูลกนัย จป. อนุโลมคณนา แห่งปัญหาวาระ จป.

อรรถกถา อวิตตมูลกะ

อวิตตมูลกะ เป็นเช่นกับอตฺติมูลกะนั่นเอง ดังนี้.

อรรถกถา

กฎนา มี ๒ อย่าง

ก็ กฎนาทั้งหลาย เหล่านี้อันใด ที่ตรัสไว้ในปัญหาวาระนี้, กฎนาทั้งหลาย แม้ทั้งหมดเหล่านั้น มี ๒ อย่างเท่านั้น คือ โดยปกิณณกะ และโดยสหชาตะ.

ในปกิณณกกฎนาและสหชาตกฎนาเหล่านั้น กฎนาทั้งหลายที่ตรัสไว้ โดยเริ่มต้น แต่กฎนาที่มีอาร์มมณปัจจัยเป็นมูลกะเป็นต้นแม้ทั้งหมด โดยไม่ถือเอา ซึ่งสหชาตะ ชื่อว่า ปกิณณกะ (ปกิณณกานิ).

ปกิณณกกฎนาทั้งหลายเหล่านั้น แม้ในกฎนาที่มี อาร์มมณปัจจัยเป็นมูลกะมี ๕ กฎนา.

ในกฎนาที่มี อธิปติปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๖ กฎนา.

ในกฎนาที่มี อนันตรปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๓ กฎนา.

ในกฎนาที่มี สมันตรปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๓ กฎนาเหมือนอย่างนั้น.

ในกฎนาที่มี นิสสยปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๑๐ กฎนา.

ในกฎนาที่มี อุปนินิสสยปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๗ กฎนา.

ในกฎนาที่มี ปุเรชาตปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๗ กฎนา.

ในกฎนาที่มี ปัจจชาตปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๑ กฎนาเท่านั้น.

ในกฎนาที่มี อาเสวนปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๑ กฎนาเท่านั้นเหมือนอย่างนั้น.

ในกฎนาที่มี กัมมปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๒ กฎนา.

ในกฎนาที่มี อาหารเป็นมูลกะ มี ๑ กฎนา.

ในกฎนาที่มี อินทริย์เป็นมูลกะ มี ๔ กฎนา.

ในกฎนาที่มี วิปยุตตปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๕ กฎนา.

ในกฎนาที่มี อตฺติปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๑๕ กฎนา.

ในกฎเกณฑ์ที่มี นัตติปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๓ กฎเกณฑ์.

ในกฎเกณฑ์ที่มี วิคตปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๓ กฎเกณฑ์เหมือนอย่างนั้น.

ในกฎเกณฑ์ที่มี อวิคตปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๑๕ กฎเกณฑ์.

เพราะเหตุนี้ ปกิณณกกฎเกณฑ์ทั้งหมด มี ๑๐๓ กฎเกณฑ์ กฎเกณฑ์ทั้งหลายเหล่านี้เรียกว่า ปกิณณะ เพราะไม่มีการกำหนดด้วยสหชาตะ.

ก็ กฎเกณฑ์ทั้งหลายเหล่านี้ย่อมได้ ซึ่งสหชาตะ, กฎเกณฑ์ทั้งหลายเหล่านี้เรียกว่า ชื่อว่า สหชาตกฎเกณฑ์(สหชาตกฎเกณฑ์).

สหชาตกฎเกณฑ์ทั้งหลายเหล่านี้ ย่อมไม่ได้ ในอาร์มมณปัจจัยเป็นมูลกะ ในอนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย อุปนิสสยปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย ปัจฉาชาตปัจจัย อาเสวนปัจจัย นัตติปัจจัย และวิคตปัจจัยเป็นมูลกะ. เพราะว่า ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ ย่อมไม่เป็นปัจจัย แก่สหชาตกรรมทั้งหลาย.

อนึ่ง ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ ย่อมไม่เป็นปัจจัย แก่สหชาตกรรมทั้งหลาย ฉันทิ, เหตุปัจจัย สหชาตปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย วิปากปัจจัย ฌานปัจจัย มัคคปัจจัย และสัมปยุตตปัจจัย ก็ย่อมไม่เป็นปัจจัย แก่กรรมทั้งหลายที่ไม่ใช่สหชาตะ ฉันทิ.

เพราะเหตุนี้ กฎเกณฑ์ทั้ง ๒๔ ทั้งปวง ในกฎเกณฑ์ที่มี เหตุปัจจัยเป็นมูลกะ ชื่อว่า สหชาตกฎเกณฑ์ เท่านั้น.

ในกฎเกณฑ์ที่มี อธิปติปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๒๔ กฎเกณฑ์เหมือนกัน.

ในกฎเกณฑ์ที่มี สหชาตปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๑๐ กฎเกณฑ์.

ในกฎเกณฑ์ที่มี อัญญมัญญปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๖ กฎเกณฑ์.

ในกฎเกณฑ์ที่มี นิสสยปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๑๐ กฎเกณฑ์.

ในกฎเกณฑ์ที่มี กัมมปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๕ กฎเกณฑ์.

ในกฎเกณฑ์ที่มี วิปากปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๕ กฎเกณฑ์.

ในกฎเกณฑ์ที่มี อาหารปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๓๓ กฎเกณฑ์.

ในกฎเกณฑ์ที่มี อินทริยปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๗๒ กฎเกณฑ์.

ในกฎเกณฑ์ที่มี ฌานปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๓๖ กฎเกณฑ์.

ในกฎเกณฑ์ที่มี มัคคปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๕๗ กฎเกณฑ์.

ในกฎเกณฑ์ที่มี สัมปยุตตปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๒ กฎเกณฑ์.

ในกฎเกณฑ์ที่มี วิปยุตตปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๔ กฎเกณฑ์.

ในกฎเกณฑ์ที่มี อัคติปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๑๐ กฎเกณฑ์.

ในกฎเกณฑ์ที่มี อวิคตปัจจัยเป็นมูลกะ มี ๑๐ กฎเกณฑ์ ดังนี้.

เพราะฉะนั้น สหชาตกฎเกณฑ์ทั้งหมด มีอยู่ ๑๑๒ กฎเกณฑ์.

ดังพรรณนามานี้ ฅณนาทั้งหลายเม้ทั้งหมด มี ๔๑๕ อันมาแล้ว ในปัญหาวาระ คือ ปกณณกฅณนาทั้งหลายข้างต้น ๑๐๓ ฅณนา และสหชาต ฅณนาทั้งหลายเหล่านี้ ๓๑๒ ฅณนา .

ในฅณนาทั้งหลายเหล่านั้น ปัจจยธรรมทั้งหลายเหล่าใดๆ ไม่ปรากฏ ด้วยอำนาจ ซ่อนั้นๆ (มีอโลกะเป็นต้น) แต่มีธรรมปรากฏอยู่, แม้ปัจจยธรรมทั้งหลายเหล่านั้น อันบัณฑิต พึงแสดงในฅณนาทั้งหลาย ที่กล่าวไว้ โดยสามัญญธรรม คือทั้งที่เป็น วิปากธรรม และอวิปากธรรม ตั้งต้น แต่นัยทั้งหลายที่มีเหตุปัจจยเป็นมูลกะเป็นต้น.

จริงทีเดียว ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ คือ เหตุ ๑๒ อารัมมณะ ๖ อธิบัติ ๔ อาหาร ๔ อินทริย์ ๒๐ องค์ฅณน ๗ องค์มรรค ๑๒ ซื่อว่า ปัจจยธรรม.

ในปัจจยธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ธรรมทั้งหลายเหล่าใด ๆ เป็นกุศล โดยส่วนเดียว เป็นอกุศลโดยส่วนเดียวเท่านั้น เป็นวิปากของกุศลโดยส่วนเดียว เป็นวิปากของอกุศล โดยส่วนเดียวเท่านั้น เป็นวิปากะโดยส่วนเดียวเท่านั้น เป็นอวิปากะโดยส่วนเดียวเท่านั้น, ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ๆ บัณฑิตกำหนดให้ดีแล้ว, ในธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ธรรมทั้งหลายเหล่าใด เป็นวิปากธรรม, วิปากธรรมทั้งหลายเหล่านั้น พึงประกอบเข้า ในวิปากฅณนาทั้งหลาย, ธรรมทั้งหลายเหล่าใด เป็นอวิปากธรรม, อวิปากธรรมทั้งหลาย เหล่านั้น พึงประกอบเข้า ในอวิปากฅณนาทั้งหลาย ตามสมควร.

อนุโลมคณนาในฅณนาแห่งปัญหาวาระ จบ.

ปณฺหาวารสฺส วิภงฺโก.

๑. ปจฺจายานุโลมํ

๒. สงฺขยาวาโร

สุทฺธํ

(ปฏฺฐานปาถิ ๔๐/๔๓๕-๕๒๖/๑๕๓-๑๓๕)

๔๓๕. เหตุยา สตุต อารมฺมเณ นว อธิปตฺติยา ทส อนนฺตเร สตุต สมฺนนฺตเร สตุต สหชาเต นว อญฺญมณฺเณ ตีณิ นิสฺสเย เทรส อุปนฺนิสฺสเย นว ปุเรชาเต ตีณิ ปจฺจชาเต ตีณิ อาเสวเน ตีณิ กมฺเม สตุต วิปาเก เอกํ อาหาเร สตุต อินฺทฺริเย สตุต ฌาเน สตุต มกุเต สตุต สมฺปยุตฺเต ตีณิ วิปฺปยุตฺเต ปญฺจ อตฺถิยา เทรส นตฺถิยา สตุต วิคเต สตุต อวิกเต เทรส.

เหตุสภาคํ

๔๔๐. เหตุปจฺจยา อธิปตฺติยา จตฺตาริ สหชาเต สตุต อญฺญมณฺเณ ตีณิ นิสฺสเย สตุต วิปาเก เอกํ อินฺทฺริเย จตฺตาริ มกุเต จตฺตาริ สมฺปยุตฺเต ตีณิ วิปฺปยุตฺเต ตีณิ อตฺถิยา สตุต อวิกเต สตุต. (๑๑)

เหตุสามณฺญมฺภานา (๕)

๔๔๑. เหตุ-สหชาต-นิสฺสย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ สตุต. เหตุ-สหชาต-อญฺญมณฺเณ นิสฺสย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. เหตุ-สหชาต-อญฺญมณฺเณ-นิสฺสย-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. เหตุ-สหชาต-นิสฺสย-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. (อวิปากํ๔)

เหตุ-สหชาต-นิสฺสย-วิปาก-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. เหตุ-สหชาต-อญฺญมณฺเณ นิสฺสย-วิปาก-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. เหตุ-สหชาต-อญฺญมณฺเณ-นิสฺสย-วิปาก-สมฺปยุตฺต อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. เหตุ-สหชาต-นิสฺสย-วิปาก-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. เหตุ-สหชาต-อญฺญมณฺเณ-นิสฺสย-วิปาก-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. (สวิปากํ๕)

สถินฺทฺริยมกฺคมฺภานา (๕)

๔๔๒. เหตุ-สหชาติ-นิสฺสย-อินฺทฺริย-มคฺค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ จตุตาริ. เหตุ-สหชาติ-อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-อินฺทฺริย-มคฺค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ทฺเว. เหตุ-สหชาติ-อณฺญมณฺญ นิสฺสย-อินฺทฺริย-มคฺค-สมปฺยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ทฺเว. เหตุ-สหชาติ-นิสฺสย-อินฺทฺริย-มคฺค วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ทฺเว. (อวิปากํ๔)

เหตุ-สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. เหตุ-สหชาติ-อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. เหตุ-สหชาติ-อณฺญมณฺญนิสฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-สมปฺยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. เหตุ-สหชาติ-นิสฺสย-วิปากอินฺทฺริย-มคฺค-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. เหตุ-สหชาติ-อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-วิปากอินฺทฺริย-มคฺค-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. (สวิปากํ๕)

ธาริปีติ-อินฺทฺริย-มคฺคฆฏฺณา (๖)

๔๔๓. เหตุธาริปีติ-สหชาติ-นิสฺสย-อินฺทฺริย-มคฺค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ จตุตาริ. เหตุธาริปีติ-สหชาติ-อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-อินฺทฺริย-มคฺค-สมปฺยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ทฺเว. เหตุธาริปีติ สหชาติ-นิสฺสย-อินฺทฺริย-มคฺค-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ทฺเว. (อวิปากํ๗)

เหตุธาริปีติ-สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. เหตุธาริปีติ สหชาติ-อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-สมปฺยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ เหตุธาริปีติ-สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. (สวิปากํ๘)

เหตุมูลกํ

อารมฺมณสภากํ

๔๔๔. อารมฺมณปจฺจยา อธิปฺติยา สตฺต นิสฺสเย ตีณิ อุปนฺนิสฺสเย สตฺต ปุเรชาเต ตีณิ วิปฺปยุตฺเต ตีณิ อตฺถิยา ตีณิ อวิกเต ตีณิ. (๗)

อารมฺมณฆฏฺณา (๕)

๔๔๕. อารมฺมณธาริปีติ-อุปนฺนิสฺสยฺนฺติ สตฺต. อารมฺมณ-ปุเรชาต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. อารมฺมณ-นิสฺสย-ปุเรชาต-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. อารมฺมณธาริปีติ อุปนฺนิสฺสย-ปุเรชาต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อารมฺมณธาริปีติ-นิสฺสย อุปนฺนิสฺสย-ปุเรชาต-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. (๕)

อารมฺมณมูลกํ

อธิปฺติสภากํ

๔๔๖. อธิปติปัจจุยา เหตุยา จตุตารี อารมมณ สตุต สหชาเต สตุต อณฺณมณฺญเ
 ตีณิ นิสฺสเย อฏฺฐ อุปนิสฺสเย สตุต ปุเรชาเต เอกํ วิปาเก เอกํ ออาหารे สตุต อินฺทฺริเย สตุต
 มกุค สตุต สมฺปยุตฺเต ตีณิ วิปฺยุตฺเต จตุตารี อตุถิยา อฏฺฐ อวิกเต อฏฺฐ. (๑๕)

อธิปติมิสฺสกกมฺภนา (๓)

๔๔๗. อธิปติ-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ อฏฺฐ. อธิปติ-นิสฺสเย-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ อฏฺฐ.
 อธิปติ-นิสฺสเย-วิปฺยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ จตุตารี.

ปกิณณกมฺภนา (๓)

๔๔๘. อธิปติ-อารมฺมณฺอุปนิสฺสเย สตุต. อธิปติ อารมฺมณฺอุปนิสฺสเย-ปุเรชาต-
 อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อธิปติ-อารมฺมณ-นิสฺสเย อุปนิสฺสเย-ปุเรชาต-วิปฺยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺน
 ติ เอกํ.

สหชาตจนฺทาทิปติมฺภนา (๖)

๔๔๙. อธิปติ-สหชาต-นิสฺสเย-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ สตุต. อธิปติ-สหชาต-อณฺณมณฺญ-
 นิสฺสเย-สมฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. อธิปติ-สหชาต นิสฺสเย-วิปฺยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ
 ตีณิ. (อวิปากํ๗)

อธิปติ-สหชาต-นิสฺสเย-วิปาก-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อธิปติ-สหชาต อณฺณมณฺญ-
 นิสฺสเย-วิปาก-สมฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อธิปติ-สหชาต นิสฺสเย-วิปาก-วิปฺยุตฺต-
 อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. (สวิปากํ๗)

จิตฺตาทิปติมฺภนา (๖)

๔๕๐. อธิปติ-สหชาต-นิสฺสเย-อาหาร-อินฺทฺริเย-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ สตุต. อธิปติ
 สหชาต-อณฺณมณฺญ-นิสฺสเย-อาหาร-อินฺทฺริเย-สมฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. อธิปติ
 สหชาต-นิสฺสเย-อาหาร-อินฺทฺริเย-วิปฺยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. (อวิปากํ๗)

อธิปติ-สหชาต-นิสฺสเย-วิปาก-อาหาร-อินฺทฺริเย-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อธิปติ
 สหชาต-อณฺณมณฺญ-นิสฺสเย-วิปาก-อาหาร-อินฺทฺริเย-สมฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อธิป
 ติ สหชาต-นิสฺสเย-วิปาก-อาหาร-อินฺทฺริเย-วิปฺยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติเอกํ.(สวิปากํ๗)

วีรียาทิปติมฺภนา (๖)

๔๕๑. อธิปติ-สหชาต-นิสฺสเย-อินฺทฺริเย-มกุค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ สตุต. อธิปติ-
 สหชาต-อณฺณมณฺญ-นิสฺสเย-อินฺทฺริเย-มกุค-สมฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. อธิปติ
 สหชาต-นิสฺสเย-อินฺทฺริเย-มกุค-วิปฺยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. (อวิปากํ๗)

อธิปติ-สหชาติ-นิตฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อธิปติสหชาติ-
 อณฺญมณฺญ-นิตฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อธิป
 ติ สหชาติ-นิตฺสย -วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ.(สฺวิปากํ๓)

วิมฺสาธิปติขฺมฺนา (๖)

๔๕๒. อธิปติ-เหตุ-สหชาติ-นิตฺสย-อินฺทฺริย-มคฺค-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ จตุตฺตาริ.
 อธิปติ-เหตุ-สหชาติ-อณฺญมณฺญ-นิตฺสย-อินฺทฺริย-มคฺค-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ทฺเว.
 อธิปติ-เหตุ-สหชาติ-นิตฺสย-อินฺทฺริย-มคฺค-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ทฺเว. (อฺวิปากํ๓)

อธิปติ-เหตุ-สหชาติ-นิตฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อธิปติ
 เหตุ-สหชาติ-อณฺญมณฺญ-นิตฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ.
 อธิปติ-เหตุ-สหชาติ-นิตฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ.
 (สฺวิปากํ๓)

อธิปติมูลกํ

อนนฺตรสภาคํ

๔๕๓. อนนฺตรปจฺจยา สมฺนฺนฺตฺเร สตฺต อฺปนฺนิตฺสยฺ สตฺต อาเสวเน ตีณิ กมฺเม เอกํ
 นตฺถิยา สตฺต วิคเต สตฺต. (๖)

อนนฺตรขฺมฺนา (๓)

๔๕๔. อนนฺตร-สมฺนฺนฺตร-อฺปนฺนิตฺสย-นตฺถิ-วิกตฺนฺติ สตฺต. อนนฺตร สมฺนฺนฺตร-
 อฺปนฺนิตฺสย-อาเสวเน-นตฺถิ-วิกตฺนฺติ ตีณิ. อนนฺตร-สมฺนฺนฺตร อฺปนฺนิตฺสย-กมฺม-นตฺถิ-
 วิกตฺนฺติ เอกํ.

อนนฺตรมูลกํ

สมฺนฺนฺตรสภาคํ

๔๕๕. สมฺนฺนฺตรปจฺจยา อนนฺตฺเร สตฺต อฺปนฺนิตฺสยฺ สตฺต อาเสวเน ตีณิ กมฺเม เอกํ
 นตฺถิยา สตฺต วิคเต สตฺต. (๖)

สมฺนฺนฺตรขฺมฺนา (๓)

๔๕๖. สมฺนฺนฺตร-อนนฺตร-อฺปนฺนิตฺสย-นตฺถิ-วิกตฺนฺติ สตฺต. สมฺนฺนฺตร อนนฺตร-
 อฺปนฺนิตฺสย-อาเสวเน-นตฺถิ-วิกตฺนฺติ ตีณิ. สมฺนฺนฺตร-อนนฺตร อฺปนฺนิตฺสย-กมฺม-นตฺถิ-
 วิกตฺนฺติ เอกํ.

สมฺนฺนฺตรมูลกํ

สหชาติสภาคํ

๔๕๗. สหชาติปัจจุยา เหตุยา สตุต อธิปติยา สตุต อญญมณญญ ตีณิ นิสฺสเย นว
กมฺเม สตุต วิปาเก เอกํ อหारे สตุต อินฺทฺริเย สตุต ฆาเน สตุต มกุเค สตุต สมฺปยุตฺเต
ตีณิ วิปฺยุตฺเต ตีณิ อตฺถิยา นว อวิกเต นว. (๑๔)

สหชาติมณฺญา (๑๐)

๔๕๘. สหชาติ-นิสฺสย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ นว. สหชาติ-อญฺญมณฺญญ นิสฺสย-อตฺถิ-
อวิกตฺนฺติ ตีณิ. สหชาติ-อญฺญมณฺญญ-นิสฺสย-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. สหชาติ-
นิสฺสย-วิปฺยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. สหชาติ-อญฺญมณฺญญ นิสฺสย-วิปฺยุตฺต-อตฺถิ-
อวิกตฺนฺติ เอกํ. (อวิปากํ๕)

สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. สหชาติ-อญฺญมณฺญญ นิสฺสย-วิปาก-
อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. สหชาติ-อญฺญมณฺญญ-นิสฺสยวิปาก-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ.
สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-วิปฺยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. สหชาติ-อญฺญมณฺญญ-นิสฺสย-
วิปาก-วิปฺยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. (สวิปากํ๕)

สหชาติมุลกํ

อญฺญมณฺญญสภากํ

๔๕๙. อญฺญมณฺญญปัจจุยา เหตุยา ตีณิ อธิปติยา ตีณิ สหชาติ ตีณิ นิสฺสเย ตีณิ กม
เม ตีณิ วิปาเก เอกํ อหारे ตีณิ อินฺทฺริเย ตีณิ ฆาเน ตีณิ มกุเค ตีณิ สมฺปยุตฺเต ตีณิ วิป
ยุตฺเต เอกํ อตฺถิยา ตีณิ อวิกเต ตีณิ. (๑๔)

อญฺญมณฺญญมณฺญา (๖)

๔๖๐. อญฺญมณฺญญ-สหชาติ-นิสฺสย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. อญฺญมณฺญญ-สหชาติ
นิสฺสย-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. อญฺญมณฺญญ -สหชาติ-นิสฺสย วิปฺยุตฺต-อตฺถิ-
อวิกตฺนฺติ เอกํ. (อวิปากํ๗)

อญฺญมณฺญญ-สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อญฺญมณฺญญ-สหชาติ
นิสฺสย-วิปาก-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อญฺญมณฺญญ-สหชาติ-นิสฺสยวิปาก-
วิปฺยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. (สวิปากํ๗)

อญฺญมณฺญญมุลกํ

นิสฺสยสภากํ

๔๖๑. นิสฺสยปัจจุยา เหตุยา สตุต อารมฺมเณ ตีณิ อธิปติยา อญฺฐ สหชาติ นว
อญฺญมณฺญญ ตีณิ อุปนิสฺสเย เอกํ ปุเรชาติ ตีณิ กมฺเม สตุต วิปาเก เอกํ อหारे สตุต อินฺท

ริเย สตุต ฌานะ สตุต มกุเ สตุต สมฺปยุตเต ตีณิ วิปฺปยุตเต ปญจ อตฺถิยา เทรส อวิกเต เต
รส. (๑๗)

นิสฺสยมิสฺสกมฺภนา (๖)

๔๖๒. นิสฺสย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เทรส. นิสฺสย-อธิปฺติ-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ อฏฺฐ. นิสฺสย-อินฺทฺริย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ สตุต. นิสฺสย-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ปญจ. นิสฺสย-อธิปฺติ-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ จตุตฺตาริ. นิสฺสย-อินฺทฺริย-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ.

ปกิณฺณกมฺภนา (๔)

๔๖๓. นิสฺสย-ปุเรชาต-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. นิสฺสย-อารมฺมณฺปุเรชาต-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. นิสฺสย-อารมฺมณาธิปฺติ-อุปนินิสฺสย ปุเรชาต-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. นิสฺสย-ปุเรชาต-อินฺทฺริย-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ.

สหชาตมฺภนา (๑๐)

๔๖๔. นิสฺสย-สหชาต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ นว. นิสฺสย-สหชาต-อญฺญมฺญญ อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. นิสฺสย-สหชาต-อญฺญมฺญญ-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. นิสฺสย-สหชาต-วิปฺปยุตฺต -อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. นิสฺสย-สหชาต-อญฺญมฺญญ วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. (อวิปากํ๕)

นิสฺสย-สหชาต-วิปาก-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. นิสฺสย-สหชาต-อญฺญมฺญญ วิปาก-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. นิสฺสย-สหชาต-อญฺญมฺญญ-วิปาก-สมฺปยุตฺต อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. นิสฺสย-สหชาต-วิปาก-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. นิสฺสย-สหชาต-อญฺญมฺญญ-วิปาก-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. (สวิปากํ๕)

นิสฺสยมฺลกํ

อุปนินิสฺสยสภากํ

๔๖๕. อุปนินิสฺสยปจฺจยา อารมฺมณฺ สตุต อธิปฺติยา สตุต อนนฺตเร สตุต สมฺนนฺตเร สตุต นิสฺสเย เอกํ ปุเรชาเต เอกํ อาเสวเน ตีณิ กมฺเม ทเว วิปฺปยุตฺเต เอกํ อตฺถิยา เอกํ นตฺถิยา สตุต วิกเต สตุต อวิกเต เอกํ. (๑๗)

อุปนินิสฺสยมฺภนา (๗)

๔๖๖. อุปนินิสฺสย-อารมฺมณาธิปฺตีติ สตุต. อุปนินิสฺสย-อารมฺมณาธิปฺติ ปุเรชาต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อุปนินิสฺสย-อารมฺมณาธิปฺติ-นิสฺสย-ปุเรชาต วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อุปนินิสฺสย-อนนฺตร-สมฺนนฺตร-นตฺถิ-วิกตฺนฺติ สตุต. อุปนินิสฺสย-อนนฺตร-สมฺนนฺตร-อาเสวเน-นตฺถิ-วิกตฺนฺติ ตีณิ. อุปนินิสฺสย-กมฺมฺนฺติ ทเว. อุปนินิสฺสย-อนนฺตร-สมฺนนฺตร-กมฺม-นตฺถิ-วิกตฺนฺติ เอกํ.

อุปนิสัยมูลกัม**ปุรชาตสภากัม**

๔๖๗. ปุรชาตปัจจุยา อารมมณ เตจฺฉิ อธิปติยา เอกํ นิสฺสเย เตจฺฉิ อุปนิสฺสเย เอกํ อินฺทริเย เอกํ วิปฺปยุตฺเต เตจฺฉิ อตฺถิยา เตจฺฉิ อวิกเต เตจฺฉิ. (๘)

ปุรชาตขมฺภนา (๗)

๔๖๘. ปุรชาต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เตจฺฉิ. ปุรชาต-นิสฺสย-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เตจฺฉิ. ปุรชาต-อารมฺมณ-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เตจฺฉิ. ปุรชาต-อารมฺมณ-นิสฺสย-วิปฺปยุตฺต อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เตจฺฉิ. ปุรชาต-อารมฺมณาริพฺตี-อุปนิสฺสย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. ปุรชาต-อารมฺมณาริพฺตี-นิสฺสย-อุปนิสฺสย-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. ปุรชาตนิสฺสย-อินฺทริย-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ.

ปุรชาตมูลกัม**ปัจฉาชาตสภากัม**

๔๖๙. ปัจฉาชาตปัจจุยา วิปฺปยุตฺเต เตจฺฉิ อตฺถิยา เตจฺฉิ อวิกเต เตจฺฉิ. (๓)

ปัจฉาชาตขมฺภนา (๑)

๔๗๐. ปัจฉาชาต-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เตจฺฉิ.

ปัจฉาชาตมูลกัม**อาเสวนสภากัม**

๔๗๑. อาเสวนปัจจุยา อนนฺตเร เตจฺฉิ สมฺนนฺตเร เตจฺฉิ อุปนิสฺสเย เตจฺฉิ นตฺถิยา เตจฺฉิ วิกเต เตจฺฉิ. (๕)

อาเสวนขมฺภนา (๑)

๔๗๒. อาเสวน-อนนฺตร-สมฺนนฺตร-อุปนิสฺสย-นตฺถิ-วิกตฺนฺติ เตจฺฉิ.

อาเสวนมูลกัม**กมฺมสภากัม**

๔๗๓. กมฺมปัจจุยา อนนฺตเร เอกํ สมฺนนฺตเร เอกํ สหชาเต สตฺต อญฺญมญฺญเย เตจฺฉิ นิสฺสเย สตฺต อุปนิสฺสเย ทฺเว วิปาเก เอกํ อหारे สตฺต สมฺปยุตฺเต เตจฺฉิ วิปฺปยุตฺเต เตจฺฉิ อตฺถิยา สตฺต นตฺถิยา เอกํ วิกเต เอกํ อวิกเต สตฺต. (๑๔)

กมฺมปกิณฺณกขมฺภนา (๒)

๔๗๔. กมฺม-อุปนิสฺสยฺนฺติ ทฺเว. กมฺม-อนนฺตร-สมฺนนฺตร-อุปนิสฺสย -นตฺถิ-วิกตฺนฺติ เอกํ.

สหชาตมัญญา (๕)

๔๗๕. กมฺม-สหชาต-นิตฺตสย-อาหาร-อตฺถิ-อวิกตฺตฺติ สตฺต. กมฺม-สหชาต
อณฺณมณฺณญ-นิตฺตสย-อาหาร-อตฺถิ-อวิกตฺตฺติ ตีณฺนิ. กมฺม-สหชาต-อณฺณมณฺณญ-นิตฺตสย
อาหาร-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺตฺติ ตีณฺนิ. กมฺม-สหชาต-นิตฺตสย-อาหาร-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ
อวิกตฺตฺติ ตีณฺนิ. (อวิปากํ๔)

กมฺม-สหชาต-นิตฺตสย-วิปาก-อาหาร-อตฺถิ-อวิกตฺตฺติ เอกํ. กมฺม-สหชาต
อณฺณมณฺณญ-นิตฺตสย-วิปาก-อาหาร-อตฺถิ-อวิกตฺตฺติ เอกํ. กมฺม-สหชาต-อณฺณมณฺณญ-นิตฺตสย
วิปาก-อาหาร-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺตฺติ เอกํ. กมฺม-สหชาต-นิตฺตสย-วิปาก-อาหาร วิปฺป
ยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺตฺติ เอกํ. กมฺม-สหชาต-อณฺณมณฺณญ-นิตฺตสย-วิปาก-อาหารวิปฺปยุตฺต-
อตฺถิ อวิกตฺตฺติ เอกํ. (สวิปากํ๕)

กมฺมมูลกํ

วิปากสภาคํ

๔๗๖. วิปากปจฺจยา เหตุยา เอกํ อธิปตฺติยา เอกํ สหชาเต เอกํ อณฺณมณฺณญ เอกํ
นิตฺตสย เอกํ กมฺเม เอกํ อาหารเ เอกํ อินฺทฺริเย เอกํ ฌาเน เอกํ มคฺเค เอกํ สมฺปยุตฺเต เอกํ
วิปฺปยุตฺเต เอกํ อตฺถิยา เอกํ อวิกเต เอกํ. (๑๔)

วิปากมัญญา (๕)

๔๗๗. วิปาก-สหชาต-นิตฺตสย-อตฺถิ-อวิกตฺตฺติ เอกํ. วิปาก-สหชาต อณฺณมณฺณญ-
นิตฺตสย-อตฺถิ-อวิกตฺตฺติ เอกํ. วิปาก-สหชาต-อณฺณมณฺณญ-นิตฺตสย-สมฺปยุตฺต อตฺถิ-
อวิกตฺตฺติ เอกํ. วิปาก-สหชาต-นิตฺตสย-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺตฺติ เอกํ. วิปาก-สหชาต-
อณฺณมณฺณญ-นิตฺตสย-วิปฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺตฺติ เอกํ.

วิปากมูลกํ

อาหารสภาคํ

๔๗๘. อาหารปจฺจยา อธิปตฺติยา สตฺต สหชาเต สตฺต อณฺณมณฺณญ ตีณฺนิ นิตฺตสย สตฺต
กมฺเม สตฺต วิปากเ เอกํ อินฺทฺริเย สตฺต สมฺปยุตฺเต ตีณฺนิ วิปฺปยุตฺเต ตีณฺนิ อตฺถิยา สตฺต อวิกเต
สตฺต. (๑๑)

อาหารนิตฺตสกมัญญา (๑)

๔๗๙. อาหาร-อตฺถิ-อวิกตฺตฺติ สตฺต.

๔๘๓. อาหาราธิปติ-สหชาติ-นิสฺสย-อินฺทฺริย-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ สตุตฺ. อาหาราธิปติ
สหชาติ-อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-อินฺทฺริย-สมฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณฺนิ. อาหาราธิปติ
สหชาติ-นิสฺสย-อินฺทฺริย-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณฺนิ. (อวิปากํ๓)

อาหาราธิปติ-สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อาหาราธิปติ
สหชาติ-อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-สมฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ.
อาหาราธิปติ สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ.(สวิปากํ๓)

อาหารมูลก

อินฺทฺริยสภาค

๔๘๔. อินฺทฺริยปจฺจยา เหตุยา จตุตฺตาริ อธิปติยา สตุตฺ สหชาติ สตุตฺ อณฺญมณฺญ
ตีณฺนิ นิสฺสย สตุตฺ ปุเรชาติ เอกํ วิปาก เอกํ อาหาร สตุตฺ ฌาน สตุตฺ มกฺเค สตุตฺ สมฺป
ยุตฺเต ตีณฺนิ วิปฺปยุตฺเต ตีณฺนิ อตุถิยา สตุตฺ อวิกเต สตุตฺ. (๑)

อินฺทฺริยมิสฺสกกมฺภนา (๓)

๔๘๕. อินฺทฺริย-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ สตุตฺ. อินฺทฺริย-นิสฺสย-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ สตุตฺ.
อินฺทฺริย-นิสฺสย-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณฺนิ.

ปกิณฺณกมฺภนา (๑)

๔๘๖. อินฺทฺริย-นิสฺสย-ปุเรชาติ-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ.

สหชาติ-สามณฺญมฺภนา (๕)

๔๘๗. อินฺทฺริย-สหชาติ-นิสฺสย-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ สตุตฺ. อินฺทฺริย-สหชาติ-
อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณฺนิ. อินฺทฺริย-สหชาติ-อณฺญมณฺญ นิสฺสย-
สมฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณฺนิ. อินฺทฺริย-สหชาติ-นิสฺสย-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณฺนิ.
(อวิปากํ๔)

อินฺทฺริย-สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-อตุถิ-อวิกตฺนฺติเอกํ.อินฺทฺริย-สหชาติ อณฺญมณฺญ-
นิสฺสย-วิปาก-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อินฺทฺริย-สหชาติ-อณฺญมณฺญ นิสฺสย- วิปาก-
สมฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อินฺทฺริย-สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-วิปฺปยุตฺต อตุถิ-อวิกตฺนฺติ
เอกํ. อินฺทฺริย-สหชาติ-อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-วิปาก-วิปฺปยุตฺต อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. (สวิปากํ
๕)

อินทฺริย-เหตุ-สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-มคฺค-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอํ. อินทฺริย-เหตุ-สหชาติ อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-วิปาก-มคฺค-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอํ. อินทฺริย-เหตุ-สหชาติ-อณฺญมณฺญ นิสฺสย-วิปาก-มคฺค-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอํ. อินทฺริย-เหตุ-สหชาติ-นิสฺสย วิปาก-มคฺค-วิปฺยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอํ. อินทฺริย-เหตุ-สหชาติ-อณฺญมณฺญ-นิสฺสย วิปาก-มคฺค-วิปฺยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอํ. (สฺวิปากํ๕)

สเหตุ-อธิปฺติ-มคฺคฆฏฺฐา (๖)

๔๕๕. อินทฺริย-เหตุ-อธิปฺติ-สหชาติ-นิสฺสย-มคฺค-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ จตฺตาริ. อินทฺริย เหตุ-อธิปฺติ-สหชาติ-อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-มคฺค-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ทฺเว. อินทฺริย-เหตุ-อธิปฺติ สหชาติ-นิสฺสย-มคฺค-วิปฺยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ทฺเว. (อฺวิปากํ๗)

อินทฺริย-เหตุ-อธิปฺติ-สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-มคฺค-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอํ. อินทฺริย-เหตุ-อธิปฺติ-สหชาติ -อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-วิปาก-มคฺค-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอํ. อินทฺริย-เหตุ-อธิปฺติ-สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-มคฺค-วิปฺยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอํ. (สฺวิปากํ๗)

อินทฺริยมูลกํ

ฆานสภากํ

๔๕๖. ฆานปจฺจยา สหชาติ สตฺต อณฺญมณฺญ ตีณิ นิสฺสย สตฺต วิปาก เอํ อินทฺริย สตฺต มคฺค สตฺต สมฺปยุตฺเต ตีณิ วิปฺยุตฺเต ตีณิ อตฺถิยา สตฺต อวิกเต สตฺต. (๑๐)

สามณฺญฆฏฺฐา (๘)

๔๕๗. ฆาน-สหชาติ-นิสฺสย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ สตฺต. ฆาน-สหชาติ อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. ฆาน-สหชาติ อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. ฆาน-สหชาติ-นิสฺสย วิปฺยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. (อฺวิปากํ๔)

ฆาน-สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอํ. ฆาน-สหชาติ อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-วิปาก-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอํ. ฆาน-สหชาติ-อณฺญมณฺญ นิสฺสย-วิปาก-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอํ. ฆาน-สหชาติ-นิสฺสย-วิปาก-วิปฺยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอํ. ฆาน-สหชาติ-อณฺญมณฺญ-นิสฺสย วิปาก-วิปฺยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอํ. (สฺวิปากํ๕)

สอินทฺริยฆฏฺฐา (๘)

๔๕๘. ฆาน-สหชาติ-นิสฺสย-อินทฺริย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ สตฺต. ฆาน-สหชาติ อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-อินทฺริย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. ฆาน-สหชาติ-อณฺญมณฺญ นิสฺสย-อินทฺริย-สมฺปยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. ฆาน-สหชาติ-นิสฺสย-อินทฺริย-วิปฺยุตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. (อฺวิปากํ๔)

ฉาน-สหชาติ-นิตฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ ฉาน-สหชาติ
 อญฺญมญฺญ-นิตฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. ฉาน-สหชาติ-อญฺญมญฺญ-
 นิตฺสย วิปาก-อินฺทฺริย-สมฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ ฉาน-สหชาติ-นิตฺสย-วิปาก
 อินฺทฺริย-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. ฉาน-สหชาติ-อญฺญมญฺญ-นิตฺสย-วิปาก
 อินฺทฺริย-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. (สฺวิปากํ๕)

สมคฺคฆฏฺณา (๕)

๔๕๕. ฉาน-สหชาติ-นิตฺสย-มคฺค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ สตฺต. ฉาน-สหชาติ
 อญฺญมญฺญ-นิตฺสย-มคฺค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. ฉาน-สหชาติ-อญฺญมญฺญ-นิตฺสย มคฺค-
 สมฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. ฉาน-สหชาติ-นิตฺสย-มคฺค-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ อวิกตฺนฺติ
 ตีณิ. (อฺวิปากํ๔)

ฉาน-สหชาติ-นิตฺสย-วิปาก-มคฺค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. ฉาน-สหชาติ
 อญฺญมญฺญ-นิตฺสย-วิปาก-มคฺค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. ฉาน-สหชาติ-อญฺญมญฺญ นิตฺสย-วิ
 ปาก-มคฺค-สมฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. ฉาน-สหชาติ-นิตฺสย-วิปาก-มคฺค วิปฺปยุตฺต-
 อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. ฉาน-สหชาติ-อญฺญมญฺญ-นิตฺสย-วิปาก-มคฺค- วิปฺปยุตฺต
 อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. (สฺวิปากํ๕)

สอินฺทฺริย-มคฺคฆฏฺณา (๕)

๕๐๐. ฉาน-สหชาติ-นิตฺสย-อินฺทฺริย-มคฺค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ สตฺต. ฉาน-สหชาติ
 อญฺญมญฺญ-นิตฺสย-อินฺทฺริย-มคฺค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. ฉาน-สหชาติ-อญฺญมญฺญ นิตฺสย-
 อินฺทฺริย-มคฺค-สมฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. ฉาน-สหชาติ-นิตฺสย-อินฺทฺริย-มคฺค วิปฺป
 ยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. (อฺวิปากํ๔)

ฉาน-สหชาติ-นิตฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. ฉาน-สหชาติ
 อญฺญมญฺญ-นิตฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. ฉาน -สหชาติ-อญฺญมญฺญ
 นิตฺสย-วิปาก-อินฺทฺริย-มคฺค-สมฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. ฉาน-สหชาติ-นิตฺสย-วิ
 ปากอินฺทฺริย-มคฺค-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. ฉาน-สหชาติ-อญฺญมญฺญ-นิตฺสย-วิ
 ปากอินฺทฺริย-มคฺค-วิปฺปยุตฺต-อตุถิ-อวิกตฺนฺติ เอกํ. (สฺวิปากํ๕)

ฉานมฺลกํ

มคฺคสภากํ

๕๐๑. มคฺคปจฺจยา เหตุยา จตฺตาริ อธิปตฺติยา สตฺต สหชาติ สตฺต อญฺญมญฺญเย ตีณิ
 นิตฺสยเย สตฺต วิปากเย เอกํ อินฺทฺริเย สตฺต ฉานเย สตฺต สมฺปยุตฺเต ตีณิ วิปฺปยุตฺเต ตีณิ อตุถิยา
 สตฺต อวิกตฺเต สตฺต. (๑๒)

เอกร์. มคฺคเหตฺตาริปฺติ-สหชาต-นินฺสย-วิปาท-อินฺทริย-วิปฺยตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกร์. (สฺวิ
ปาทํ๓)

มคฺคมูลกํ

สมฺปยุตฺตสภากํ

๕๐๕. สมฺปยุตฺตปจฺจยา เหตุยา ตินฺนิ อธิปตฺติยา ตินฺนิ สหชาเต ตินฺนิ อณฺณมณฺญเฐ ตินฺนิ
นินฺสยเย ตินฺนิ กมฺเม ตินฺนิ วิปาท เอกร์ อหฺาเร ตินฺนิ อินฺทริเย ตินฺนิ ฉาเน ตินฺนิ มคฺเค ตินฺนิ อตฺถิยา
ตินฺนิ อวิกเต ตินฺนิ. (๑๓)

สมฺปยุตฺตขมฺภนา (๒)

๕๑๐. สมฺปยุตฺต-สหชาต-อณฺณมณฺญ-นินฺสย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตินฺนิ. (อฺวิปาทํ๑)

สมฺปยุตฺต-สหชาต-อณฺณมณฺญ-นินฺสย-วิปาท-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกร์. (สฺวิปาทํ๑)

สมฺปยุตฺตมูลกํ

วิปฺยตฺตสภากํ

๕๑๑. วิปฺยตฺตปจฺจยา เหตุยา ตินฺนิ อารมฺมเณ ตินฺนิ อธิปตฺติยา จตฺตาริ สหชาเต ตินฺนิ
อณฺณมณฺญเฐ เอกร์ นินฺสยเย ปญฺจ อฺปนินฺสยเย เอกร์ ปุเรชาเต ตินฺนิ ปจฺจนาชาเต ตินฺนิ กมฺเม ตินฺนิ วิ
ปาท เอกร์ อหฺาเร ตินฺนิ อินฺทริเย ตินฺนิ ฉาเน ตินฺนิ มคฺเค ตินฺนิ อตฺถิยา ปญฺจ อวิกเต ปญฺจ.
(๑๓)

วิปฺยตฺตมิสฺสกกขมฺภนา (๔)

๕๑๒. วิปฺยตฺต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ปญฺจ. วิปฺยตฺต-นินฺสย-อตฺถิ-
อวิกตฺนฺติ ปญฺจ. วิปฺยตฺตาริปฺติ-นินฺสย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ จตฺตาริ. วิปฺยตฺต-นินฺสย-
อินฺทริย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตินฺนิ.

ปฏินฺณกขมฺภนา (๕)

๕๑๓. วิปฺยตฺต-ปจฺจนาชาต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตินฺนิ. วิปฺยตฺต-นินฺสย- ปุเร
ชาต อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตินฺนิ. วิปฺยตฺต-อารมฺมเณ-นินฺสย-ปุเรชาต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตินฺนิ. วิปฺย
ตฺต-อารมฺมณาริปฺติ-นินฺสย-อฺปนินฺสย-ปุเรชาต-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกร์. วิปฺย
ตฺต นินฺสย-ปุเรชาต-อินฺทริย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกร์.

สหชาตขมฺภนา (๔)

๕๑๔. วิปฺยตฺต-สหชาต-นินฺสย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ ตินฺนิ. วิปฺยตฺต-สหชาต
อณฺณมณฺญ-นินฺสย-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกร์. (อฺวิปาทํ๒)

วิปฺยตฺต-สหชาต-นินฺสย-วิปาท-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกร์. วิปฺยตฺต-สหชาต
อณฺณมณฺญ-นินฺสย-วิปาท-อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เอกร์. (สฺวิปาทํ๒)

วิปยุตตมูลกัม

อตฺถิสภาคัม

๕๑๕. อตฺถิปจฺจยา เหตุยา สตฺต อารมฺมณฺเ ตีณิ อธิปฺติยา อฏฺฐ สหชาเต นว
 อณฺณมณฺณฺยฺย ตีณิ นิสฺสเย เทรส อุปฺนิสฺสเย เอกํ ปุเรชาเต ตีณิ ปจฺจณาชาเต ตีณิ กมฺเม สตฺต
 วิปาเก เอกํ ออาหารเ สตฺต อินฺทฺริเย สตฺต ฉานเ สตฺต มกฺเก สตฺต สมฺปยุตฺเต ตีณิ วิปฺยุตฺเต
 ปณฺจ อวิกเต เทรส. (๑๘)

อตฺถิมิสฺสกกมฺภนา (๑๑)

๕๑๖. อตฺถิ-อวิกตฺนฺติ เทรส. อตฺถิ-นิสฺสย-อวิกตฺนฺติ เทรส. อตฺถิ-อธิปฺติ-อวิกตฺนฺ
 ติ อฏฺฐ. อตฺถิ-อธิปฺติ-นิสฺสย-อวิกตฺนฺติ อฏฺฐ. อตฺถิ ออาหาร-อวิกตฺนฺติ สตฺต. อตฺถิ-อินฺท
 ริย-อวิกตฺนฺติ สตฺต. อตฺถิ-นิสฺสย-อินฺทฺริย-อวิกตฺนฺติ สตฺต. อตฺถิ-วิปฺยุตฺต-อวิกตฺนฺติ
 ปณฺจ. อตฺถิ -นิสฺสย-วิปฺยุตฺต-อวิกตฺนฺติ ปณฺจ. อตฺถิ-อธิปฺติ-นิสฺสย- วิป
 ยุตฺต-อวิกตฺนฺติ จตฺตาริ. อตฺถิ-นิสฺสย-อินฺทฺริย วิปฺยุตฺต-อวิกตฺนฺติ ตีณิ.

ปภินฺณกมฺภนา (๘)

๕๑๗. อตฺถิ-ปจฺจณาชาต-วิปฺยุตฺต-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. อตฺถิ-ปุเรชาต-อวิกตฺนฺติ ตีณิ.
 อตฺถิ-นิสฺสย-ปุเรชาต-วิปฺยุตฺต-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. อตฺถิ-อารมฺมณฺ ปุเรชาต-อวิกตฺนฺติ ตีณิ.
 อตฺถิ-อารมฺมณฺ-นิสฺสย-ปุเรชาต-วิปฺยุตฺต-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. อตฺถิ-อารมฺมณฺาธิปฺติ-
 อุปฺนิสฺสย-ปุเรชาต-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อตฺถิ-อารมฺมณฺาธิปฺติ-นิสฺสย อุปฺนิสฺสย-ปุเรชาต-
 วิปฺยุตฺต-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อตฺถิ-นิสฺสย-ปุเรชาต-อินฺทฺริย-วิปฺยุตฺต อวิกตฺนฺติ เอกํ.

สหชาตมฺภนา (๑๐)

๕๑๘. อตฺถิ-สหชาต-นิสฺสย-อวิกตฺนฺติ นว. อตฺถิ-สหชาต-อณฺณมณฺณฺยฺย นิสฺสย-
 อวิกตฺนฺติ ตีณิ. อตฺถิ-สหชาต-อณฺณมณฺณฺยฺย-นิสฺสย-สมฺปยุตฺต-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. อตฺถิ-
 สหชาต-นิสฺสย-วิปฺยุตฺต-อวิกตฺนฺติ ตีณิ. อตฺถิ-สหชาต-อณฺณมณฺณฺยฺย-นิสฺสย วิปฺยุตฺต-
 อวิกตฺนฺติ เอกํ. (อวิปากัม๕)

อตฺถิ-สหชาต-นิสฺสย-วิปาก-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อตฺถิ-สหชาต-อณฺณมณฺณฺยฺย-
 นิสฺสย วิปาก-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อตฺถิ-สหชาต-อณฺณมณฺณฺยฺย-นิสฺสย-วิปาก-สมฺปยุตฺต-
 อวิกตฺนฺติ เอกํ. อตฺถิ-สหชาต-นิสฺสย-วิปาก-วิปฺยุตฺต-อวิกตฺนฺติ เอกํ. อตฺถิ-สหชาต
 อณฺณมณฺณฺยฺย-นิสฺสย-วิปาก-วิปฺยุตฺต-อวิกตฺนฺติ เอกํ. (สวิปากัม๕)

อตฺถิมูลกัม

นตฺถิสภาคัม

๕๑๙. นตฺธิปจฺจยา อนนฺตเร สตฺต สมฺนนฺตเร สตฺต อุปฺนิสฺสเย สตฺต อาเสวเน ตีณิ
กมฺเม เอกํ วิคเต สตฺต. (๖)

นตฺธิมฺภนา (๓)

๕๒๐. นตฺธิ-อนนฺตร-สมฺนนฺตร-อุปฺนิสฺสย-วิกตฺนฺติ สตฺต. นตฺธิ-อนนฺตร-
สมฺนนฺตร อุปฺนิสฺสย-อาเสวเน-วิกตฺนฺติ ตีณิ. นตฺธิ-อนนฺตร-สมฺนนฺตร-อุปฺนิสฺสย-กมฺม-
วิกตฺนฺติ เอกํ.

นตฺธิมฺลกํ

วิกตสภากํ

๕๒๑. วิกตปจฺจยา อนนฺตเร สตฺต สมฺนนฺตเร สตฺต อุปฺนิสฺสเย สตฺต อาเสวเน ตีณิ
กมฺเม เอกํ นตฺถิยา สตฺต. (๖)

วิกตมฺภนา (๓)

๕๒๒. วิกต-อนนฺตร-สมฺนนฺตร-อุปฺนิสฺสย-นตฺถิตฺติ สตฺต. วิกต-อนนฺตร
สมฺนนฺตร-อุปฺนิสฺสย-อาเสวเน-นตฺถิตฺติ ตีณิ. วิกต-อนนฺตร-สมฺนนฺตร-อุปฺนิสฺสย กมฺม-
นตฺถิตฺติ เอกํ.

วิกตมฺลกํ

อวิกตสภากํ

๕๒๓. อวิกตปจฺจยา เหตุยา สตฺต อารมฺมणे ตีณิ อธิปฺติยา อภฺฐ สหชาเต นว
อณฺณมณฺเฑ ตีณิ นิสฺสเย เทรส อุปฺนิสฺสเย เอกํ ปุเรชาเต ตีณิ ปจฺจชาเต ตีณิ กมฺเม สตฺต
วิปาเก เอกํ อาหารे สตฺต อินฺทฺริเย สตฺต ฉานเ สตฺต มกฺเก สตฺต สมฺปยุตฺเต ตีณิ วิปฺยุตฺเต
ปฺลจฺ อตฺถิยา เทรส. (๑๘)

อวิกตมฺิสฺสกมฺภนา (๑๑)

๕๒๔. อวิกต-อตฺถิตฺติ เทรส. อวิกต-นฺิสฺสย-อตฺถิตฺติ เทรส. อวิกต-อธิปฺติ-อตฺถิตฺติ
อภฺฐ. อวิกต-อธิปฺติ-นฺิสฺสย-อตฺถิตฺติ อภฺฐ. อวิกต อาหาร-อตฺถิตฺติ สตฺต. อวิกต-อินฺทฺริย-
อตฺถิตฺติ สตฺต. อวิกต-นฺิสฺสย-อินฺทฺริย-อตฺถิตฺติ สตฺต. อวิกต-วิปฺยุตฺต-อตฺถิตฺติ ปฺลจ. อวิกต-
นฺิสฺสย-วิปฺยุตฺต-อตฺถิตฺติ ปฺลจ. อวิกต อธิปฺติ-นฺิสฺสย-วิปฺยุตฺต-อตฺถิตฺติ จตฺตารี. อวิกต-
นฺิสฺสย-อินฺทฺริย-วิปฺยุตฺต-อตฺถิตฺติ ตีณิ.

ปภิณฺณกมฺภนา (๘)

๕๒๕. อวิกต-ปจฺจชาต-วิปฺยุตฺต-อตฺถิตฺติ ตีณิ. อวิกต-ปุเรชาต-อตฺถิตฺติ ตีณิ.
อวิกต-นฺิสฺสย-ปุเรชาต-วิปฺยุตฺต-อตฺถิตฺติ ตีณิ. อวิกต-อารมฺมณ-ปุเรชาต-อตฺถิตฺติ ตีณิ.
อวิกต-อารมฺมณ-นฺิสฺสย-ปุเรชาต-วิปฺยุตฺต-อตฺถิตฺติ ตีณิ. อวิกต อารมฺมณ-อธิปฺติ อุป

นิสฺสย-ปุเรชาต-อตุถิติ เอกํ. อวิคต-อารมฺมณาธิปติ-นิสฺสย-อุปนิสฺสย ปุเรชาต-
วิปฺปยุตฺต-อตุถิติ เอกํ. อวิคต-นิสฺสย-ปุเรชาต-อินฺทริย-วิปฺปยุตฺต-อตุถิติ เอกํ.

สหชาตมฺภนา (๑๐)

๕๒๖. อวิคต-สหชาต-นิสฺสย-อตุถิติ นว. อวิคต-สหชาต-อณฺญมณฺญ นิสฺสย-
อตุถิติ ตีณิ. อวิคต-สหชาต-อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-สมฺปยุตฺต-อตุถิติ ตีณิ. อวิคต-สหชาต-
นิสฺสย-วิปฺปยุตฺต-อตุถิติ ตีณิ. อวิคต-สหชาต-อณฺญมณฺญ นิสฺสย-วิปฺปยุตฺต-อตุถิติ เอกํ.

(อวิปากัง๕)

อวิคต-สหชาต-นิสฺสย-วิปาก-อตุถิติ เอกํ. อวิคต-สหชาต-อณฺญมณฺญ นิสฺสย-
วิปาก-อตุถิติ เอกํ. อวิคต-สหชาต-อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-วิปาก-สมฺปยุตฺต-อตุถิติ เอกํ.
อวิคต-สหชาต-นิสฺสย-วิปาก-วิปฺปยุตฺต-อตุถิติ เอกํ. อวิคต-สหชาต อณฺญมณฺญ-นิสฺสย-
วิปาก-วิปฺปยุตฺต-อตุถิติ เอกํ. (สวิปากัง๕)

อวิคตมฺลกํ

ปญฺหาวารสฺส อนุโลมคณฺนา.

หลักการหาขมฺภนาปัจจัย

ต้องหากลุ่มอำนาจของปัจจัย ที่มีจำนวนน้อยที่สุดก่อน แต่องค์ธรรมของปัจจัย
และปัจจัยุปบันนั้น มีจำนวนมาก, ต่อจากนั้น จึงหากลุ่มอำนาจของปัจจัย ที่มีจำนวนมากขึ้น
ตามลำดับ แต่องค์ธรรมของปัจจัยและปัจจัยุปบันนั้น มีจำนวนน้อยลง เช่น

ในอาร์มมณปักษณกฏุนานี้ มี ๕ ข้อ ในข้อที่ ๑ อำนาจของปัจฉัย มี ๓ แต่องค์ธรรมของปัจฉัยมีจำนวนมาก, ในข้อที่ ๕ อำนาจของปัจฉัยมี ๘ แต่องค์ธรรมของปัจฉัยมีจำนวนน้อยคือหทยวัตถุเท่านั้น. หรือในอาเสวนปักษณกฏุนานี้มีข้อเดียว ได้กลุ่มอำนาจของปัจฉัย ๖ เพราะไม่สามารถหาได้น้อยหรือมากกว่า ๖ จึงมีข้อเดียวเท่านั้น. แม้ในกฎอื่น ๆ ก็มีนัยนี้แหละ.

สรุปว่า ต้องเริ่มหากลุ่มอำนาจของปัจฉัยตั้งแต่ ๒ ขึ้นไปก่อน, ต่อจาก ๒ นั้นจึงหา ๓ - ๔ - ๕ เป็นต้นไป ตามลำดับ, ถ้าว่า กลุ่มอำนาจของปัจฉัย ๒ ไม่มี, ก็เลื่อนหาเป็น ๓ ไปตามลำดับ. ส่วน กลุ่มอำนาจของปัจฉัย ๑ ไม่มี เพราะไม่เป็นกฎ ในอรรถว่ากลุ่มอำนาจของปัจฉัยที่ถูกรวบรวม.

วิธีในสหชาตกฎนา

สหชาตชาติใหญ่ เข้ากับ ใหญ่ กลาง เล็ก ทั้งหมด(ในขณะที่เรียนใหญ่ กลางหรือเล็ก)
 สหชาตชาติกลาง เข้ากับ ใหญ่ กลาง เล็ก ตามสมควร(ในขณะที่เรียนใหญ่ กลางหรือเล็ก)
 สหชาตชาติเล็ก เข้ากับ เล็ก เท่านั้น (ในขณะที่เรียนเล็ก) ไม่เข้ากับ ใหญ่ กลาง

สรุป จำนวน กฎนา ในปัจฉัย ๔๗

๑. สหชาตกฎนา มี ๑๕ ปัจฉัย คือ

สหชาตกฎนาเล็ก ๗ ปัจฉัย ได้แก่ เหตุกฎนา ๒๔ สหชาตาริบัติกฎนา ๒๔ สหชาตกัมมกฎนา ๕ นามอาหารกฎนา ๓๓ สหชาตินทริยกฎนา ๗๒ ฉานกฎนา ๓๖ มัคคกฎนา ๕๗ รวมเป็น ๒๕๕ กฎนา

สหชาตกฎนากลาง ๔ ปัจฉัย ได้แก่ อัญญมัญญ ๖ วิปาก ๕ สัมปยุตต ๒ สหชาตวิปยุตต ๔ รวมเป็น ๑๗ กฎนา

สหชาตกฎนาใหญ่ ๔ ปัจฉัย ได้แก่ สหชาตชาติใหญ่ ๔ เหล่านั้น ในแต่ละปัจฉัย มี ๑๐ กฎนา ฉะนั้น รวมเป็น ๔๐ กฎนา

สรุปรวม สหชาตกฎนา ๑๕ ปัจฉัย มี ๓๑๒ กฎนา

๒. สหชาตปักษณกฏนา มี ๒๖ ปัจฉัย ได้แก่ (๑). อาร์มมณปักษณกฏนา ๕

(๒) . อาร์มมณาริบัติปักษณก ๓ (๓) . อนันตรปักษณก ๓

(๔) . สมันตรปักษณก ๓ (๕) . วัตถุ.นิส. ๒ (๖) . วัตถุ.นิส. ๒

(๗) . อา.ญ. ๓ (๘) . อนันตรูปนิส. ๓ (๙) . ปกต. ๑ (๑๐) . วัตถุ.ป. ๓ (๑๑) . อา.ป. ๕

(ข้อที่ ๑๐ และ ๑๑ รวมแล้วได้ ๓ ฏกฏนา ไม่ใช่ ๔ ฏกฏนา เพราะข้อที่ ๑ ของปุเรชาต ฏกฏนามี ๒ ปัจจย คือ วัตต.ปุ. และอา.ปุ. ทั้ง ๒ ปัจจยนี้ นับรวมกันเป็น ๑ ฏกฏนา)

(๑๒). ปัจจชาต ๑ (๑๓). อาเสวน ๑ (๑๔). นานาขณิก ๒ (๑๕). ปุเรชาติน ๑
 (๑๖). วัตต.วิป. ๒ (๑๗). วัตต.วิป. ๒ (๑๘). ปัจจ.วิป. ๑ (๑๙). วัตต.ตตติ ๓
 (๒๐). อา.ตตติ ๕ (๒๑). ปัจจ.ตตติ ๑ (ข้อที่ ๑๕, ๒๐, ๒๑ รวมแล้วได้ ๔ ฏกฏนาเท่านั้น)
 (๒๒). วัตต.อวิคต ๓ (๒๓). อา.อวิคต ๕ (๒๔). ปัจจ.อวิคต ๑ (ข้อที่ ๒๒, ๒๓, ๒๔
 รวมแล้วได้ ๔ ฏกฏนาเท่านั้น) (๒๕). นัตติ ๓ (๒๖). วิคต ๓

สรุปรวม สุตทปภิกณณกฏกฏนา ๒๖ ปัจจย มี ๖๔ ฏกฏนา ฉะนั้น เมื่อรวมกับ สหชาตฏกฏนา ๓๑๒ จึงเป็น ๓๗๖ ฏกฏนา

ก็ สหชาตฏกฏนา ๑๕ ปัจจย กับ สุตทปภิกณณกฏกฏนา ๒๖ ปัจจย รวมเป็น ๔๑ ปัจจย. ส่วน อาหารชาติ ๓ ปัจจย และ รูปชีวิตินทริยชาติ ๓ ปัจจย ไม่ได้นำมาแสดง ใน สุตทปภิกณณกฏกฏนา เพราะ สุตทปภิกณณกฏกฏนา นั้น ปัจจยธรรม และ ปัจจยูปบันนธรรม เป็นนามรูป ทั้ง ๒, แต่ อาหารชาติ และ รูปชีวิตินทริยชาตินั้น ปัจจยธรรม และ ปัจจยูปบันนธรรม เป็นรูปเท่านั้น และได้นำไปแสดงไว้ ใน มิสสกฏกฏนา ๓๕

อนึ่ง สุตทปภิกณณกฏกฏนา ที่แสดงองค์ธรรมไม่หมดมี ๒ ปัจจย คือ อารัมมณ ปภิกณณกฏกฏนา และ ปกตูปนิสสย ปภิกณณกฏกฏนา ที่เป็นอย่างนี้ เพราะองค์ธรรมที่ไม่ได้นำมาแสดงเหล่านั้น เมื่อหาอำนาจปัจจยแล้ว ได้เพียง ๑ ปัจจยเท่านั้น เป็นต้นว่า โทสะ ๒ โมหะ ๒ เป็น อารัมมณปัจจยเท่านั้น เพราะเหตุนี้ โทสะ ๒ โมหะ ๒ จึงแสดงโดยฏกฏนา (กลุ่มอำนาจปัจจย) ไม่ได้ เพราะ ๒ ปัจจยเป็นต้นไป จึงถูกเรียกว่า ฏกฏนาได้.

๓. มิสสกปภิกณณกฏกฏนา มี ๒๖ ปัจจย ได้แก่ อธิปติทั้ง ๒ , นิสสยทั้ง ๓, อาหารทั้ง ๒, อินทริยทั้ง ๓, วิปยุตตทั้ง ๔, อตติทั้ง ๖, และ อวิคตทั้ง ๖. มี ๓๕ ฏกฏนา

อธิบายว่า นำเอาปัจจยพิศดาร ๑๐ ปัจจยมาแสดงนั่นเอง โดยเว้น ๓ ปัจจย คือ อูปนิสสย, ปุเรชาต และ กัมม.

ฉะนั้น สรุปรวมว่า สหชาตฏกฏนา ๑๕ ปัจจย มี ๓๑๒ ฏกฏนา, สุตทปภิกณณกฏกฏนา ๒๖ ปัจจย มี ๖๔ ฏกฏนา เมื่อรวมกับ มิสสกฏกฏนา ๓๕ จึงเป็น ๔๑๕ ฏกฏนา

ข้อควรกำหนดพิเศษ

ในสภาพปัจจยและฏกฏนาปัจจยเหล่านั้น เมื่อนับเฉพาะอำนาจปัจจยแล้ว ได้จำนวนอำนาจปัจจยเท่ากันก็มี ไม่เท่ากันก็มี อธิบายว่า ปัจจย ๓๕ (เว้น สหชาตชาติใหญ่ ๔ และ กลาง ๔) เหล่านี้ สภาพปัจจยและฏกฏนาปัจจยโดยรวมปธานปัจจยด้วยนั้น มีจำนวน

อำนาจปัจจัยเท่ากัน มีอาทิว่า ในเหตุปัจจัยสภาวะมีจำนวน ๑๒ ปัจจัย และในเหตุปัจจัย
 ฌณา ๒๔ ก็มีจำนวน ๑๒ ปัจจัยเท่ากัน, หรือในอาร์มมณปัจจัยสภาวะ มีจำนวน ๘ ปัจจัย
 และในอาร์มมณปกิณณกฌณา ๕ ก็มีจำนวน ๘ ปัจจัยเท่ากัน. ส่วน ปัจจัยที่เหลืออีก
 ๘ ปัจจัย คือ ใหญ่ ๔ และ กลาง ๔ เหล่านี้ สภาวะปัจจัยโดยรวมปรานปัจจัยด้วย
 กับฌณาปัจจัย ได้อำนาจปัจจัยไม่เท่ากัน มีอาทิว่า สหชาติปัจจัยสภาวะ มีจำนวน
 ๑๕ ปัจจัย, ส่วน สหชาติฌณา ๑๐ มีจำนวน ๘ ปัจจัย. หรือสัมปยุตตปัจจัยสภาวะ
 มีจำนวน ๑๔ ปัจจัย(เว็นสหชาติวิป.), แต่ สัมปยุตตปัจจัยฌณา ๒ มีจำนวน ๗ ปัจจัย
 (เว็นสหชาติวิป.และปัจจัยเล็ก ๗)

สรุปว่า อำนาจปัจจัยเท่ากันมี ๑๕, ไม่เท่ากันมี ๘ รวมเป็น ปัจจัย ๔๗

ความต่างกันระหว่างสภาวะกับฌณา

ในสภาวะนั้น องค์กรรมที่เป็นปัจจัยและปัจจัยุปปันของปรานปัจจัยมีเหตุปัจจัย
 เป็นต้น ถูกยกขึ้นเป็นตัวตั้ง แล้วหาอำนาจของปัจจัยต่างๆ ที่สามารถเข้าร่วมกับ
 อำนาจของปรานปัจจัยมีเหตุปัจจัยเป็นต้นได้.

ส่วน ฌณานั้น อำนาจของปรานปัจจัยมีเหตุสัตติและอปธานปัจจัยมีสัพพัญญานิก
 ปัจจัยเป็นต้น อันเป็นกลุ่มอำนาจปัจจัย ถูกยกขึ้นเป็นตัวตั้ง แล้วหาองค์กรรมที่เป็นปัจจัย
 และปัจจัยุปปัน ของกลุ่มอำนาจปัจจัยเหล่านั้น

สุรพงศ์ เทพสุธา

๐๘/๐๔/๕๒

ชมรมไฝธรรมวันพุธ